

Euroopan unioni tasa-arvoa tekemässä

TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA
Sosiaali- ja terveysministeriö

TANE-julkaisuja (2009) 13

TANE

tasa-arvoasiain
neuvottelukunta

TANE

tasa-arvoasiain
neuvottelukunta

Euroopan unioni tasa-arvoa tekemässä

TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA
Sosiaali- ja terveysministeriö

TANE-julkaisuja (2009) 13

Ulkoasu: Oona Loman

Taitto: Oona Loman

ISBN 978-952-00-2922-7 (nid.)

ISBN 978-952-00-2923-4 (pdf)

ISSN 1459-0069 (painettu)

ISSN 1798-1107 (verkkojulkaisu)

URN:ISBN:978-952-00-2923-4

Helsingissä 2009

Tiivistelmä

Euroopan unioni tasa-arvoa tekemässä. Helsinki 2009. 96 s. (TANE-julkaisuja nro 13, Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ISSN 1459-0069; 2009:13) ISBN 978-952-00-2922-7 (nid.), ISBN 978-952-00-2923-4 (pdf).

Julkaisussa tarkastellaan Euroopan unionin toimintaa ja merkitystä eri tasa-arvopoliittisissa kysymyksissä. Tarkastelun painopiste on siinä, miten EU on toiminnallaan pyrkinyt lisäämään sukupuolten tasa-arvoa.

Sukupuolten tasa-arvo on yksi Euroopan unionin perusarvoista. Sen edistäminen on unionissa jäsenmaiden ja eri toimielinten vastuulla. Tasa-arvoasioista päätetään usein ministerineuvoston ja Euroopan parlamentin yhteispäätösmenettelyllä. Lisäksi Euroopan komissiolla on tärkeä rooli lainsäädännön valmistelijana ja päätösten toimeenpanijana.

Sukupuolten tasa-arvon periaate on kirjattu EU:n perussopimuksiin. Jo Rooman sopimuksessa vuonna 1957 vaadittiin jäsenmaita maksamaan naisille ja miehille samasta tai samanarvoisesta työstä sama palkka. Samapalkkaisuuden lisäksi unionin lainsäädäntö edellyttää mm. raskaana olevien työntekijöiden suojelua, sukupuolisen ja seksuaalisen häirinnän torjumista työpaikoilla sekä tasa-arvoista kohtelua työssä, sosiaalipalveluissa, koulutuksessa ja tavaroiden ja palveluiden saatavuudessa. Vuoden 2009 lopulla unionissa on käynnissä prosessit uuden syrjintädirektiivin säätämiseksi sekä vanhempainvapaita koskevan direktiivin uudistamiseksi.

Monet tasa-arvokysymykset kuuluvat jäsenmaiden oman toimivallan piiriin. Esimerkiksi naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisesta tai prostituution säätelystä ei ole säädöksiä Euroopan unionin tasolla. Joissakin tasa-arvokysymyksissä unionin jäsenmaat edustavat hyvin erilaisia kantoja. Erimielisiä ollaan mm. seksuaaliterveyteen, aborttiin, prostitutioon ja vähemmistöjen asemaan liittyvissä kysymyksissä.

Lainsäädännön kehittämisen lisäksi Euroopan unioni on toiminut tasa-arvokysymyksissä myös muilla tavoin; antamalla suosituksia, käynnistämällä kampanjoita ja järjestämällä asiantuntijaseminaareja. Esiin nostettuja teemoja ovat esimerkiksi naisten osuuden lisääminen päätöksenteossa, työelämän tasa-arvo sekä perheen ja työelämän yhteensovittaminen.

Edellä mainittujen perinteisten tasa-arvotemojen lisäksi julkaisussa tuodaan esiin myös vähemmälle huomiolle jääneitä sukupuolten tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä. Näitä ovat miehet ja tasa-arvopoliitikka, tasa-arvonäkökulman huomioiminen ilmastonmuutoksesta käytävässä keskustelussa sekä naisten ja miesten asema talouden taantumana aikana.

Asiasanat: tasa-arvo, Euroopan unioni, sukupuoli, tasa-arvopoliitikka, naisten asema, miesten asema, sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen, päätöksenteko, samapalkkaisuus, perhevapaat, väkivalta, ihmiskauppa, prostituutio, sukupuolinen häirintä, seksuaaliterveys, abortti, vähemmistöt, syrjintä, laskusuhdanne, ilmastonmuutos

Sammandrag

Jämställdhetsfrämjande inom Europeiska unionen. Helsingfors 2009. 96 s. (TANE-publikationer nr. 13, Social- och hälsovårdsministeriet, Delegationen för jämställdhetsärenden ISSN 1459-0069; 2009:13) ISBN 978-952-00-2922-7 (inh.), ISBN 978-952-00-2923-4 (pdf).

I publikationen granskas verksamheten inom och betydelsen av Europeiska unionen i olika jämställdhetspolitiska frågor. Tyngdpunkten ligger på hur EU genom sin verksamhet strävat till att öka jämställdheten mellan könen.

Jämställdhet mellan könen är en av Europeiska unionens grundläggande värderingar. Inom unionen ligger ansvaret för att främja jämställdhet på de olika medlemsländerna och olika organ. Man fattar ofta beslut om jämställdhetsfrågor genom ministerrådets och Europaparlamentets medbeslutandeförfarande. Europeiska kommissionen spelar en viktig roll i beredning av lagstiftning och implementering av beslut.

Principen om jämställdhet mellan könen ingår i EU:s grundfördrag. Redan Romkonventionen 1957 krävde att medlemsländerna skulle betala kvinnor och män lika lön för samma eller likvärdigt arbete. Förutom lika lön förutsätter unionens lagstiftning bl.a. att man skyddar gravida arbetstagare samt att man förebygger sexuella trakasserier och trakasserier grundade på kön. Den förutsätter även likabehandling av människor i arbetslivet, inom socialtjänst, inom utbildning samt i fråga om tillgång till varor och tjänster. I slutet av år 2009 arbetade man inom unionen för att lagstifta om ett nytt antidiskrimineringsdirektiv och för att förnya direktivet om föräldraledigheter.

Många jämställdhetsfrågor lyder under medlemsländernas egna befogenhet. Det finns till exempel inte några EU-rättsakter för att bekämpa våld mot kvinnor eller för reglering av prostitution. I en del jämställdhetsfrågor har unionens medlemsländer väldigt olika synpunkter. Man är av olika åsikt bl.a. i frågor som berör sexuell hälsa, abort, prostitution och minoriteters ställning.

Utöver att utveckla lagstiftningen har Europeiska unionen verkat för jämställdhet även på andra sätt: genom att avge rekommendationer, genom att initiera kampanjer samt genom att ordna expertseminarier. Teman som lyfts fram har varit bland annat att öka kvinnors andel av beslutsfattarna, jämställdhet i arbetslivet samt samordning av familj och arbete.

Publikationen tar, utöver de traditionella jämställdhetstema som nämns ovan, även upp andra jämställdhetsfrågor som fått mindre uppmärksamhet. Exempel på sådana är män och jämställdhetspolitik, att beakta jämställdhetsperspektiv i diskussionen om klimatförändringen samt kvinnor och mäns ställning under den ekonomiska recessionen.

Nyckelord: jämställdhet, jämlikhet, Europeiska unionen, kön, jämställdhetspolitik, kvinnors ställning, mäns ställning, integrering av ett jämställdhetsperspektiv, jämställdhetsintegrering, beslutsfattande, lika lön, föräldraledighet, våld, människohandel, prostitution, sexuella trakasserier, sexuell hälsa, abort, minoriteter, recession, klimatförändring

Summary

Promotion of Gender Equality in the European Union. Helsinki 2009. 96 pages. (TANE publications no. 13, Ministry for Social Affairs and Health, Council for Gender Equality ISSN 1459-0069; 2009:13) ISBN 978-952-00-2922-7 (print), ISBN 978-952-00-2923-4 (pdf).

This publication charts the activities and the significance of the European Union in various issues concerning gender equality. It focuses on what the EU has done in order to improve gender equality.

Equality between the sexes is a fundamental value of the European Union. Member States and different institutions are responsible for its implementation. Decisions concerning gender equality are often made following a co-decision procedure involving the Council of Ministers and the European Parliament. The European Commission also has an important role in drafting legislation and executing decisions.

The principle of gender equality is enshrined in treaties of the European Union. Since 1957 Member States have been bound by the principle of equal pay for equal work written down in the Treaty of Rome. In addition to equal pay, EU legislation requires e.g. the protection of pregnant employees, the prevention of gender-based and sexual harassment in the workplace and equal treatment at work, in social services, in education and in the availability of goods and services. In late 2009, drafting a new directive on anti-discrimination is under way and the directive on parental leave is being reviewed.

Many gender equality issues are within the competence of Member States. For example, there is no regulation on the prevention of violence against women or the regulation of prostitution on the EU level. In some issues Member States express very different views, such as reproductive health, abortion, prostitution and the status of minorities.

In addition to reviewing legislation, the EU has been active in promoting gender equality in other ways, too, by issuing recommendations, launching campaigns and organising expert seminars. The themes discussed have included increasing the share of women in decision-making, equal treatment in working life and the reconciliation of work and family life.

In addition to traditional equality issues listed above, this publication sheds light on other questions as well which have received less attention. These are the significance of men in gender equality policies, paying attention to gender equality in discussing climate change and the status of women and men during the economic recession.

Keywords: equality, European Union, gender, gender equality policies, status of women, status of men, gender mainstreaming, decision-making, equal pay, parental leave, violence, human trafficking, prostitution, sexual harassment, reproductive health, abortion, minorities, discrimination, recession, climate change

Sisällys

Esipuhe	8
1. Euroopan unioni ja sukupuolten tasa-arvo	11
2. Poliittinen päätöksenteko	19
3. Sukupuolten väliset palkkaerot.....	24
4. Äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaat	27
5. Miehet ja tasa-arvo	31
6. Naisiin kohdistuva väkivalta	35
7. Ihmiskauppa	40
8. Prostituutio	46
9. Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä	50
10. Seksuaaliterveys ja oikeus lailliseen aborttiin.....	53
11. Vähemmistöjen asema ja moniperusteinen syrjintä.....	58
12. Sukupuolinäkökulma taantumaan	70
13. Sukupuoli ja ilmastonmuutos.....	73
Liite 1. Euroopan parlamentin jäsenet tasa-arvon tukena	78
Liite 2. Tasa-arvodirektiivit	83
Liite 3. EU-sanasto	85
Liite 4. Tasa-arvosanasto	91

Esipuhe

Sukupuolten tasa-arvo on yksi Euroopan unionin perusarvoista. Unioni on toiminut tasa-arvon edistämiseksi monilla aloilla, erityisesti työelämässä. EU vaikuttaa suoraan ja epäsuorasti myös Suomen tasa-arvolainsäädäntöön ja -politiikkaan. Suhde EU:n ja sen jäsenmaiden välillä ei kuitenkaan ole yksisuuntainen, vaan myös jäsenmaat voivat osaltaan vaikuttaa unionin tasa-arvopolitiikan kehitykseen. Esimerkiksi Suomessa hyväksi havaitut käytännöt voivat EU:n kautta levitä muihin jäsenmaihiin.

Euroopan unionin moninaisesta roolista huolimatta ei EU:n ja tasa-arvopolitiikan yhtymäkohtia tunneta Suomessa kovinkaan hyvin. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) haluaa tällä julkaisulla tehdä tunnetuksi EU:n toimintaa sukupuolten tasa-arvoon liittyvissä kysymyksissä. Julkaisu keskittyy siihen, mitä unioni on tehnyt tasa-arvon edistämiseksi. Lisäksi se antaa viitteitä siitä, mitä tulevaisuudessa vielä on tehtävä.

Julkaisu on suunniteltu yhtäältä tasa-arvopolitiikan parissa työskentelevien EU-oppaaksi ja toisaalta EU-asiantuntijoiden avuksi tasa-arvokysymyksissä. Toivomme, että julkaisusta hyötyvät erityisesti poliitikot, virkamiehet ja -naiset, toimittajat, opiskelijat sekä kansalaisjärjestöt.

Julkaisun tausta-aineistona toimii kesän 2009 Euroopan parlamentin vaaleja varten tasa-arvoaalit.fi -nettisivuille kerätty materiaali. Tasa-arvoaalit.fi on tasa-arvoasiain neuvottelukunnan vaalisivusto, jossa nostetaan esiin sukupuolten tasa-arvon kannalta merkittäviä vaaliteemoja. Kesäkuun vaalien jälkeen TANE piti tärkeänä jatkaa EU:ta käsittelevän tasa-arvotiedon levittämistä. Syntyi idea vaalisivujen pohjalta työstettävästä julkaisusta. Julkaisua varten sivuston teematekstejä on muokattu ja laajennettu, ja lisäksi esiin on nostettu kokonaan uusia tasa-arvoteemoja.

Julkaisu koostuu EU:n tasa-arvopolitiikkaa esittelevästä johdantoluvusta ja sitä seuraavista 12 teemaluvusta. Teematekstien lomassa on tasa-arvoa käsitteleviä lainauksia eri puolueita edustavilta poliitikoilta. Lainaukset ovat tasa-arvoaalit.fi -sivuston kolumneista, joita TANE pyysi eduskuntapuolueilta ennen kesän 2009 europarlamenttivaaleja. Kolumnit ovat luettavissa sivuston arkistossa. Julkaisun lopussa on lisäksi liitteenä Euroopan parlamentin suomalaisjäsenien näkemyksiä tasa-arvosta, lyhyet EU- ja tasa-arvosanastot sekä luettelo sukupuolten tasa-arvoa käsittelevistä EU:n direktiiveistä.

Moni asiantuntija on ollut osaltaan myötävaikuttamassa käsillä olevan julkaisun syntyyn. TANEn asettama EU-vaalityöryhmä ideoi tasa-arvoaalit.fi -eurovaalisivujen teemat. Lisäksi moni työryhmän jäsenistä kirjoitti sivustoa

varten pohjatekstejä. Työryhmään kuuluivat naisjärjestöjen edustajat Tanja Auvinen, Sirpa Hertell, Mari Kokko, Elina Laavi, Lena Paju, Petra Qvist, Leena Ruusuvoori ja Merja-Hannele Vuohelainen sekä tutkijat Anne Maria Holli, Johanna Kantola ja Eeva Raevaara. Materiaalia sivuille tuottivat myös Monikanaiset ry, SETA ry, Vammaisfoorumi, Sarita Friman-Korpela, Raija Julkunen, Tuula Juvonen, Aira Kalela, Riitta Myller ja Marjut Pietiläinen.

Julkaisun tekstit ovat TANEn sihteeristössä toimittaneet Arto Jokinen, Riikka Korpinurmi, Helena Kyrki, Sanna Puhakka, Heini Turkia ja Hannele Varsa. Käsikirjoitusta ovat kommentoineet tiedotuspäällikkö Marjatta Hautala Euroopan komission Suomen edustustosta sekä tiedottaja Minna Ollikainen Euroopan parlamentin Suomen tiedotustoimistosta. Euroopan komission Suomen edustusto on tukenut julkaisun painamista. Tekstit on viimeistelty joulukuussa 2009.

Kiitämme lämpimästi kaikkia julkaisun eri vaiheissa auttaneita henkilöitä ja tahoja.

Helsingissä 4.12.2009

Heidi Hautala
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteeri

I. Euroopan unioni ja sukupuolten tasa-arvo

Naisten ja miesten tasa-arvo on Euroopan unionin perusarvo ja keskeinen tavoite. Edistääkseen sukupuolten tasa-arvoa EU on säätänyt lakeja esimerkiksi syrjinnän ja häirinnän ehkäisemiseksi sekä samapalkkaisuuden ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämiseksi.

Tasa-arvo EU:n perussopimuksissa

Euroopan yhteisön tasa-arvosääntely on alkanut palkkasyrjinnän kiellosta. Jo EY:n vuoden 1957 perustamissopimukseen sisältyy samapalkkaisuutta koskeva artikla. Sopimuksessa määrätään jokainen jäsenvaltio huolehtimaan siitä, että miehille ja naisille maksetaan samasta tai samanarvoisesta työstä sama palkka.

Sukupuolten tasa-arvoa koskevia määräyksiä on vahvistettu edelleen Amsterdamin sopimuksella vuonna 1997. Sopimuksessa miesten ja naisten välisen tasa-arvon edistäminen nimetään yhdeksi yhteisön päämääristä. Neuvostolle annetaan valtuudet toteuttaa tarvittavat toimenpiteet mm. sukupuoleen perustuvan syrjinnän torjumiseksi.

Amsterdamin sopimuksella perustamissopimukseen lisättiin myös sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen periaate. Tämä tarkoittaa, että yhteisön edellytetään pyrkivän kaikessa toiminnassaan poistamaan eriarvoisuutta sukupuolten välillä. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on tärkeimpiä strategioita, jolla tasa-arvoa voidaan edistää. Kun tasa-arvonäkökulma sisällytetään kaikkeen päätöksentekoon, tasa-arvon edistäminen ei jää omaksi erilliseksi osiokseen unionin toiminnassa. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen antaa unionille vahvat valtuudet toimia miesten ja naisten eriarvoisuuden poistamiseksi.

Perussopimusten lisäksi sukupuolten tasa-arvon periaate on kirjattu Euroopan unionin perusoikeuskirjaan, joka allekirjoitettiin Nizzassa vuonna 2000. Perusoikeuskirjassa kootaan ensimmäistä kertaa yhteen unionin kansalaisten ja sen alueella asuvien henkilöiden kansalaisoikeudet sekä poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet. Kirja on jaettu kuuteen lukuun, joista kolmas käsittelee tasa-arvoa. Lissabonin sopimuksella perusoikeuskirjasta tulee oikeudellisesti sitova, eli unionin kansalaiset voivat tuomioistuimissa vedota siihen unionin lainsäädäntöön liittyvissä kysymyksissä. Perusoikeuskirjan 21 artiklaan sisältyy kaikenlaisen sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltö. Artiklassa 23 määrätään, että miesten ja naisten välinen tasa-arvo on varmistettava kaikilla aloilla, joista erikseen mainitaan työelämä ja palkkaus.

Tasa-arvoasiat kuuluvat usealle toimielimelle

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on Euroopan unionissa usean eri toimielimen vastuulla. Päätökset uudesta lainsäädännöstä ja politiikan linjauksista tehdään parlamentissa ja ministerineuvostossa. Komissiolla puolestaan on tärkeä asema lakeja valmistelevana ja toimeenpanevana elimenä. EY:n tuomioistuimen oikeuskäytännöllä on suuri merkitys unionin antamien säädösten tulkitsijana.

Euroopan komissio

Komissio on jäsenvaltioiden hallituksista riippumaton toimielin. Se tekee uutta EU-lainsäädäntöä koskevia ehdotuksia parlamentille ja neuvostolle. Komissio vastaa parlamentin ja neuvoston päätösten toimeenpanosta. Lisäksi komissio hallinnoi EU:n politiikkaa ja talousarviota ja valvoo unionin lainsäädännön soveltamista.

Komissiossa tasa-arvoasioista vastaa työllisyys- ja sosiaaliasiain pääosaston tasa-arvoasioiden yksikkö. Vuonna 2008 komissio perusti yhtäläisiä mahdollisuuksia käsittelevän neuvoa-antavan komitean, joka seuraa tasa-arvoasioiden kehittymistä Euroopan unionissa ja tiedottaa niistä komissiolle. Komitea koostuu jäsenvaltioiden ministeriöiden edustajista. Lisäksi komiteassa ovat edustettuina mm. työmarkkinaosapuolet sekä European Women's Lobby.

Euroopan parlamentti

Parlamentti on ainoa vaaleilla valittu EU:n toimielin. Se säätää yhdessä ministerineuvoston kanssa EU:n lait ja hyväksyy unionin talousarvion. Parlamentin jäsenet jakautuvat 20 valiokuntaan, joista jokainen erikoistuu tiettyyn erityisalaan. Valiokunnissa jäsenet laativat mietintöjä, jotka käsitellään ja joista äänestetään parlamentin täysistunnossa.

Yksi valiokunnista on naisten oikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon valiokunta. Valiokunta on tukenut aktiivisesti tasa-arvon edistämiseen ja syrjinnän torjumiseen liittyvää lainsäädäntöä ja ohjelmia. Vaalikaudella 2009–2014 naisten oikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon valiokunnan ainoa suomalaisedustaja on Sirpa Pietikäinen (kok.), joka on valiokunnan varajäsen.

Ministerineuvosto eli Euroopan unionin neuvosto

Ministerineuvosto on unionin tärkein päätöksentekoeelin. Neuvostossa kokoontuvat jäsenvaltioiden ministerit siltä alalta, jota käsiteltävänä olevat asiat koskee. Tasa-arvoasioista päätetään usein yhteispäätösmenettelyllä. Säädöksen hyväksyminen edellyttää tällöin sekä neuvoston että parlamentin hyväksyntää.

EY:n tuomioistuin

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin varmistaa, että EU-lainsäädäntöä tulkitaan ja sovelletaan samalla tavalla kaikissa jäsenvaltioissa. EY:n tuomioistuimen oi-

keuskäytäntö vaikuttaa siihen, miten jäsenmaiden tasa-arvolainsäädäntöä tulee tulkita. Yksittäisellä kansalaisella on oikeus vaatia EU:n perustamissopimuksen artiklan soveltamista sen kanssa ristiriidassa olevan kansallisen oikeuden säännöksen sijaan. Esimerkiksi palkkasyrjintää epäilevä voi kansallisessa tuomioistuimessa vedota eurooppaoikeuden tulkintoihin palkkatasa-arvoa koskevasta perustamissopimuksen artiklasta.

Euroopan tasa-arvoinstituutti

Euroopan parlamentti ja neuvosto päättivät Euroopan tasa-arvoinstituutin perustamisesta vuonna 2006 antamassaan asetuksessa 2006/1922/EY. Instituutin sijoituspaikka on Liettuan pääkaupunki Vilna. Instituutin ensimmäiseksi johtajaksi on valittu ruotsalainen Virginija Langbakk.

Euroopan tasa-arvoinstituutin tehtävänä on avustaa unionin toimielimiä ja jäsenvaltioita tasa-arvon edistämiseksi ja sukupuoleen perustuvan syrjinnän torjumiseksi. Lisäksi instituutti tiedottaa sukupuolten tasa-arvoon liittyvistä aiheista ja harjoittaa alan tutkimusta.

”Euroopan parlamentin päätöksillä on merkitystä ja yksittäinen parlamentaarikko pystyy vaikuttamaan asioihin, myös tasa-arvokysymyksissä. Tasa-arvokysymysten esiin nostaminen on ollut yksi tärkeä ja näkyvä osa omaa parlamenttityötäni.”

*Euroopan parlamentin jäsen
Anneli Jäätteenmäki, kesk.*

Tasa-arvon etenemissuunnitelma ja komission vuosikertomukset

EU on laatinut etenemissuunnitelman naisten ja miesten tasa-arvon edistämiseksi ajanjaksolla 2006–2010. Etenemissuunnitelma sisältää yhtäältä erityistoisimia ja toisaalta edellyttää, että tasa-arvokysymykset otetaan huomioon kaikissa EU:n toimissa valtavirtaistamisperiaatteen mukaisesti.

Etenemissuunnitelmassa on määritelty kuusi priorisoitua tavoitetta EU:n toiminnalle sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Ne ovat:

- Tasa-arvoinen taloudellinen itsenäisyys naisille ja miehille
- Työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen
- Tasa-arvoinen edustus päätöksenteossa
- Kaikenlaisen sukupuoleen perustuvan väkivallan ja ihmiskaupan torjuminen

- Sukupuolistereotyypioiden poistaminen
- Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ulko- ja kehityspolitiikassa

Neuvoston pyynnöstä komissio raportoi vuosittain sukupuolten tasa-arvon edistymisestä unionissa. Komission vuosikertomuksessa kerrotaan tasa-arvon etenemisestä unionissa sekä esitellään tulevaisuuden haasteita ja ensisijaisia tavoitteita.

EU tukee tasa-arvohankkeita jäsenmaissaan

Euroopan unioni on yksi tärkeimmistä tasa-arvohankkeiden rahoittajista Suomessa. Sukupuolten tasa-arvo on yksi painopistealue Progress-ohjelmassa, joka on EU:n ohjelma työllisyyden ja sosiaalisen yhteisvastuun edistämiseksi. Ohjelman kautta rahoitetaan hankkeita, joiden tavoitteena on sukupuolten välisen tasa-arvon toteutuminen unionin eri toimintapolitiikoissa vuosina 2007–2013.

Myös Euroopan sosiaalirahastosta (ESR) rahoitetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistämiseen tähtääviä hankkeita. ESR on yksi EU:n rakennerahastoista, joka perustettiin vähentämään jäsenvaltioiden välisiä ja alueellisia eroja elinoloissa sekä taloudellisessa hyvinvoinnissa. Rahaston avulla pyritään edistämään sosiaalista yhteenkuuluvuutta, taloudellista hyvinvointia ja työllisyyttä kaikilla unionin alueilla. Merkittävä osa EU:n tuesta jäsenvaltioille kanavoidaan sen kautta.

Pohdittavaa

- Tulisiko sukupuolten tasa-arvoa edistää entistä vahvemmin EU:n tasolla vai jättää sitä koskevat kysymykset jäsenmaiden itsensä päätettäväksi?
- Pitäisikö sukupuolten tasa-arvosta vastaavia tahoja EU:ssa keskittää nykyistä enemmän?
- Miten Lissabonin sopimuksen voimaantulo vaikuttaa tasa-arvon etenemiseen unionissa?

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen korkean tason työryhmä (HLG)

Komission alainen sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen korkean tason työryhmä koostuu EU:n jäsenmaiden hallitusten tasa-arvoasioista vastaavien ministeriöiden edustajista. Lisäksi ryhmässä ovat edustettuna Euroopan komissio ja ministerineuvoston sihteeristö. Tämä epävirallinen työryhmä kokoontuu kaksi kertaa vuodessa kussakin EU-puheenjohtajamaassa, ja sen päätehtävä on edistää EU:n tasa-arvopolitiikan pitkän aikavälin strategista suunnittelua. Lisäksi ryhmä osallistuu mm. YK:n Pekingin toimintaohjelman toimeenpanon seurantaan EU-tasolla sekä EU:n tasa-arvon etenemissuunnitelman seurantaan ja vuotuisen tasa-arvoraportin laadintaan. Työryhmä tarjoaa myös mahdollisuuden jakaa tietoa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen ja tasa-arvon edistämisen strategioista ja käytännöistä eri jäsenmaissa.

Lissabonin sopimus

Laajentuneen EU:n toiminnan tehostamiseksi tehty Lissabonin sopimus allekirjoitettiin joulukuussa 2007. Se ei korvaa nykyisiä EU:n perussopimuksia, vaan muuttaa ja päivittää niitä. Sopimus astui voimaan 1. joulukuuta 2009, kun kaikki jäsenmaat olivat ratifioineet sen.

Keskeiset uudistukset

Lissabonin sopimuksessa vahvistetaan EU:n tavoitteet ja arvot. Sopimuksella kevennetään EU:n päätöksentekomenettelyä ja ajanmukaistetaan toimielimiä, jotka hoitavat EU:n tehtäviä.

Lissabonin sopimuksen myötä unionista tuli yksi oikeushenkilö. Euroopan parlamentin valta kasvaa siten, että sopimuksessa lisätään aloja, joilla parlamentti osallistuu lainsäädäntötyöhön. Lähes kaikki päätökset tehdään yhteispäätös-menettelyllä, jossa neuvosto ja parlamentti ovat tasa-arvoisia lainsäätäjiä. Lisäksi neuvosto tekee entistä useammat päätökset määränemmistöllä ja kansallisten parlamenttien asemaa vahvistetaan. Uutena vaikuttamiskeinona sopimukseen on lisätty kansalaisaloite, jonka tekemiseen vaaditaan vähintään miljoonan unionin kansalaisen allekirjoitus.

Lissabonin sopimuksella unioniin perustettiin kaksi uutta huippuvirkaa: EU:n ulkoasiainedustaja ja Eurooppa-neuvoston puheenjohtaja. Sopimuksella vahvistettiin unionin yhtenäinen politiikka mm. maahanmuutto- ja energiakysymyksissä.

Perusoikeuskirjasta tuli oikeudellisesti sitova, eli unionin kansalaiset voivat tuomioistuimissa vedota siihen unionin lainsäädäntöön liittyvissä kysymyksissä.¹

Sukupuolten tasa-arvoa koskevat artiklat

Lissabonin sopimus ei merkitse suuria muutoksia EU:n tasa-arvolainsäädäntöön. Osa artikloista on muotoiltu uudelleen. Tasa-arvo määritellään yhdeksi EU:n perustana olevaksi arvoksi.

Kaikenlaisen syrjinnän torjuminen pysyy yhtenä unionin tavoitteista. Unioni pyrkii kaikissa tomissaan poistamaan eriarvoisuutta miesten ja naisten välillä sekä edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen periaate sisältyy siis EU:n perussopimukseen myös Lissabonin sopimuksen jälkeen. Työelämän tasa-arvoa käsittelevät kohdat, kuten naisten ja miesten samapalkkaisuutta koskeva artikla, säilyvät Lissabonin sopimuksessa ennallaan.

Varsinaisen sopimustekstin lisäksi antoi hallitusten välinen konferenssi Lissabonissa vuonna 2007 myös julistuksia, joista yksi käsittelee perheväkivallan torjumista. Julistuksen mukaan konferenssi oli yhtä mieltä siitä, että unionin tavoitteena on eri politiikoissaan torjua kaikenlaista perheväkivaltaa. Jäsenmaiden tulisi toteuttaa kaikki tarvittavat toimenpiteet perheväkivallan estämiseksi, siitä rankaisemiseksi ja uhrien tukemiseksi ja suojelemiseksi.

Muutoksen suunta?

Koska sukupuolten tasa-arvoa käsittelevät perussopimusten artiklat pysyivät pääpiirteittäin samoina Lissabonin sopimuksessa, ei sopimuksella ole suuria vaikutuksia unionin tasa-arvopolitiikkaan. EU:n toimielinten valtasuhteita ja päätöksentekoa koskevat uudistukset tulevat jatkossa vaikuttamaan kuitenkin myös tasa-arvopolitiikan toteuttamiseen. Euroopan parlamentti on usein toiminut etulinjassa sukupuolten tasa-arvoa käsittelevissä uudistuksissa. Lissabonin sopimus lisää parlamentin valtaa, joten on mahdollista, että tasa-arvokysymykset nousevat entistä useammin esille EU:n lainsäädäntötyössä. Myös uusi kansalaisaloite tarjoaa mahdollisuuksia sukupuolten tasa-arvon edistämiseen unionissa.

Euroopan parlamentti hyväksyi toukokuussa 2009 mietinnön, joka käsittelee Lissabonin sopimuksen vaikutuksia EU:n institutionaaliseen tasapainoon. Mietinnön mukaan sukupuolten tasa-arvon periaate edellyttää, että naisten ja miesten tasapainoinen edustus toteutuu nimitettäessä henkilöitä EU:n tärkeimpiin poliittisiin tehtäviin. Kahden uuden johtajanviran ensimmäisiksi haltijoiksi nimettiin mies ja nainen: Belgian pääministeri Herman Van Rompuy valittiin

¹ Iso-Britannian ja Puolan osalta on kuitenkin sovittu poikkeuksista. Mitään näiden maiden säätämää lakia ei voida perusoikeuskirjaan vedoten todeta kirjassa lueteltuja perusoikeuksia loukkaavaksi.

Eurooppa-neuvoston puheenjohtajaksi ja Iso-Britannian komissaari Catherine Ashton EU:n ulkoasiainedustajaksi.

Lissabonin sopimusta on kritisoitu erityisesti siksi, ettei sen hyväksynnästä ole Irlantia lukuun ottamatta pidetty kansanäänestyksiä. Eurooppalaisen feministisen verkoston WIDE:n (Women In Development Europe) Lissabonin sopimusta arvioivassa raportissa kritisoidaan lisäksi sitä, ettei perusoikeuskirjassa mainita joitakin naisille tärkeitä oikeuksia, kuten oikeutta ehkäisyyn tai lailliseen aborttiin. Naisten ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta negatiivista on myös Iso-Britannialle ja Puolalle annetut eritysvapaudet perusoikeuskirjan sitoumuksista sekä Irlannille annettu vapaus säilyttää tiukka aborttilainsäädäntönsä. WIDE:n raportitotijat toteavat myös, että naisten ja miesten palkkatasaarvon saavuttamiseksi Lissabonin sopimuksessa olisi pitänyt vahvistaa työelämää koskevia tasa-arvovaatimuksia.

Lisää Lissabonin sopimuksesta:

Bisio, Laura – Cataldi, Alessandra (2008), *The Treaty of Lisbon From A Gender Perspective: Changes and Challenges*. WIDE. Ladattavissa osoitteesta: <www.wide-network.org> 17.8.2009

Euroopan unionin EUROPA-palvelin, *Lissabonin sopimus. Sopimus 2000-luvun Euroopalle*. <europa.eu/lisbon_treaty/index_fi.htm> 18.8.2008

Eurooppatiedotus, ulkoasiainministeriö (2008), *Lissabonin sopimus. Miten uudistus sopimus muuttaa Euroopan unionia? 123/2008*. Toinen, uusittu painos. Yliopistopaino, Helsinki.

Europa, Euroopan unionin portaali. *Lissabonin sopimus. Sopimus 2000-luvun Euroopalle*. <europa.eu/lisbon_treaty/index_fi.htm> 21.11.2009

Lisää sukupuolten tasa-arvosta EU:ssa:

Elman, R. Amy (2007), *Sexual equality in an integrated Europe: virtual equality*. New York: Palgrave Macmillan.

Euroopan komissio, *Sukupuolten tasa-arvo*. <ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=418&clangId=fi> 17.8.2009

Euroopan komissio, työllisyys-, sosiaali- ja tasa-arvoasioiden pääosasto (2008), *Sukupuolten välistä tasa-arvoa koskeva lainsäädäntö Euroopan unionissa*. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto.

European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2009), *Report on Equality Between Women and Men 2009*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

- European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2006), *Equality for women and men: European Community*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Euroopan parlamentti, *Valiokunnat. Naisten oikeudet ja sukupuolten tasa-arvo*. <www.europarl.europa.eu/activities/committees/homeCom.do?language=FI&body=FEMM> 17.8.2009
- Nousiainen, Kevät – Anu Pylkkänen (2001), *Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus*. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.
- Office of the Equal Opportunities Ombudsman (2003–2006), *Gender equality in European Union*. <www.gender-equality.webinfo.lt/results/european_union.htm> 17.8.2009
- Prechal, Sacha and Burri, Susanne; European Commission Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2009), *EU Rules on Gender Equality: How are they transposed into national law?* Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Sümer, Sevil (2009), *European gender regimes and policies: comparative perspectives*. Farnham, England: Ashgate; Burlington.
- Tulkki, Terhi ja Sinclair, Pamela (2009), *EU:n tasa-arvodirektiivit. EU:n tasa-arvosäätely alkoi palkkasyrjinnän kiellosta*. Tasa-arvo-lehti 2/2009, s. 9–11.
- Verloo, Mieke (ed.) (2007), *Multiple meanings of gender equality: a critical frame analysis of gender policies in Europe*. Budapest: Central European University Press.
- Vleuten, Johanna Maria van der (2006), *The price of gender equality: member states and governance in the European Union*. Aldershot: Ashgate; Burlington.

2. Poliittinen päätöksenteko

Demokratian toteutuminen edellyttää kansalaisten – miesten ja naisten – tasa-arvoista osallistumista päätöksentekoon. Naiset ovat edelleen vähemmistössä Euroopan parlamentissa ja komissiossa, vaikka heidän osuutensa on kasvanut jatkuvasti.

Mallia YK:sta

Vuonna 1995 Pekingissä järjestettiin YK:n neljäs naisten maailmankonferenssi. Siellä sovittiin 12 kriittisestä osa-alueesta, joilla naisten oikeuksia loukataan tai epätasa-arvoa yhä esiintyy. Yksi niistä on naisten edustus päätöksenteossa. Pekingissä hahmotellut tavoitteet tulivat osaksi myös Euroopan unionin tavoitteita. Vuoden 1995 jälkeen EU on pyrkinyt edistämään naisten osallistumista päätöksentekoon erilaisin toimin, mm. ohjeistusten ja suunnitelmien avulla.

Naiset aliedustettuina

Naiset ovat aliedustettuina useimpien jäsenvaltioiden parlamenteissa ja monissa EU:n toimielimissä. Erityisesti näin on korkeissa poliittisissa viroissa. Sukupuolten tasa-arvo sekä

yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet ovat mahdollisia vasta, kun valta jakautuu tasaisemmin miehille ja naisille. Naisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen poliittisissa järjestelmissä onkin yksi Euroopan unionin keskeisistä tasa-arvotavoitteista.

Naisia on Euroopan komission jäsenistä 30 prosenttia ja Euroopan parlamentin jäsenistä 35 prosenttia.² Vertailtaessa naisten edustusta kansallisissa parlamenteissa unionin jäsenvaltiot sijoittuvat koko maailman keskiarvoa korkeammalle. Vaihtelu EU-maiden välillä on kuitenkin suurta. Suomessa, Ruotsissa ja Alankomaissa naisilla on yli 40 prosentin edustus parlamentissa. Yhdessätoista EU:n jäsenvaltiossa naisilla on kuitenkin vain alle 20 prosenttia parlamenttipaikoista.³

”Sukupuolella on päätöksenteossa merkitystä niin kauan kuin naiset jäävät tärkeiden virkojen ulkopuolelle tai päättäjien vähemmistöksi.”

Ulkoministeri Alexander Stubb, kok.

² Lokakuu 2009.

³ Tiedot kerätty ajalla 26.2.–11.3.2009. European Commission, DG EMPL, *Database on women and men in decision-making*. <ec.europa.eu/employment_social/women_men_stats/out/political/national_houses_of_parliament/en045.htm> 10.7.2009

Useimmissa jäsenvaltioissa naisia on ministeritasolla vain vähän. Nainen presidenttinä tai pääministerinä on edelleen harvinaisuus Euroopassa.

Naisten osuus kasvanut parlamentissa

Euroopan parlamentin jäsenet valitaan viideksi vuodeksi kerrallaan. Viimeksi vaalit pidettiin kesäkuussa 2009, jolloin Suomesta valittiin Euroopan parlamenttiin 13 jäsentä. Ensimmäistä kertaa edustajiksi valittiin naisenemmistö: kahdeksan naista ja viisi miestä.

Suomessa naisten osuus valituista on selkeästi suurin Euroopassa. Suomen lisäksi Ruotsin edustajista yli puolet on naisia ja Virossa paikat jakautuivat tasan miesten ja naisten kesken. Muissa unionin 24 jäsenmaassa parlamenttiin valittiin miesenemmistö. Maltalta parlamenttiin ei valittu yhtään naista. Parlamentin 736 jäsenestä 65 prosenttia on miehiä.

Vaikka naisten osuus parlamentissa on yhä miesten osuutta selvästi pienempi, on se kuitenkin kasvanut kaikissa vaaleissa. Ensimmäisessä parlamentissa vuonna 1979 naisten osuus valituista oli 16 prosenttia. Parlamentin historian aikana sen kahdestatoista puhemiehestä vain kaksi on ollut naisia.

European Women's Lobby (EWL)

www.womenlobby.org

www.5050democracy.eu

EWL on Euroopan unionin suurin naisjärjestöjen kattojärjestö. Se on perustettu vuonna 1990 ja sillä on jäsenjärjestöjä kaikissa EU-maissa. EWL:n tavoitteena on edistää naisten oikeuksia sekä sukupuolten tasa-arvon toteutumista Euroopan unionissa. EWL:n sihteeristö toimii Brysselissä ja sen toiminta keskittyy pääasiassa Euroopan unionin instituutioiden: parlamentin, komission ja Eurooppa-neuvoston ympärille.

Komission tietokanta ja verkosto

Komissio pyrkii lisäämään päätöksenteon tasa-arvoa keräämällä, analysoimalla ja levittämällä vertailukelpoista tietoa sekä kannustamalla alan toimijoita verkostoitumaan keskenään. Vuonna 2004 komissio perusti tietokannan, johon kerätään ajantasaista tietoa miehistä ja naisista päätöksentekijöinä EU:ssa. Tietokanta on kansalaisten, päättäjien ja tutkijoiden käytettävissä.

Kesäkuussa 2008 perustettiin komission aloitteesta verkosto politiikan ja talouselämän päättäjinä toimiville naisille. Verkosto tarjoaa EU-tason foorumin

kokemusten ja tietojen vaihtamiseen siitä, miten parhaiten voidaan edistää päätöksentekijöiden tasapuolista sukupuolijakaamaa.

Pohdittavaa

- Onko päätöksentekijöiden sukupuolella merkitystä?
- Tulisiko jokaisen jäsenmaan nimittää Euroopan komissioon sekä mies- että naisehdokas?
- Pitäisikö niissä EU:n päätöksentekoeuromissa, joita ei valita vaaleilla, olla käytössä sukupuolikiintiöt?

Naisia korkeisiin virkoihin

www.send2women.eu

www.femalesinfront.eu

www.genderbalancedcommission.eu

Females in front ja send2women -kampanjat vaativat, että neljään EU:n korkeimpaan virkaan tulee nimittää myös naisia. Korkeat virat ovat Eurooppa-neuvoston pysyvä puheenjohtaja, EU:n ulkoasiainedustaja, parlamentin puhemies ja komission puheenjohtaja. Gender balanced commission -kampanjassa puolestaan vaaditaan, että Euroopan komission jäsenistä vähintään yksi kolmasosa on naisia.

Flash Eurobarometri: Naiset ja Euroopan parlamentin vaalit

Euroopan parlamentin ja komission tilaamassa Flash Eurobarometri -kyselyssä selvitettiin erityisesti naisäänestäjien käsityksiä ja mielipiteitä ennen vuonna 2009 järjestettyjä Euroopan parlamentin vaaleja.

Hieman alle puolet kyselyyn vastanneista eurooppalaisista naisista katsoo, että EU ei edusta heitä kunnolla. He ovat sitä mieltä, että seuraavan parlamentin olisi keskityttävä miesten ja naisten samapalkkaisuuden edistämiseen sekä naisiin kohdistuvan väkivallan ja naiskaupan torjumiseen. Kyselyyn vastanneiden enemmistön (71 % miehistä ja 77 % naisista) mielestä politiikka on miesvaltaista. Luku on kuitenkin pienin Suomessa, jossa vain hieman yli puolet on väittämästä samaa mieltä.

Puolet eurooppalaisista naisista pitää tärkeänä, että vähintään 50 % Euroopan parlamentin jäsenistä olisi naisia. Naiset eivät kuitenkaan kannata sitä, että heidän edustustaan parlamentissa kasvatettaisiin kiintiöiden tai puolueiden vapaaehtoisten sitoumusten avulla. Sen sijaan naisia tulisi kannustaa osallistumaan politiikkaan.

Vastaajilta kysyttiin, ovatko he samaa mieltä siitä, että naisten toimiminen politiikassa voi johtaa erilaiseen päätöksentekoon. Väittämän kanssa samaa mieltä on 83 % naisista ja 76 % miehistä. Kiinnostavaa on myös, että ne yksitoista jäsenvaltiota, joissa naiset suhtautuvat epäilevimmin väittämään, ovat kaikki liittyneet Euroopan unioniin vuonna 2004 tai sitä myöhemmin.

Vastaajilta tiedusteltiin syitä, joiden perusteella he valitsevat ehdokkaan Euroopan parlamentin vaaleissa. Heille annettiin luettelo mahdollisista perusteista, joista he saivat valita

”Suomalaisista äänestäjistä puolet on miehiä, puolet naisia. Miksei siis hallituksemme myös nimeäisi kahta komissaariehdokasta, pätevän miehen ja pätevän naisen?”

Kansanedustaja Minna Sirnö, vas.

tärkeysjärjestyksessä kaksi. Mahdollisista perusteista ehdokkaan sukupuolella on vähiten merkitystä, sillä sen perusteella ehdokkaan valitsee ainoastaan 5 % naisista ja 3 % miehistä. Suomessa sukupuoli on kuitenkin huomattavasti tärkeämpi äänestysperuste kuin EU:ssa keskimäärin, sillä suomalaisista vastaajista 17 % ilmoitti sukupuolen perusteeksi ehdokkaan valitsemiselle.

Lisää päätöksenteon tasa-arvosta:

European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2009), *Women in European politics – time for action*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2008), *Women and men in decision-making 2007: analysis of the situation and trends*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2007), *Decision-making: exchange of good practices*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

- European Commission. Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. *Women and men in decision-making*. <ec.europa.eu/employment_social/women_men_stats/index_en.htm> 7.9.2009
- Euroopan komissio. Työllisyys-, sosiaali- ja tasa-arvoasiat. *Naisten ja miesten tasapaino päätöksenteossa*. <ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=762&langId=fi> 7.9.2009
- Euroopan parlamentti (2009), *Eurooppavaalit 2009. Miesten ja naisten jakauma*. <www.europarl.europa.eu/parliament/archive/elections2009/fi/men_women_fi.html> 7.9.2009
- Euroopan parlamentti (2009), *Flash-eurobarometriksely 266: Naiset ja Euroopan parlamentin vaalit. Yhteenvetoanalyysi*. <www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/european_women/synthese_analytique/flash_analytic_synthesis_fi.pdf> 11.7.2009

3. Sukupuolten väliset palkkaerot

Naiset ansaitsevat Euroopassa keskimäärin 17 prosenttia vähemmän kuin miehet. Sukupuolten väliset palkkaerot ovat este naisten ja miesten yhdenvertaiselle taloudelliselle riippumattomuudelle. Palkkaerojen sitkeys osoittaa sen, että EU:ssa on tarpeellista pohtia erityisiä toimia naisten ja miesten palkkauksen eriarvoisuuden vähentämiseksi.

Mitä palkkaerolla tarkoitetaan?

Sukupuolten välisellä palkkaerolla tarkoitetaan naisten ja miesten välisen bruttotuntipalkan keskimääräistä eroa koko talouden piirissä. Vuonna 2007 sukupuolten välisen palkkaeron arveltiin olevan Euroopan tasolla 17 prosenttia.⁴ Suomessa palkkaero miesten ja naisten välillä on suurempi kuin EU:n jäsenmaissa keskimäärin.

Palkkaeron syitä

Sukupuolten välinen palkkaero on monitahoinen ongelma, johon liittyy sosiaalisia, oikeudellisia, yhteiskunnallisia ja taloudellisia tekijöitä. Palkkaerot voivat johtua naisten suorasta syrjinnästä työelämässä. Suoraa syrjintää ovat tapaukset, joissa naisille maksetaan tasavertaisesta kokemuksesta huolimatta samasta tai samanarvoisesta työstä pienempää palkkaa kuin miehille. Suoraa syrjintää on myös syrjintä raskauden tai äitiyden perusteella.

Sukupuolten välisiä palkkaeroja selittää myös rakenteellinen eriarvoisuus, joka kohdistuu työmarkkinoilla pääasiassa naisiin. Palkkaeroja vahvistaa työmarkkinoiden eriytyminen nais- ja miesvaltaisiin aloihin. Naisvaltaiset alat, kuten opetus-, sosiaali- ja terveysalat sekä tehtävät julkishallinnossa ovat heikommin arvostettuja ja huonommin palkattuja kuin esimerkiksi miesvaltaiset tekniset ja matemaattiset alat.

Naisvaltaisilla aloilla edellytettyä pätevyyttä, taitoja ja kokemusta saatetaan arvostaa vähemmän kuin vastaavia edellytyksiä miesvaltaisilla aloilla. Toisaalta naiset ovat usein vähemmän arvostetuissa ja huonommin palkatuissa ammateissa myös yhden alan tai työpaikan sisällä. Naisia on yritysten johtoasemissa vähemmän kuin miehiä.

⁴ Eurostat, 2007 (uusiin yhdenmukaistettuihin EU-lähteisiin perustuva luku) < ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat > 13.7.2009

Työmarkkinoiden eriytymistä sukupuolen mukaan vahvistavat sukupuolisteereotypiat ja perinteet. Nämä vaikuttavat tyttöjen ja poikien erilaisiin koulutusvalintoihin ja sitä kautta ammatilliseen uraan sekä palkkaan. Syväälle juurtuneet sukupuolisteereotypiat naisten ja miesten töistä ovat syynä myös siihen, että naiset hoitavat suurilta osin perhe- ja hoivatehtävät kaikkialla Euroopassa. Työn ja yksityiselämän yhteensovittamiseksi naiset valitsevat myös miehiä useammin osa-aikatyön.

Naisten työurat ovat katkonaisempia kuin miesten, mikä voi vaikuttaa kielteisesti urakehitykseen ja ylenemismahdollisuuksiin. Naisten ja miesten välisillä palkkaeroilla on vaikutusta koko eliniän ansioihin, sillä sukupuolten välinen palkkaero vaihtuu eläke-eroksi eläkkeelle siirtymisen jälkeen.

EU:n toiminta palkkaeron poistamiseksi

Sama palkka samasta tai samanarvoisesta työstä on ollut Euroopan unionin perusperiaate vuodesta 1957 lähtien, kun Roomassa allekirjoitettiin EY:n perustamissopimus. Vuonna 1975 EU:ssa säädettiin samapalkkaisuusdirektiivi 75/117/ETY, joka kieltää kaikenlaisen palkkasyrjinnän miesten ja naisten välillä.

Vuonna 2002 laadittu direktiivi 2002/73/EY toimii tasa-arvon edistämisen pohjana työelämässä. Periaatteena on tasa-arvoinen kohtelu työoloissa sekä mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen. Direktiiviä sovelletaan myös palkkaan ja siinä määritellään välillinen ja välitön syrjintä. Direktiivi vaikutti esimerkiksi Suomen tasa-arvolakiin. Työpaikkojen velvoitetta tasa-arvosuunnitteluun täsmennettiin siten, että suunnitelmaan tulee sisältyä selvitys työpaikan tasa-arvotilanteesta ja kartoitus miesten ja naisten palkkoista sekä palkkaeroista.

Vuonna 2006 säädettiin uusi direktiivi 2006/54/EY, jossa yhdistettiin seitsemän direktiiviä koskien naisten ja miesten tasa-arvoista kohtelua työelämässä ja ammattiin liittyvissä asioissa.

Naisten ja miesten tasa-arvon etenemissuunnitelmassa 2006–2010 yksi keskeinen toiminta-alue on sukupuolten palkkaerojen poistaminen. Euroopan komissio on tutkinut naisten ja miesten palkkaerojen syitä vuonna 2007 antamassaan tiedonannossa. Tiedonannossa esitetään, että ongelmaan tulee puuttua varmistamalla voimassa olevan lainsäädännön aiempaa tehokkaampi soveltaminen, ottamalla palkkaerojen torjunta olennaiseksi osaksi jäsenmaiden työllisyyspolitiikkoja ja ottamalla työmarkkinaosapuolet mukaan toimintaan.

Kansainvälisenä naistenpäivänä 8.3.2009 komissio käynnisti EU:n laajuisen sukupuolten palkkaeroja koskevan tiedotuskampanjan. Tarkoituksena on lisätä tietoisuutta sukupuolten välisestä palkkaerosta ja sen syistä sekä keinoista ongelman poistamiseksi.

Pohdittavaa

- Mitä etuja sukupuolten välisen palkkaeron poistamisesta on työnantajalle?
- Mitä vaikutuksia sukupuolten välisen palkkaeron poistamisesta on talouteen?
- Miksi sukupuolten välinen palkkaero on Euroopan unionin tavoitteista huolimatta kaventunut vuosikymmenten aikana vain vähän?

Lisää sukupuolten välisestä palkkaerosta:

Euroopan komissio. Työllisyys-, sosiaali- ja tasa-arvoasiat. *Riko sukupuolistereotyytiat, anna kyvylle mahdollisuus.*

www.businessandgender.eu/fi/ 7.9.2009

Euroopan komissio. Työllisyys-, sosiaali- ja tasa-arvoasiat. *Sukupuolten palkkaero.* <ec.europa.eu/equalpay> 13.7.2009

European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2007), *Equal pay: exchange of good practices.* Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2006), *The gender pay gap – Origins and policy responses. A comparative review of 30 European countries.* Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission's Expert Group on Gender and Employment (EGGE) (2009), *Gender segregation in the labour market. Root causes, implications and policy responses in the EU.* Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Nurmi, Kaarina (1999), *Sukupuolet EU:n työmarkkinoilla.* Tasa-arvojulkaisuja. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 1999.

Sosiaali- ja terveysministeriö. *Samapalkkaisuusohjelma. Kohti oikeudenmukaisempaa palkkaa.* <www.samapalkka.fi> 7.9.2009

4. Äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaat

Tasa-arvoinen perhevapaajärjestelmä vaikuttaa myönteisesti sukupuolten väliseen tasa-arvoon työelämässä. Kaikkialla Euroopassa perheväpöiden käyttäjien suuri enemmistö on naisia. Euroopan unionin tasolla voidaan rohkaista miehiä ottamaan suurempi vastuu lastenhoidosta ja kannustaa heitä käyttämään vanhempainvapaata ja isyysvapaata.

Perhevapaalainsäädäntö EU:ssa

Äitiysvapaa

Äitiysvapaan merkitys on erittäin tärkeä työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen näkökulmasta. Naisen asema työmarkkinoilla olisi erittäin haavoittuva ilman äitiysvapaata. Lakisäätöisen äitiysvapaan turvin naisella on oikeus palata samaan tai vastaavaan työhön ja hänellä on oikeus rahalliseen korvaukseen äitiysvapaan ajalta. EU:n jäsenmaat eivät tue työn ja perheen yhteensovittamista yhdenmukaisella tavalla. Äitiysvapaan kesto ja äidille maksettava korvaus vaihtelevat jäsenmaiden välillä suuresti.

Unioni on kuitenkin pyrkinyt 1990-luvulta saakka edistämään naisten työsäkäyntiä jäsenvaltioita sitovien velvoitteiden avulla. Ensimmäinen sitova velvoite oli direktiivi 92/85/ETY, joka koskee äitiysvapaata sekä raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden työntekijöiden suojelua. Direktiivin mukaan työssäkäyvät äidit ovat oikeutettuja vähintään 14 viikon mittaiseen yhtäjaksoiseen palkalliseen äitiysvapaaseen. Jäsenmaat voivat itse päättää, missä määrin vapaa pidetään ennen ja missä määrin jälkeen synnytyksen.

Komissio on vuonna 2008 ehdottanut äitiysvapaan vähimmäisajan pidentämistä 18 viikkoon. Euroopan parlamentin äänestystä asiassa odotetaan alkuvuodesta 2010. Toteutuakseen uudistus vaatii sekä parlamentin että neuvoston hyväksynnän. Parlamentin naisten oikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon valiokunta menee vaatimuksissaan pidemmälle, sillä se haluaa pidentää äitiysvapaan vähimmäiskeston vähintään 20 viikkoon.

Vanhempainvapaa

Vuonna 1996 voimaan tullut direktiivi 96/34/EY koskee vanhempainvapaata, joka on äitiysvapaasta erillinen vapaan muoto. Vanhempainvapaa on yhtäläillä nais- ja miestyöntekijöiden oikeus. Direktiivin avulla pyritään auttamaan työsäkävien vanhempien työn ja perhe-elämän yhteensovittamista sukupuolesta riippumatta ja muuttamaan sukupuolten välistä työnjakoa niin vanhemmuudessa kuin työelämässä.

EU:n jäsenvaltioiden vanhempainvapaajärjestelmissä on merkittäviä maa-kohtaisia eroja. Vanhempainvapaita koskeva direktiivi jättää monia asioita kansallisen lainsäädännön päätettäväksi, kuten vapaan pituudesta sopimisen, vapaan myöntämisen koko- tai osa-aikaisena, vapaan pitämisen yhtäjaksoisena tai osissa sekä vapaaseen liittyvien etuuksien maksamisen.

Useimmissa jäsenmaissa vanhemmat voivat keskenään päättää, miten he jakavat vanhempainvapaan. Tasa-arvopyrkimyksistä huolimatta vanhempainvapaat ovat pysyneet oikeuksina, joita käyttävät lähinnä naiset. Ilmiötä on pyritty selittämään miesten ja naisten välisillä palkkaeroilla, työnantajien mahdollisella negatiivisella suhtautumisella miesten vanhempainvapaan käyttöön ja palkkatyön keskeytyksellä miesidentiteetille. Miehiä voidaan motivoida käyttämään vapaita sallimalla joustoja, lisäämällä etuuksia ja säätämällä erillisistä isyysvapaista.

Pelkkä oikeus vanhempainvapaaseen ei riitä. Jäsenmaiden vaihtelevat käytännöt osoittavat, että vapaaseen liittyvän rahallisen kompensaation on oltava riittävä, jotta vanhempainvapaa toimisi kannustimena jaettuun vanhemmuuteen. Jos vanhempainvapaa on palkaton tai vapaan ajalta maksetaan vain matalia etuuksia, käyttävät vapaita lähinnä naiset, joiden työmarkkina-asema on keskimäärin heikompi kuin miesten. Tällainen käytäntö helposti vain vahvistaa perinteistä sukupuolten välistä työnjakoa.

Isyysvapaa

Aktiiviseen isyyteen voidaan kannustaa ja isyyttä voidaan tukea erillisten isyysvapaiden ja niihin liittyvien etuuksien avulla. EU ei ole toistaiseksi asettanut jäsenmailleen sitovia velvoitteita isyysvapaan suhteen. Lakisäätöisen isyysvapaan käytännöt ja oikeudet ovatkin hyvin erilaisia eri jäsenmaissa. Kaikissa maissa ei ole käytössä isyysvapaata.

Ruotsin, Norjan ja Islannin perhevapaajärjestelmät antavat viitteitä siitä, että isälle suunnattu henkilökohtainen kiintiö toimii hyvänä kannustimena. Vapaa, joka on vain isän käytettävissä, lisää miesten vastuunottamista lastenhoidosta.

Lastenhoito EU:ssa

Parlamentti kehottaa vuonna 2004 hyväksymässään päätöslauselmassa työ-, perhe- ja yksityiselämän yhteensovittamisesta jäsenmaita täyttämään lastenhoitoa koskevat tavoitteet vuoteen 2010 mennessä. Lastenhoito tulisi järjestää 90 prosentille niistä lapsista, jotka ovat täyttäneet kolme vuotta, mutta eivät ole vielä pakollisessa koulunaloittamisiässä. Lisäksi parlamentti vaatii unionia tarkastelemaan työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista koskevaa politiikkaa, sillä nykyinen tilanne ei kannusta vanhempia jakamaan vastuuta lapsesta.

Vanhempainvapaadirektiivin uudistaminen

Euroopan komissio antoi heinäkuussa 2009 ehdotuksen uudeksi vanhempainvapaita koskevaksi direktiiviksi. Ehdotuksen taustalla on Euroopan tason työmarkkinaosapuolten kesäkuussa tekemä puitesopimus. Neuvoston on hyväksyttävä direktiivi määräenemmistöllä.

Uuden puitesopimuksen myötä vanhempainvapaan vähimmäiskesto pitenee kolmesta kuukaudesta neljään kuukauteen EU:n jäsenmaissa. Molemmille vanhemmille on varattu yksi oma kuukausi vapaasta. Tätä kuukautta ei voida siirtää toiselle vanhemmalle. Vanhempainvapaakauden jälkeen tapahtuvaa paluuta työhön helpotetaan antamalla työntekijöille oikeus pyytää joustavia työjärjestelyjä. Sopimuksella halutaan myös vahvistaa työntekijän oikeutta palata samaan työhön, jossa hän oli ennen perhevapaoikeuden käyttämistä. Sopimus suojelee työntekijöitä aiempaa paremmin perhevapaoikeuden käyttämisestä johtuvalta syrjinnältä.

Sopimusta täytäntöön pantaessa voidaan kansallisella tasolla huomioida jo olemassa olevat järjestelyt, joilla pyritään lisäämään sukupuolten välistä tasa-arvoa ja edistämään työn ja perheen yhteensovittamista. Esimerkiksi Suomessa tällainen järjestely on isyysvapaa.

Pohdittavaa

- Tulisiko EU:n julkista vastuuta perhevapalainsäädännöstä laajentaa?
- Mitä etua/haittaa siitä on, että perhevapaista säädetään EU:n tasolla? Entä siitä, että perhevapaista säädettäisiin vain kansallisella tasolla?
- Miten jaettuun vanhemmuuteen voitaisiin paremmin kannustaa?
- Miten perhevapajärjestelmä vaikuttaa sukupuolten väliseen tasa-arvoon työelämässä?

Lisää vanhempainvapaista:

Anttonen, Anneli ja Sointu, Liina (2006), *Hyvinvointipolitiikka muutoksessa. Julkinen vastuu pienten lasten ja ikääntyneiden hoivasta 12:ssa Euroopan maassa*. Hyvinvointivaltion rajat -hanke. Helsinki: Stakes.

Euroopan komissio, *Äitiys- ja vanhempainvapaista minimisäännöt EU-tasolla*. <ec.europa.eu/finland/news/press/101/10801_fi.htm> 22.7.2009

- Fagan Colette and Hebson, Gail (eds.); European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2006), *“Making work pay” debates from a gender perspective: a comparative review of some recent policy reforms in thirty European countries*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Kallio, Tero ja Ojala, Ulla (toim.) (2009), *Lapsi ja perhe Euroopan unionissa*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Lilja, Reija; Asplund, Rita ja Kauppinen, Kaisa (toim.) (2007), *Perhevapaavalinnat ja perhevapaiden kustannukset sukupuolten välisen tasa-arvon jarruina työelämässä?* Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Salmi, Minna; Lammi-Taskula, Johanna ja Närvi, Johanna (2009), *Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 24/2009. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Tuomainen, Hanna I. (2008), *Eurooppa-tason työmarkkinaosapuolten osallistuminen vanhempainlomia koskevan direktiivin lainsäädäntömenettelyyn Euroopan unionissa*. Pro gradu -tutkielma: Rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

5. Miehet ja tasa-arvo

Tasa-arvopolitiikan päätavoite on perinteisesti ollut naisten aseman parantaminen. Miehistä ja tasa-arvosta on keskusteltu, mutta se on harvoin johtanut yleisiin linjauksiin tai päätöksiin. Euroopassa aihe on ollut esillä erityisesti Pohjoismaissa. EU:n hyväksymissä päätelmissä todetaan, että sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi ja naisten aseman parantamiseksi olisi kiinnitettävä huomiota myös miehiin.

Tasa-arvo tarvitsee miehiä ja miehet tasa-arvoa

Vaikka miehillä on lukumääränsä nähden ylliedustus lähes kaikissa politiikan ja talouden johtavissa asemissa, ei ole itsestään selvää, että päätöksenteossa ja politiikassa huomioidaan miehet erityisenä ryhmänä ja sukupuolena. Miesten toiminta nähdään harvoin sukupuolen määrittelemänä eikä miesten merkitystä tasa-arvopolitiikalle ja tasa-arvon toteutumiselle yhteiskunnassa tunnusteta. Miesten asemaa yhteiskunnassa ja miehille tyypillisiä toiminnan malleja pidetään sen sijaan normeina, joita kohti naiset tasa-arvopolitiikan avustamana pyrkivät. Tällainen näkemys paitsi vaikeuttaa naisten aseman parantamista myös jättää huomioimatta miesten merkityksen sukupuolten tasa-arvon edistämässä ja miesten kokemat tasa-arvo-ongelmat.

Miehiin ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvät näkökohdat on nähty usein kysymyksenä työn ja yksityiselämän yhteensovittamisesta ja aktiivisen isyyden tukemisesta. Kysymys voidaan nähdä myös laajemmin ja pohtia, millä kaikilla tavoilla tasa-arvopolitiikka koskettaa miehiä.

EU:n miehiä ja sukupuolten tasa-arvoa koskevat päätelmät

Suomi järjesti EU:n puheenjohtajuuskaudellaan vuonna 2006 asiantuntijakonferenssin ”Miehet ja sukupuolten välinen tasa-arvo – edistyksen tiellä”. Tavoitteena oli lisätä miehiin ja tasa-arvoon liittyvien kysymysten käsittelyä unionin tasa-arvopolitiikassa ja kannustaa jäsenmaita huomioimaan miehet ja tasa-arvo erillisenä teemana myös kansallisella tasolla. Yleisen näkökulman lisäksi konferenssissa keskityttiin neljään erityisteemaan: koulutuksellisen segregaaation purkamiseen, sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen terveyspolitiikoissa ja -käytännöissä, miehiin ja väkivaltaan sekä työn ja perheen yhteensovittamiseen.

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi joulukuussa 2006 Suomen valmistele-
mat päätelmät miehistä ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Päätelmät ovat
unionin ensimmäinen miesten ja tasa-arvopolitiikan suhdetta koskeva linjaus.

Neuvoston hyväksymissä päätelmissä korostetaan miesten roolia tasa-arvon
toteutumisessa. Miesten ja poikien osallistumisen on oltava sopusoinnussa nais-
ten ja tyttöjen aseman edistämisen kanssa. Miesten aseman parantamiseen
suunnatut resurssit eivät siis saa heikentää naisten aseman parantamiseen suun-
nattuja resursseja. Tämän lisäksi nähdään tärkeäksi vahvistaa miesten osallistu-
mista tasa-arvopoliittiseen keskusteluun sekä tunnistaa erityisesti miehiin liit-
tyviä tasa-arvo-ongelmia. Miesten ja tasa-arvon suhde tulee nivoa tasa-arvopo-
litiikan osaksi, jotta miesnäkökulma ja tasa-arvopolitiikka eivät joudu vastak-
kainasettelun kohteeksi.

Myös miehet hyötyvät tasa-arvosta

Neuvoston hyväksymissä päätelmissä kehoitetaan jäsenvaltioita toteuttamaan
konkreettisia toimenpiteitä, joilla miehiä voidaan kannustaa jakamaan vanhem-
muuteen liittyviä hoitovelvollisuuksia naisten kanssa. Isien oikeutta käyttää per-
he- ja vanhempainvapaita tulee kehittää, ja miehiä tulee kannustaa käyttämään
heille kuuluvia oikeuksia.

Lisäksi kehoitetaan komissiota
ja jäsenvaltioita varmistamaan
yhtäläiset uramahdollisuudet mo-
lemmille sukupuolille. Miehiä ja
poikia tulisi kannustaa valitse-
maan koulutus ja ammatti nais-
valtaisilta aloilta. Samaten tulee
työskennellä sukupuolten välisen
palkkaeron poistamiseksi.

Päätelmissä kiinnitetään huo-
miota myös stereotyyppisiin käsi-
tyksiin mieheydestä ja naiseudesta. Varhaiskasvatuksesta lähtien tulee kehittää
pedagogisia käytäntöjä näiden sukupuolistereotyyppien hälventämiseksi. Li-
säksi on kiinnitettävä huomiota opetusmenetelmiin ja -välineisiin, jotka lisäävät
poikien ja miesten kykyä itsestä ja muista huolehtimiseen ja hoivaamiseen kei-
nona edistää sukupuolten tasa-arvoa.

Koska miehet tekevät valtaosan sukupuoleen perustuvista väkivallanteoista,
nuorille miehille ja pojille tulee kehittää ehkäiseviä toimenpiteitä väkivallan tor-
jumiseksi. Samoin uhreille ja tekijöille tulee kehittää hoito-ohjelmia erityisesti,
kun kyse on perheväkivallasta.

”Sukupuolten tasa-arvo nähdään huomattavan usein pelkästään nais-
ten asiana, vaikka tasa-arvon kehit-
tämällä on positiiviset vaikutukset
myös miesten elämään. Tasa-arvo
lisää ihmisten ja yhteiskunnan
hyvinvointia - siksi sen tulee olla
kaikkien yhteinen asia.”

Ulkoministeri Alexander Stubb, kok.

Miesnäkökulma terveyspalveluihin

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on tehokas keino ottaa huomioon sekä miesten että naisten edut. Valtavirtaistaminen on useissa maissa tarkoittanut lähinnä naisnäkökulmaa, mutta sen avulla asioita voidaan tarkastella myös miesnäkökulmasta. Näin miehet saadaan integroiduksi osaksi sukupuolinäkökulmaa. Yksi merkittävimmistä miehiin liittyvistä alueista, jolla valtavirtaistamista on tärkeä tehostaa, on terveys.

Monissa Euroopan maissa miehet tupakoivat ja käyttävät alkoholia enemmän kuin naiset. He työskentelevät naisia enemmän riskialttiilla työpaikoilla ja joutuvat naisia enemmän onnettomuuksiin. Miehet käyttävät kuitenkin naisia vähemmän terveyspalveluja. Terveyspolitiikan suuri haaste on tavoittaa miehet ja vaikuttaa heidän elintapoihinsa. Tämän takia terveyden edistämishankkeita ja terveyspalveluja olisi räätälöitävä miesten ja naisten tarpeiden mukaan. Miesten erityistarpeet liittyvät esimerkiksi naisia lyhyempään odotettavissa olevaan elinikään ja naisia suurempaan onnettomuusriskiin.

Erilaisuus huomioitava

Päätelmissä kannustetaan Euroopan tasa-arvoinstituuttia ja eri kansallisia tasa-arvoelimiä tutkimaan, kuinka erilaiset olosuhteet, mahdollisuudet, rakenteet ja politiikat vaikuttavat miehiin ja poikiin. Miesten väliset erot on myös huomioitava. Eri ryhmiin kuuluvilla ja eri elämäntilanteissa olevilla miehillä on erilaiset tarpeet. Miehet eroavat toisistaan esimerkiksi perhetilanteen, iän, terveyden, etnisen ryhmän, sosioekonomisen ja sosiaalisen taustan, seksuaalinen suuntautumisen ja vajaakuntoisuuden perusteella.

Miehet ja tasa-arvo vai miesnäkökulma tasa-arvoon?

Miehet ja tasa-arvo on vähän käsitelty teema tasa-arvopolitiikan alueella sekä Euroopan unionissa että Suomessa, vaikka aiheesta on keskusteltu jo parikymmentä vuotta. Teemaa ei ole käsitelty kunnolla kokonaisuutena eikä miesten tasa-arvo-ongelmia ole vielä kattavasti kartoitettu. Myös miesten roolista tasa-arvokeskustelussa kiistellään eri toimijoiden välillä.

Suomessa miehet ja tasa-arvo -teema ymmärretään usein siten, että kyse on miesten erityisestä näkökulmasta tasa-arvoon ja keskeinen sisältö on miesten kokemat tasa-arvo-ongelmat. Aihe olisi syytä nähdä laajemmin. Miehet ja tasa-arvo -tematiikassa kyse on miesten ja sukupuolten välisen tasa-arvon suhteesta. Miten miehet liittyvät sukupuolten väliseen tasa-arvoon? Miten miehet hyötyvät tasa-arvopolitiikasta ja miten tasa-arvopolitiikka hyötyy miehistä?

Pohdittavaa

- Miten naisten ja miesten kokemat tasa-arvo-ongelmat ovat yhteydessä toisiinsa?
- Minkälaisella tasa-arvopolitiikalla löydettäisiin molempia sukupuolia hyödyttäviä ratkaisuja?
- Miten miehet voivat toiminnallaan lisätä sukupuolten tasa-arvoa Euroopan unionissa ja sen jäsenmaissa?
- Miten keskeisissä päättävissä asemissa olevat miehet saataisiin vahvemmin näkemään tasa-arvotyön merkitys yhteiskunnalle?

Lisää miehistä ja tasa-arvosta:

Euroopan neuvosto (2006), *Lehdistötiedote. Neuvoston 2767. istunto. Työllisyys, sosiaalipolitiikka, terveys ja kuluttaja-asiat. Bryssel, 30. marraskuuta ja 1. joulukuuta 2006.* 15487/06 (Presse 330). <www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/fi/lisa/92349.pdf> 14.10.2009

European Men's Health Forum, <www.emhf.org> 14.10.2009

Holter, Øystein Gullvåg (2003), *Can men do it? Men and gender equality - the Nordic experience.* Nordic Council of Ministers, Copenhagen.

Sosiaali ja terveysministeriö (2006), *Miehet ja tasa-arvopolitiikka.* Julkaisuja 2006:23. Helsinki.

Varanka Jouni, Närhinen Antti and Siukola Reetta (eds.); Ministry of Social Affairs and Health (2006), *Men and Gender Equality. Towards Progressive Politics. Conference Report.* Reports 2006:75. Helsinki.

6. Naisiin kohdistuva väkivalta

Naisiin kohdistuva väkivalta on maailmanlaajuinen ongelma, jota esiintyy kaikissa maissa, kulttuureissa ja sosiaalisissa luokissa. Se on yksi naisten syrjinnän muoto ja sitä pidetään yhtenä suurimpana sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisen esteenä. Väkivalta aiheuttaa huomattavia taloudellisia, sosiaalisia ja terveydellisiä seuraamuksia niin yksilöille kuin yhteiskunnallekin. Tällä hetkellä EU:ssa ei ole jäsenmaita sitovaa lainsäädäntöä, joka koskisi naisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Miksi naisiin kohdistuva väkivalta on tasa-arvo-ongelma?

Naisiin kohdistuva väkivalta on sukupuolistunutta väkivaltaa, joka voi olla fyysistä, henkistä tai seksuaalista. Sen ilmenemismuotoja ovat muun muassa parisuhteessa ja perheessä tapahtuva väkivalta sekä seksuaalinen häirintä verbaalisista huomautteluista ei-toivottuun kosketteluun ja raiskaukseen saakka. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on myös naisilla käytävä kauppa, prostituutioon pakottaminen, tyttöjen sukupuolielinten silpominen, ns. perheen kunniaan perustuvat pahoinpitelyt ja murhat sekä naisiin kohdistuva fyysinen ja seksuaalinen väkivalta sodissa ja konflikteissa. Perheväkivalta viittaa perheen jäsenten välillä tapahtuvaan väkivaltaan. Parisuhdeväkivalta rajaa aluetta partnerin tekemään väkivaltaan. Lähisuhdeväkivalta viittaa puolestaan perhettä laajempaan lähisuhdeiden kokonaisuuteen – myös muihin sukulaisiin ja ystäviin.

Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan syyllistyvät yleensä miehet. Sitä ei voida selittää kokonaan yksilötason psykologisena tai sosiaalisena poikkeuskäyttäytymisenä tai rajata tiettyyn kulttuuriin tai aikaan liittyväksi ongelmaksi. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tukevat miehiseen valtaan perustuvat sosiaaliset ja kulttuuriset normit. Kun yksi mies lyö puolisoaan, kyse on henkilöväkivallasta. Kun tuhannet miehet lyövät puolisoitaan, kyse on rakenteellisesta ilmiöstä.

Naisiin kohdistuva väkivalta on sukupuolten välinen ongelma, ja siten tasa-arvo- ja ihmisoikeuskysymys. Tästä poiketen miehiin kohdistuva väkivalta on ennen kaikkea miesten keskinäinen ongelma, koska miehet joutuvat useimmiten toisten miesten väkivallan kohteiksi. Kyse on enemmän mieskysymyksestä kuin tasa-arvokysymyksestä niin kauan, kun tasa-arvo määritellään sukupuolten väliseksi, ei sisäiseksi, asiaksi. Naisten tekemästä miehiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta ei ole vastaavaa tutkimustietoa kuin naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Asiaa ollaan kuitenkin selvittämässä. YK:n yhteydessä toimiva

Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (Heuni) testaa eurooppalaista uhritutkimusta Suomessa. Aineistosta tehdään erityisesti miesten lähisuhdeväkivaltakokemuksia koskeva selvitys. Raportin arvioidaan valmistuvan syksyllä 2010.

EU:n toimet naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi

Euroopan unionissa on ollut vaikeuksia löytää yhteistä näkemystä unionin laajuisista toimenpiteistä, eikä EU:lla ole toimivaltaa antaa jäsenvaltioita sitovaa lainsäädäntöä naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Väkivallan ehkäisyä on kuitenkin pyritty yhtenäistämään ohjelmin, suosituksin ja julkistamalla hyviä käytäntöjä.

Daphne-ohjelma

Euroopan unionissa ensimmäinen suurempi yritys ehkäistä pari- ja lähisuhdeväkivaltaa on tapahtunut kansanterveyden lähtökohdista. EU perusti vuonna 1997 Daphne-ohjelman, josta kansalaisjärjestöt voivat hakea projektiavustuksia. Euroopan parlamentti ja neuvosto hyväksyivät Daphne III-ohjelman vuosille 2007–2013. Se on lapsiin, nuoriin ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä sekä väkivallan uhrien ja riskiryhmien suojelemista koskeva erityisohjelma. Daphne-ohjelman kautta tuetaan julkisia hankkeita tai voittoa tavoittelemattomien järjestöjen projekteja, jotka edistävät naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä.

Parlamentti nostanut ongelman esille

Vuonna 2006 Euroopan parlamentti antoi päätöslauselman, jossa kehoitetaan EU:n jäsenvaltioita tuomitsemaan naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeusloukkauksena ja toimeenpanemaan lainsäädännöllisiä ja muita toimia naisten suojelemiseksi väkivallalta. Parlamentti on toistuvasti pyytänyt komissiota järjestämään teemavuoden naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Parlamentti esitti pyynnön teemavuodesta myös keväällä 2009 hyväksytyssä kirjallisessa kannanotossa, jossa se lisäksi kehotti jäsenvaltioita allekirjoittamaan YK:n naistenrahoisto UNIFEM:in vetoamuksen ”Sano EI naisiin kohdistuvalle väkivallalle”.

Suuntaviivat naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnasta

Euroopan unionin yleisten asioiden ja ulkosuhteiden neuvostossa hyväksyttiin vuonna 2008 EU:n suuntaviivat naisiin kohdistuvan väkivallan ja eri syrjintämuotojen torjunnasta. Nämä suuntaviivat ovat osoitus EU:n poliittisesta tahdosta painottaa naisten oikeuksia ja edistää konkreettisia EU-rahoitteisia naisia ja tyttöihin kohdistuvia hankkeita. Suuntaviivoissa vahvistetaan kriteerit EU:n toimille naisten oikeuksien alalla ja annetaan ohjeita Euroopan komission edustustolle ja jäsenvaltioille.

EU on asettanut kolme suurta tavoitetta tehostaakseen toimia naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan. Nämä tavoitteet ovat väkivallan torjuminen, uhrien suojeleminen ja tukeminen sekä väkivallantekijöiden rankaisemattomuuden lopettaminen. Tavoitteiden saavuttamiseksi EU kehottaa jäsenmaitaan kiinnittämään huomiota naisten sosio-ekonomiseen asemaan ja poliittisiin oikeuksiin lainsäädännön tasolla sekä julkisissa käytännöissä.

CEDAW-sopimus ja -komitea

Naisten oikeuksien kannalta tärkein kansainvälinen sopimus on YK:n yleiskokouksen vuonna 1979 hyväksymä kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women). Sopimus velvoittaa sopimusvaltioita ryhtymään kaikkiin toimiin estääkseen naisiin kohdistuvan syrjinnän sekä julkisessa että yksityiselämässä.

CEDAW-sopimukseen liittyneet valtiot ovat velvoitettuja kehittämään lainsäädäntöään naisiin kohdistuvan syrjinnän poistamiseksi ja sisällyttämään tasa-arvoperiaatteen lainsäädäntöönsä. Myös kulttuurisidonnaisia tapoja on pyrittävä muuttamaan naisten aseman parantamiseksi.

Vuonna 1989 CEDAW-komitean huomio kohdistui laajasti naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, jonka se totesi olevan vakava ihmisoikeusloukkaus. Komitea on korostanut hallitusten vastuuta asiassa. Samalla se on halunnut tietoa turvakotipalveluista, oikeussuojamekanismeista ja tilasto- sekä tutkimustiedon keräämisestä sekä siitä, ovatko poliisin ja syyttäviviranomaisten toimet asianmukaisia. Suomi ratifioi CEDAW-sopimuksen vuonna 1986. Suomi on saanut toistuvasti huomautuksia komitealta naisiin kohdistuvan väkivallan laajuudesta, puutteellisesta turvakotiverkostosta ja kehottanut Suomen hallitusta tehostamaan toimiaan naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi.

Väkivallan ehkäiseminen

Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen edellyttää monialaista ja koordinoitua lähestymistapaa. Yhteiskunnan eri toimijat tarvitsevat väkivallan kohtamista helpottavaa, järjestelmällistä koulutusta. Uhreille, tekijöille ja muille osallisille on saatava apua. Pari- ja lähisuhdeväkivaltaan syyllistyneet henkilöt tulee saattaa oikeuteen vastaamaan teoistaan, kuten muutkin väkivaltarikolliset. Uhreille on taattava mahdollisuus oikeussuojaan.

Tehokas toiminta vaatii riittäviä resursseja ja koordinointia korkealla tasolla: kansallisesti, Euroopan unionissa ja kansainvälisesti. Lisäksi eri toimijoiden on tärkeä verkostoitua, vaihtaa hyviä käytäntöjä ja edistää yhteistyötä viranomais-ten ja järjestöjen välillä.

EU:ssa tulee kerätä määrään ja laatuun perustuvaa tietoa naisiin ja tyttöihin kohdistuvista väkivallan muodoista ja laatia indikaattoreita, joiden perusteella valtiot voivat kehittää toimintaansa väkivallan vastustamiseksi. Jäsenvaltioiden on otettava käyttöön tehokkaat ja koordinoitujen strategiat, joilla väkivaltaa ehkäistään, väkivallan uhreja suojellaan ja tuetaan sekä vastustetaan väkivaltaa kaikilla tasoilla ja yhteiskunnan alueilla.

Euroopan unionin tulee tukea erilaisia kansainvälisiä ja kansallisia kampanjoita ja hankkeita, joilla lisätään ihmisten tietoisuutta sukupuolten tasa-arvosta. Naisiin kohdistuva väkivalta täytyy tehdä näkyväksi. Euroopan parlamentin jäsenet voivat vahvistaa väkivallan vastaisia asenteita ja edistää uhreille ja väkivallantekijöille kohdistettujen palveluiden kehittämistä sekä edistää väkivaltaa ehkäisevää EU-lainsäädäntöä, joka sitoo kaikkia jäsenmaita.

Pohdittavaa

- Onko miehiin kohdistuva väkivalta tasa-arvo-ongelma?
- Mitä Suomessa on tehty naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi?
- Kenelle kuuluu vastuu naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisestä: Euroopan unionille, valtiolle, kunnalle, yksilölle?

Lisää naisiin kohdistuvasta väkivallasta:

Husso, Marita 2003, *Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Vastapaino, Tampere.

Keskinen, Suvi 2005, *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt*. Tampere University Press, Tampere.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2004, *Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta*. WSOY, Helsinki.

Nyqvist, Leo 2001, *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä*. Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki.

- Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.) 2008, *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku 2000, *Väkivallan hinta - Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa*. Tilastokeskus, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Helsinki.
- Piispa, Minna 2004, *Väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Piispa, Minna; Heiskanen, Markku; Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino 2005, *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225, Helsinki.
- Policy Action Centre on Violence against Women*. <www.womenlobby.org> 5.9.2009
- Women against Violence Europe*. <www.wave-network.org> 14.10.2009

7. Ihmiskauppa

Ihmiskauppa on ihmisoikeusrikkomus, jonka yleisin muoto on naisten ja tyttöjen seksuaalinen hyväksikäyttö. EU:n lainsäädäntö käsittelee ihmiskauppaa ensisijaisesti laittoman maahanmuuton muotona, mutta myös ihmisoikeusloukkauksena. Euroopan unioni on pyrkinyt torjumaan ihmiskauppaa mm. poliisi- ja viranomaisyhteistyön sekä lähtömaihin suunnattujen tiedotuskampanjoiden avulla.

Mitä on ihmiskauppa?

Ihmiskaupalla tarkoitetaan naisten, miesten ja lasten kuljettamista ja myymistä hyväksikäyttötarkoituksessa esimerkiksi prostituutioon, pakkotyöhön tai elinten siirtämiseksi. Ihmiskauppa on järjestäytyneitä rikollista toimintaa, jossa uhri on alistussuhteessa tekijään.

Ihmiskauppaan liittyy usein ihmissalakuljetusta tai uhrien laitton maahantulo. Ihmiskauppaa tapahtuu kuitenkin myös valtioiden rajojen sisäpuolella, joten sen määritelmä ei edellytä uhrin siirtymistä rajan yli. Rajat ylittävä ihmiskauppa eroaa ihmissalakuljetuksesta siten, että ihmiskaupassa alistussuhde jatkuu myös maahantulon jälkeen.

Ihmiskaupasta on viime vuosikymmeninä kehittynyt huume- ja asekaupan jälkeen kannattavin kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden muoto. Koska ihmiskauppa on maanalaista toimintaa, sen laajuudesta voidaan esittää vain arvioita. Ihmiskaupalla on monia eri muotoja, joiden uhriksi joutumisen riskit ovat erilaiset naisille, miehille, tytöille ja pojille.

Naisten köyhyys ruokkii ihmiskauppaa

Ihmiskaupan perimmäinen syy on halpaan työvoimaan ja prostituutioon kohdistuva kysyntä. Lähtömaissa työttömyys, köyhyys ja köyhyyden naisistuminen ruokkivat ihmiskauppaa. Suuret elintasoerot maiden välillä luovat toiveita paremmasta elämästä muualla. Lisäksi aseellisten konfliktien ja luonnonmullistusten jälkeiset poikkeustilat tarjoavat ihmiskauppaa harjoittaville rikollisille mahdollisuuden hyötyä pakolaisten, orpojen ja muiden turvattomaan asemaan joutuneiden ihmisten ahdingosta.

Myös torjuva maahanmuuttopolitiikka voi lisätä ihmiskauppaa. Kun ihmiskaupan uhreja kohdellaan laittomina maahanmuuttajina, eivät he uskalla hakea tukea edes silloin, kun heillä olisi siihen mahdollisuus. Halvan työvoiman kysyntä yhdistettynä tiukkaan maahanmuuttopolitiikkaan johtaa laittoman maahanmuuton, ihmissalakuljetuksen ja ihmiskaupan yleistymiseen.

Etyj:n ihmiskaupan vastainen työ

www.osce.org/cthb

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö Etyj on vuosituhannen alusta lähtien painottanut toiminnassaan voimakkaasti ihmiskaupan torjumista. Etyj pyrkii estämään ihmiskauppaa jäsenmaidensa lainsäädännön ja viranomaisten kouluttamisen avulla. Se myös julkaisee ihmiskauppaa käsitteleviä raportteja ja selvityksiä.

Vuonna 2003 Etyj perusti ihmiskaupan vastaisen erityisedustajan viran. Lokakuusta 2006 alkaen virassa on toiminut entinen RKP:n kansanedustaja Eva Biaudet.

Ihmiskaupan uhrit

Ihmiskaupan uhrit päätyvät mm. prostituoiduiksi, laittomiksi työntekijöiksi esimerkiksi rakennus- tai palvelualalle, lapsisotilaiksi, kotityöntekijöiksi, kerjäläisiksi, avioliitto- ja adoptiomarkkinoille sekä elinten luovuttajiksi. Kauppa suuntautuu yleensä köyhistä maista varakkaisiin länsimaihin. Kauppaa tapahtuu myös Euroopan unionin sisällä. Tällöin uhrit tulevat yleensä uusista jäsenmaista ja päätyvät prostituoiduiksi tai pakkotyöhön vanhoihin jäsenmaihiin. Arviot ihmiskaupan uhrien lukumäärästä vaihtelevat suuresti. YK:n huume- ja rikososaston UNODC:n mukaan varovaisesti arvioiden ihmiskaupan uhreina on tälläkin hetkellä noin 2,5 miljoonaa ihmistä.⁵

Naiset ihmiskaupan uhreina

Ihmiskaupan uhreiksi joutuneet naiset päätyvät yleensä prostituoiduiksi tai seksiteollisuuden palvelukseen, mutta myös kotiapulaisiksi, maataloustyöntekijöiksi tai pakkoavioliittoihin. Riiston eri muodot eivät ole toisistaan erillisiä, sillä monet pakkotyössä olevat naiset ovat myös seksuaalisen hyväksikäytön uhreja.

⁵ UNODC, *Human Trafficking FAQs*. <www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/faqs.html> 1.8.2009

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtäävä nais- ja tyttökauppa on maailmanlaajuisen ihmiskaupan yleisin muoto. UNODC:n helmikuussa 2009 julkaiseman raportin mukaan valtaosa, noin 66 prosenttia, ihmiskaupan tunnistetuista uhreista on aikuisia naisia. Heistä suurin osa on joutunut seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi.⁶

Miehet ihmiskaupan uhreina

Ihmiskaupan uhreiksi joutuneet miehet päätyvät usein työvoimaksi niin kutsuttuihin kolmen D:n dirty, difficult, dangerous (likaista, vaikeaa, vaarallista) töihin. Tällaista työtä on esimerkiksi työ rakennuksilla ja kaivoksissa.

UNODC:n raportin mukaan aikuisten miesten osuus ihmiskaupan tunnistetuista uhreista on noin 12 prosenttia. Osuus voi olla suurempikin, sillä useiden maiden ihmiskauppaa koskeva lainsäädäntö kiinnittää huomiota ensisijaisesti prostituutioon pakotettuihin naisiin ja lapsikauppaan. Näin halpa- ja pakkotyövoimaksi tuodut miehet saattavat jäädä tunnistamatta ihmiskaupan uhreina.

Lapset ihmiskaupan uhreina

Lapsia myydään sekä prostituoiduiksi että pakkotyövoimaksi maatalouteen, rakennustyömaille, tehtaisiin ja mattokutomoihin. Monet lapset myös työskentelevät vaarallisissa olosuhteissa esimerkiksi kaivoksissa, kemikaalien käsittelijöinä tai vaarallisten koneiden käyttäjinä. Lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan muotoja ovat myös laittomat adoptiot sekä lapsiavioliitot.

Myös lapsikauppa on sukupuolittunutta. Tytöt joutuvat poikia useammin prostituoiduiksi ja kotiapulaisiksi. Poikiin kohdistuva erityinen ihmiskaupan muoto on pakottaminen lapsisotilaaksi. UNODC:n raportin mukaan tyttöjen osuus tunnistetuista ihmiskaupan uhreista on noin 13 ja poikien 9 prosenttia.

Ihmiskauppa Suomessa

Suomi on vuosittain satojen ihmiskaupan uhrien läpikulku- ja kohdemaana. Suomen kautta kuljetetaan pääasiassa tyttöjä ja naisia Venäjältä ja Baltian maista länteen seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa. Lisäksi Suomeen tuodaan ihmisiä myös pakkotyövoimaksi.

EU:n lainsäädäntö kieltää ihmiskaupan

Ihmiskauppa on ihmisoikeusrikos, joka on kielletty sekä kansainvälisellä tasolla että EU:ssa ja sen jäsenvaltioissa. EU:n lainsäädäntö käsittelee ihmis-

⁶ UNODC (2009), *Global Report on Trafficking in Persons*, s. 11. Raportti on luettavissa osoitteessa: www.unodc.org/documents/human-trafficking/Global_Report_on_TIP.pdf 1.8.2009

kauppaa ensisijaisesti laittoman maa-hanmuuton muotona, mutta myös ihmisoikeusloukkauksena.

Keskeisin ihmiskaupan vastainen kansainvälinen sopimus on YK:n kansainvälisen rikollisuuden vastaisen yleis-sopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan torjunnasta (ns. Palermon sopimus). Euroopan unionin neuvosto ratifioi lisäpöytäkirjan vuonna 2006. Lisäpöytäkirja edellyttää sopimusvaltioita toimimaan yhteistyössä kansalaisjärjestöjen kanssa ihmiskaupan ehkäisemiseksi. Sopimusvaltioiden tulee torjua ihmiskauppaa esimerkiksi avustusohjelmien ja tiedotuksen avulla, suojella ihmiskaupan uhreja sekä vahvistaa kansainvälistä yhteistyötä

mm. rajavalvonnassa ja järjestyneen rikollisuuden torjunnassa. Lisäpöytäkirjassa nostetaan erityisesti esiin naisilla ja lapsilla käytävä ihmiskauppa.

Euroopan unionilla on vahva mandaatti toimia ihmiskaupan torjumiseksi. Sen perustamissopimuksessa määritellään ihmiskaupan torjunta yhdeksi unionin toimialueeksi. Perusoikeuskirjan 5 artikla kieltää ihmiskaupan ja 3 artiklassa todetaan, että jokaisella on oikeus ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen. Lisäksi kielletään elinkauppa.

Merkittävä ihmiskaupan uhrien asemaa unionin alueella parantava säädös on vuonna 2004 säädetty direktiivi 2003/81/EY. Direktiivissä edellytetään, että jäsenvaltiot myöntävät väliaikaisen oleskeluluvan niille ihmiskaupan uhreille, jotka tekevät yhteistyötä viranomaisten kanssa. Euroopan parlamentti on vaatinut erityisesti ihmisoikeusnäkökulman painottamista unionin politiikassa. Sen mukaan unionin tulee toimia erityisesti uhrien auttamiseksi ja ihmiskauppaa edistävän seksin oston ja halpatuotannon kysynnän vähentämiseksi.⁷

Poliisyhteistyötä ja parhaiden käytäntöjen vaihtoa

Vuonna 2002 solmittiin neuvoston puitepäättös ihmiskaupan torjunnasta. Puitepäättöksen tavoitteena on vahvistaa yhteistyötä jäsenvaltioiden poliisi- ja oikeusviranomaisten kesken. Myös Euroopan poliisivirasto ja Eurojust ovat toimivaltaisia ihmiskauppaan liittyvissä asioissa.

⁷ Ks. esim. Euroopan parlamentin suositus neuvostolle ihmiskaupan torjunnasta (2006/2078(INI))

”Olemme tottuneet pitämään Suomea turvallisenä lintukotona ja niinpä monille on ollut yllätys, että olemme ihmiskaupassa sekä kauttakulku- että kohde-maa. On aika avata silmät todellisuuteen; jokaisen tulisi olla tietoisempi siitä, mitä on hyväksikäyttö ja miten ihmiskauppiat toimivat sekä pystyä tunnistamaan lähimmäisen hätä.”

*Euroopan parlamentin jäsen
Sari Essayah, kd.*

Vuonna 2005 tehtiin EU:n suunnitelma parhaista käytännöistä, vaatimuksista ja menettelyistä ihmiskaupan estämiseksi ja torjumiseksi, jolla unionin ihmiskaupan vastaista työtä pyritään edelleen tehostamaan. Lisäksi komission työtä ihmiskaupan torjumiseksi tukee vuodesta 2003 lähtien toiminut neuvoaantava asiantuntijaryhmä, joka on toiminut nykyisessä kokoonpanossaan vuodesta 2007.

Keskeinen EU:n toiminta-alue ihmiskaupan torjunnassa on tiedon keräys ja sen välittäminen jäsenmaille ja muille toimijoille. Unionilla on myös avustusohjelmia, joiden kautta pyritään ehkäisemään ihmiskauppaa, auttamaan sen uhreja ja saattamaan ihmiskauppiat syytteeseen. Ihmiskaupan vastaisia toimia on tuettu alueellisten ulkoapuohjelmien kautta mm. Valko-Venäjällä, Moldovassa, Ukrainassa ja Venäjällä.

Miten EU voi toimia ihmiskaupan ehkäisemiseksi?

Keskeinen tapa torjua ihmiskauppaa EU:n tasolla on lainsäädännön ja seurannan yhtenäistäminen ja jäsenvaltioiden viranomaisten yhteistyön edistäminen. Myös kehitysavulla on suuri merkitys. Ihmiskauppaa torjutaan vähentämällä köyhyyttä lähtömaissa. Erityisesti naisten koulutuksen ja työmahdollisuuksien parantaminen on tärkeää.

Ihmiskaupan kohdemaissa tulee pyrkiä vähentämään halvan työvoiman kysyntää ja seksin ostoa. Prostituution laillistaminen helpottaa seksin ostoa myös ihmiskaupan uhreilta. Lisäksi on tärkeä kehittää uhreille saatavilla olevia tukipalveluita.

”Jos laillistamme seksin ostamisen, viestimme samalla sen olevan hyväksyttävää. Tämä johtaa kysynnän nousuun, ja sen seurauksena yhä useampi joutuu ihmiskaupan uhriksi ja pakotetuksi prostituutioon. Siksi puollan nollatoleranssia seksin ostamiselle.”

Rkp-nuorten puheenjohtaja Oscar Ohlís, r.

Pohdittavaa

- Miten EU ja jäsenvaltiot voisivat tehokkaasti torjua ihmiskauppaa? Voidaanko kehitysavulla ehkäistä ihmiskauppaa?
- Tulisiko ihmiskaupan torjunnassa keskittyä prostituution ja halvan työvoiman kysynnän vähentämiseen vai rikollisuuden torjumiseen?
- Minkälainen maahanmuuttopolitiikka ehkäisee tehokkaimmin ihmiskauppaa?
- Miten ihmiskaupan uhrien tunnistusta voidaan kehittää? Jäävätkö miehet ja pojat naisia ja tyttöjä useammin tunnistamatta ihmiskaupan uhreina?
- Vähentääkö seksin oston kieltäminen ihmiskauppaa?

Lisää ihmiskaupasta:

Euroopan komission oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioiden pääosasto (2004), *Ihmiskauppa*. <ec.europa.eu/justice_home/key_issues/human_trafficking/human_trafficking_1004_fi.pdf> 5.8.2009

Europa, Euroopan unionin portaali, *Tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä*. *Ihmiskaupan torjunta*. <europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_trafficking_in_human_beings/index_fi.htm> 5.8.2009

Floman, Marcus ja Hamara, Jenni (toim.) (2009), *Välimeren venesiirtolainen*. Suomen pakolaisapu. Helsinki.

Ihmisoikeudet.net, *Mitä on ihmiskauppa?* <www.ihmisoikeudet.net/ihmiskauppa/mita-on-ihmiskauppa> 6.8.2009

Maaailma.net, *Ihmiskauppa*. <maaailma.net/aiheet/ihmiskauppa> 7.8.2009

Saari, Sinikukka (2006), *EU:n tehostomuus ruokkii ihmiskauppaa*. Ulkopolitiikka 1/2006. <www.ulkopolitiikka.fi/article/151/> 6.8.2009

Suomen poliisi. *Ihmiskauppa*. <www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/ihmiskauppa> 6.8.2009

8. Prostituutio

Prostituutiosta ei vallitse Euroopan unionissa yhteisymmärrystä. Euroopan unionin lainsäädäntö puuttuu ainoastaan pakotettuun prostituutioon, joka on kielletty yhtenä ihmiskaupan muotona. EU:n jäsenmaat sääntelevät prostituutiota eri tavoin ja eri perustein.

Prostituutio on sukupuolittunut ilmiö. Suurin osa prostituoiduista on naisia ja suurin osa seksin ostajista on miehiä. On kuitenkin olemassa myös miesprostituutuja ja seksiä ostavia naisia. Prostituutiosuhde voi olla hetero- tai homoseksuaalinen.

Prostituutioon liittyy usein merkittäviä yhteiskunnallisia ongelmia, kuten rikkollisuutta, köyhyyttä, syrjäytymistä ja päihteiden väärinkäyttöä. Erityisen heikossa asemassa ovat laittomat siirtolaiset ja ihmiskaupan uhrit. Suhtautuminen prostituutioon vaihtelee suuresti. Jotkut pitävät prostituutiota osana seksuaalista itsemääräämisoikeutta, ja haluavat sitä säädeltävän kuten muitakin ammatteja. Toisille prostituutio on sukupuolittunutta väkivaltaa ja osa naisia alistavia yhteiskunnallisia rakenteita.

Kansallinen lainsäädäntö kirjaviaa

Euroopan unionin jäsenvaltioissa prostituutiota säännellään hyvin eri tavoin. Lainsäädännön kirjo vaihtelee prostituution kaikkien muotojen kieltämisestä (esim. Irlanti) ja seksin oston täyskriminalisoinnista (esim. Ruotsi) sen sallimiseen ja käsittämiseen ammattina (esim. Saksa ja Hollanti). Suurimmassa osassa EU:n jäsenvaltioita prostituutio ei ole kokonaan kielletty, mutta sitä säännellään eri tavoin. Esimerkiksi paritus ja katuprostituutio on kielletty useissa maissa, ja bordellien sijainnille on asetettu tiettyjä vaatimuksia.

Myös syyt, joilla prostituution sallimista, kieltämistä tai sääntelyä perustellaan, vaihtelevat suuresti maittäin. Ruotsissa prostituutio on käsitetty naisiin kohdistuvana väkivaltana. Toisissa maissa, kuten Italiassa ja Ranskassa, prostituutio nähdään ensisijaisesti uhkana yhteiskuntajärjestykselle. Tällöin prostituutio voidaan sallia, jos se rajoitetaan pois katukuvasta bordelleihin.

Joissakin EU-maissa prostituutiota on säännelty muiden ammattien tavoin. Esimerkiksi Hollannissa prostituoiduilla on oikeus vaatia hygieenisiä työoloja ja he maksavat ansioistaan veroa. Itävallassa prostituoitujen tulee rekisteröityä ja käydä viikoittain lääkärintarkastuksessa. Prostituution laillistamista perustellaankin usein prostituoitujen työolojen parantamisella.

Prostituutiota säätelevät lait Suomessa

Suomen lainsäädäntö sääntelee seksin ostamista ja myymistä eri tavoin. Seksin ostaminen alaikäiseltä tai ihmiskaupan tai parituksen uhrilta on kielletty. Pakottaminen, väkivalta, uhkaaminen, kiristäminen ja raiskaus ovat aina rikoksia.

Lisäksi järjestyslaki kieltää seksipalveluiden ostamisen ja myymisen yleisellä paikalla, kuten kadulla tai yleisölle tarkoitettussa avoimessa liikehuoneistossa. Ulkomaalaislain mukaan ulkomaalainen, joka ei ole Euroopan unionin kansalainen, voidaan käännättää Suomesta, jos hänen epäillään myyneen tai aikoneen myydä seksipalveluja. Toisen prostituutiosta hyötyminen, eli paritus sekä ihmiskauppa ovat ankarasti rangaistavia rikoksia.

Unionin lainsäädäntö kieltää pakkoprotituution

Prostituutiota ei ole säädelty kattavasti Euroopan unionin tasolla, sillä asia kuuluu pääosin jäsenvaltioiden kansalliseen toimivaltaan. Unionin lainsäädäntö tekee eron pakkoprotituution ja muun protituution välille. EU puuttuu ainoastaan pakotettuun protituution, joka on kielletty kaikkialla sen alueella. Jaotellua pakkoprotituution ja ”vapaaehtoiseen” protituution on myös kritisoitu. Esimerkiksi monet naisliikkeet ovat korostaneet protituution vain harvoin olevan täysin vapaaehtoista, vaikka siihen ei liittyykään ihmiskaupan tai pakkoprotituution määritelmät täyttävää hyväksikäyttöä.

Suurin osa EU:n protituutiota käsittelevästä lainsäädännöstä liittyy ihmiskaupan torjuntaan (ks. luku 7). Lisäksi EU pyrkii suojelemaan lapsia joutumisesta seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Vuonna 2004 neuvosto antoi puitepäätöksen 2004/68/YOS lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta. Puitepäätöksessä edellytetään, että kaikki jäsenmaat määrittelevät nämä teot rikoksiksi.

”Monet sanovat protituution olevan maailman vanhin ammatti. En ole samaa mieltä. Sen sijaan väitän protituution olevan maailman vanhimpia tapoja loukata tai hyväksikäyttää ihmistä.”

*Rkp-nuorten puheenjohtaja
Oscar Oblis, r.*

Pohdittavaa

- Onko prostituutio sukupuolittunutta väkivaltaa?
- Onko seksin myyminen ammatti?
- Uskotko, että prostituoiduksi ryhdytään useimmiten vapaaehtoisesti tai kutsumuksesta, vai pakotettuna tai taloudellisen ahdingon takia?
- Miten prostituutio vaikuttaa sukupuolten suhteisiin laajemmin yhteiskunnassa?
- Pitäisikö seksin oston olla kokonaan kiellettyä, osittain säädeltyä vai täysin vapaata?
- Tulisiko Euroopan unionin säädellä prostituutiota yhtenäisesti koko unionin alueella?

Prostituutio suurten urheilutapahtumien aikana

Maksullisen seksin kysyntä lisääntyy suurten urheilutapahtumien yhteydessä. Tämä tarkoittaa usein myös pakkoprostituution kasvua, kun ihmiskauppaa harjoittavat rikolliset haluavat hyötyä tilanteesta.

Ongelma nousi julkisuuteen erityisesti vuoden 2004 Ateenan olympialaisten ja vuoden 2006 Saksan jalkapallon MM-kilpailuiden yhteydessä. Kreikan viranomaisten julkaisemien tietojen mukaan ihmiskaupan uhrien lukumäärä lähes kaksinkertaistui olympiavuonna. Kreikassa ihmiskauppaa ei pyritty aktiivisesti ehkäisemään. Sen sijaan ennen Saksan MM-kisoja sekä kansalaisjärjestöt että Euroopan unioni kampanjoivat pakkoprostituution torjumiseksi. Saksassa prostituution kysyntä kasvoi lyhytaikaisesti MM-kilpailuiden aikana, mutta kampanjoinnin, maahantulon kontrollin ja poliisin toiminnan ansiosta laajamittaiselta pakkoprostituutiolta vältyttiin.

Euroopan parlamentti antoi vuonna 2006 päätöslauselman pakkoprostituutiosta kansainvälisten urheilutapahtumien yhteydessä. Parlamentti kannustaa jäsenvaltioita vaihtamaan keskenään hyviä käytäntöjä ja kampanjoimaan yhdessä ihmiskaupan ja pakkoprostituution kitkemiseksi. Lisäksi päätöslauselmassa kehoitetaan Kansainvälistä olympiakomiteaa, urheiluliittoja ja urheilijoita sanomaan selkeästi ”ei” pakkoprostituutiolle.

Lisää prostituutiosta:

Aradau, Claudia (2008), *Rethinking trafficking in women: politics out of security*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Askola, Heli (2007), *Legal responses to trafficking in women for sexual exploitation in the European Union*. Modern studies in European law; No. 14. Oxford: Hart.

European parliament (2004), *A summary of the prostitution regulations in the EU member states*. <www.europarl.europa.eu/hearings/20040119/femm/document1_en.pdf> 30.7.2009

Markkinen, Tiina (2005), *Prostituutioon suuntautuvaa naiskauppaa Euroopan unionin alueella ja EU:n identiteetin rakentuminen naiskaupan vastaisessa toiminnassa*. Pro gradu -työ. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos, kansainvälinen politiikka.

9. Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä

Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä loukkaa yksilön itsemääräämisoikeutta. Lähtökohtana seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän määrittelyssä on henkilön oma kokemus. Euroopan unioni pyrkii torjumaan sukupuolista ja seksuaalista häirintää työpaikoilla tasa-arvodirektiivillä. Direktiivissä häirintä määritellään kielletyksi syrjinnäksi.

Sukupuolinen häirintä

Sukupuolisella häirinnällä tarkoitetaan henkilön sukupuoleen liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista. Tällainen häirintä voi ilmetä esimerkiksi työpaikalla tai koulussa toisen sukupuolen alentamisena tai halventavana puheena toisesta sukupuolesta. Henkilön sukupuoleen kohdistuva huomio muuttuu sukupuoliseksi häirinnäksi, jos sitä jatketaan siitä huolimatta, että kohteeksi joutunut on ilmaissut pitävänsä käyttäytymistä loukkaavana ja vastenmielisenä.

Seksuaalinen häirintä

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä. Sanaton ja sanallinen seksuaalinen häirintä voi ilmetä sukupuolisesti vihjailevina eleinä ja ilmeinä, härskeinä puheina, kaksimielisinä vitseinä sekä henkilön pukeutumista tai vartaloa koskevinä huomautuksina. Työympäristössä ilmenevät pornoaineistot, kuten tyttö- tai poikakalenterit, voidaan luokitella myös seksuaaliseksi häirinnäksi, jos työntekijät kokevat nämä kiusallisina ja loukkaavina. Fyysinen seksuaalinen häirintä voi ilmetä kosketteluna sekä ehdotuksina tai vaatimuksina sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen. Vakavimmillaan seksuaalinen häirintä voi johtaa raiskaukseen tai sen yritykseen.

Sukupuolisen ja seksuaalisen häirinnän käsitteiden yksiselitteinen määrittäminen voi olla vaikeaa. Ihmiset kommunikoivat ja tulkitsevat toistensa käyttäytymistä eri tavoin. Ongelmallista on myös se, että sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä sijoittuu usein sosiaalisesti hyväksytyyn käyttäytymisen hämärälle raja-alueelle. Olennaista häirinnän määrittämisessä on kuitenkin se, kokeeko henkilö itse käytöksen ei-toivottuna, epämiellyttävänä tai loukkaavana.

EU:n toiminta sukupuolisen ja seksuaalisen häirinnän torjumiseksi

Euroopan unioni on pyrkinyt ehkäisemään seksuaalista ja sukupuoleen perustuvaa häirintää työpaikoilla tasa-arvodirektiivillä 2002/73/EY, joka tuli voimaan vuonna 2002. Direktiivissä on EU-tasolla ensimmäisen kerran määritelty seksuaalinen häirintä sukupuoleen perustuvaksi syrjinnäksi. Seksuaalinen häirintä määritellään direktiivissä tilanteeksi, jossa ilmenee ei-toivottua sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan sukupuolista käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön arvoa erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri.

Direktiivin soveltamisala on laaja ja sen toimeenpano on ollut hidasta EU:n jäsenmaissa. Ongelmallista on myös se, että useissa kansallisissa lainsäädännöissä ei riittävän tarkasti määritellä sukupuoleen perustuvan häirinnän ja seksuaalisen häirinnän käsitteitä. Käsitteiden selkeä määrittelemineen lainsäädännössä on ennakkoodellytys sille, että yksilöt voivat täysin ymmärtää oikeutensa.

EU ja Suomen tasa-arvolaki

Suomessa tasa-arvolaki velvoittaa työnantajaa puuttumaan työpaikalla tapahtuvaan seksuaaliseen tai sukupuoleen perustuvaan häirintään. Kesäkuussa 2008 komissio antoi Suomelle lausunnon, jonka mukaan Suomen tasa-arvolaki on direktiivin 2002/73/EY vastainen, koska laista puuttuivat häirinnän määritelmät. Häirintä oli tasa-arvolain mukaan kiellettyä syrjintää, mutta häirinnän käsitteitä ei ollut lain tasolla avattu. Komission huomautuksen johdosta Suomen tasa-arvolakia muutettiin. Seksuaalista ja sukupuoleen perustuvaa häirintää koskevat muutokset tulivat voimaan 15. kesäkuuta 2009. Muutoksella häirinnän käsitteiden määritelmät nostettiin lain perusteluista varsinaiseen lakitekstiin.

Lisää sukupuolisesta ja seksuaalisesta häirinnästä:

European union, *Summaries of EU legislation: Preventing sexual harassment at work*. <europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/equality_between_men_and_women/c10917c_en.htm> 27.7.2009

Gruber, James and Morgan, Phoebe (eds.) (2005), *In the company of men: male dominance and sexual harassment*. UPNE.

Tasa-arvovaltuutettu. *Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä on tasa-arvolaisissa tarkoitettua syrjintää*. <www.tasa-arvo.fi/syrjinta/hairinta> 27.7.2009

The Irish Presidency of the European Union, FGS Consulting and McGolgan, Aileen (2004), *Report on Sexual Harassment in the Workplace in EU Member States*. <www.unece.org/stats/gender/publications/Multi-Country/SexualHarassmentReport.pdf> 7.9.2009

I0. Seksuaaliterveys ja oikeus lailliseen aborttiin

Seksuaaliterveys on ihmisoikeus- ja tasa-arvokysymys. Huonot seksuaaliterveyspalvelut ovat erityisesti kehitysmaita koskettava ongelma, mutta myös Euroopan unionin alueella on puutteita seksuaalioikeuksien toteutumisessa. Seksuaalioikeuksien edistäminen on unionissa haastavaa. Jäsenmaiden suhtautuminen ehkäisyyn, aborttiin ja vähemmistöjen oikeuksiin vaihtelee suuresti. EU:n jäsenvaltioissa naiset ovat eriarvoisessa asemassa laillisten ja turvallisten seksuaaliterveyspalveluiden saatavuudessa.

Seksuaaliterveys ja -oikeudet

Seksuaali- ja lisääntymisterveyteen sisältyy mm. mahdollisuus käyttää ehkäisymenetelmiä, sukupuolitautien ehkäisy ja hoito, raskauden seuranta, hyvä synnytyksen aikainen hoito sekä tarvittaessa mahdollisuus turvalliseen aborttiin. Seksuaaliterveyden edistämistä on myös naisiin kohdistuvan väkivallan ja haitallisten perinnäistapojen, kuten naisten sukuelinten silpomisen torjumiseksi tehtävä työ.

Keskeinen osa seksuaaliterveyttä ovat seksuaalioikeudet, eli oikeus toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan valitsemallaan tavalla ketään loukkaamatta. Yksilöiden ja parien tulee saada päättää omaan seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista, kuten läheisten ihmissuhteiden solmimisesta, avioitumisesta, lasten hankinnasta ja ehkäisyyn käytöstä. Seksuaaliterveys ja -oikeudet eivät ole yksinomaan perhesuunnitteluun ja terveyteen liittyvä kysymys, vaan myös ihmisoikeus- ja tasa-arvoasia. Seksuaalioikeuksien toteutuminen on merkittävä itseisarvo ja lisäksi yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kehityksen edellytys.

Kansainväliset sopimukset sitovat EU:ta

Kairossa vuonna 1994 pidetyssä YK:n väestö- ja kehityskonferenssissa 180 valtiota hyväksyi tavoitteen, jonka mukaan kaikkien ihmisten ulottuvilla tulee olla kattavasti seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvää tietoa ja palveluja vuoteen 2015 mennessä. Vuotta myöhemmin YK:n neljännessä naisten maailmankonferenssissa Pekingissä hyväksyttiin julistus, jonka mukaan naisten ihmisoikeuksiin

sisältyy oikeus vapaasti päättää seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Molempien kokousten toimintaohjelmia on myöhemmin täsmennetty seurantakokouksissa ja EU on sitoutunut niiden toteuttamiseen.

Seksuaalioikeuksien edistäminen sai jatkoa Kansainvälisen perhesuunnittelujärjestöjen liiton (IPPF) vuonna 1995 laatimassa seksuaali- ja lisääntymis-oikeuksien peruskirjassa. Lisäksi maailman terveysjärjestö (WHO) on ollut seksuaali- ja lisääntymisterveyden alueella aktiivinen jo vuosikymmenten ajan.

EU:n jäsenmaiden politiikka vaihtelevaa

Seksuaalioikeuksien edistäminen on unionissa poliittisesti ja kulttuurisesti haastava asia, sillä suhtautuminen ehkäisyyn, aborttiin ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin vaihtelee suuresti jäsenmaiden välillä. Esimerkiksi Puolassa tietoa ehkäisystä ei ole saatavilla terveyskeskuksista eikä osana kouluopetusta. Nykyaikaisten, luotettavien ehkäisymenetelmien käyttö onkin Puolassa suhteellisen harvinaista. Tilastojen mukaan 15–49-vuotiaista naisista vain 19 prosenttia käyttää modernia ehkäisymenetelmää. Luku on alhaisempi kuin monissa kehitysmaissa.⁸

Vapaasta abortista täyskieltoon

EU:ssa jokainen jäsenmaa päättää itse aborttilainsäädännöstään. Euroopan parlamentti esitti vuonna 2002 antamassaan päätöslauselmassa seksuaali- ja lisääntymisterveydestä suosituksen, jonka mukaan naisten lisääntymisterveyden ja -oikeuksien takaamiseksi abortti tulisi laillistaa kaikissa jäsenmaissa ja turvallinen abortti tulisi taata sen haluaville.

Nykyisellään aborttilainsäädäntö vaihtelee suuresti jäsenmaiden välillä. Eräissä EU:n jäsenmaissa abortti on hyvin tiukasti säännelty. Maltalla abortti on kielletty kaikissa olosuhteissa ja Irlannissa abortti voidaan tehdä vain naisen hengen pelastamiseksi. Puolassa abortin saa ainoastaan, jos raskaus tai synnytys uhkaa naisen terveyttä, sikiö on selvästi epämuodostunut tai raskaus on raiskauksen seurausta. Suurimmassa osassa Länsi-Euroopan maita abortin saamiseen riittää naisen oma tahto. Suomessa abortti ei ole täysin vapaa kuten muissa Pohjoismaissa, vaan se voidaan tehdä vain laissa määrätyillä perusteilla ja vaatii kahden lääkärin puoltavaa lausuntoa. Käytännössä abortin on kuitenkin saanut Suomessa halutessaan. Suomen aborttiluvut kuuluvat maailman alhaisimpiin.⁹

⁸ Korhonen Elina (2006), *Puolan aborttilaki rikkoo naisten ihmisoikeuksia*. Väestöviesti 2/2006, s.10.

⁹ Nousiainen, Kevät ja Pylkkänen, Anu (2001), *Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus*. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, s. 127.

Naiset eriarvoisessa asemassa

Aborttia säätelevien lakien kirjavuudesta johtuen naiset eri jäsenvaltioissa ovat eriarvoisessa asemassa raskauden keskeyttämistä koskevien, laillisten ja turvallisten palveluiden saatavuudessa. Euroopan parlamentin suosituksessa esitetty tavoite kaikkien naisten oikeudesta turvalliseen ja lailliseen aborttiin lipui yhä kauemmas, kun EU lupasi Irlannille oikeuden säilyttää abortti tiukasti säänneltyinä, jos maa ratifioi Lissabonin sopimuksen.

Koska seksuaaliterveyteen liittyvät asiat ovat unionin jäsenmaille kulttuurisesti sensitiivisiä kysymyksiä, on EU:n ollut vaikea ottaa niihin kattavasti kantaa. Lisäksi seksuaaliterveyttä koskevan politiikan nähdään kuuluvan pääosin jäsenvaltioiden toimivaltaan. EU:n rooli on kerätä vertailukelpoista tietoa eri maiden tilanteesta ja edistää parhaiden käytäntöjen vaihtamista. Lisäksi se pyrkii koordinoimaan jäsenvaltioiden kantoja kansainvälisissä järjestöissä, kuten YK:ssa ja WHO:ssa.

Seksuaaliterveyden edistäminen unionin alueella

Huolimatta EU:n vaikeuksista muodostaa yhtenäistä kantaa seksuaaliterveyden alalla, on siihen liittyviä kysymyksiä käsitelty mm. unionin kansanterveysohjelmissa, komission raporteissa ja parlamentin päätöslauselmissa. Tavoite edistää seksuaaliterveyttä ja kannustaa terveeseen seksikäyttäytymiseen sisältyy EU:n terveysalan toimintaohjelmaan vuosille 2008–2013. Nuoret ovat ohjelman erityinen kohderyhmä. Keskeisiä kysymyksiä seksuaaliterveyden edistämisessä ovat mm. teiniraskauksien ehkäisy ja sukupuolitautilien torjunta.

Vuonna 2002 Euroopan parlamentti hyväksyi päätöslauselman, joka käsittelee seksuaaliterveyttä ja -oikeuksia. Päätöslauselmassa parlamentti ottaa kantaa ehkäisyyn, epätoivottuihin raskauksiin ja aborttiin, sukupuolivalistukseen sekä unionin yleiseen seksuaali- ja lisääntymisterveyspolitiikkaan liittyviin kysymyksiin. Parlamentti panee merkille, että eurooppalaisten naisten mahdollisuuksissa käyttää lisääntymisterveyteen, ehkäisyyn ja aborttiin liittyviä palveluja on suuria, heidän tuloihinsa ja asuinmaahansa perustuvia eroja. Parlamentti myös toteaa, että ehkäisyn hyvä saatavuus vähentäisi merkittävästi epätoivottuja raskauksia ja sukupuolitauteja, ja että vastuun ehkäisystä tulee olla sekä naisilla että miehillä.

EU pyrkii edistämään seksuaaliterveyttä kehitysmaissa

Seksuaali- ja lisääntymisterveys on keskeinen osa EU:n kehitysyhteistyötä. Vaikka myös länsimaissa on puutteita seksuaaliterveyden toteutumisessa, on ke-

hitysmaiden tilanne usein monin verroin huonompi. Tästä syystä suurin osa kansainvälisten järjestöjen huomiosta on keskittynyt seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämiseen kehitysmaissa.

EU:n toiminta seksuaaliterveyden edistämiseksi kehitysmaissa perustuu Kairon toimintaohjelmassa määriteltyihin tavoitteisiin. Neuvosto vahvisti vuonna 2005 antamissaan päätelmissä EU:n sitoumuksen toimintaohjelmaan ja vaati sen toteuttamiseksi lisää resursseja. EU näkee seksuaaliterveyden edistämisen kehitysmaissa olevan myös keskeinen osa YK:n vuosittuhattavoitteiden toteutumisesta. Sukupuolten tasa-arvoon, äitien terveyden parantamiseen, lapsikuolleisuuden vähentämiseen ja tarttuvien tautien ehkäisyyn liittyvät tavoitteet eivät voi toteutua ilman panostusta lisääntymis- ja seksuaaliterveyteen.

Vuonna 2006 perustetulla EU:n kehitysyhteistyön rahoitusvälineellä korvattiin erilaiset maantieteelliset ja aihekohtaiset kehitysyhteistyötä ohjanneet asetukset, joihin sisältyi myös lisääntymis- ja seksuaaliterveyttä koskeva asetus vuodelta 2003. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen Kairon ohjelman tavoitteiden mukaisesti on mukana kuitenkin myös uudessa asetuksessa. EU tukee mm. riskittömän äitiyden, kattavien seksuaaliterveydenhuollon palveluiden sekä tarvikkeiden ja tietojen yleistä saatavuutta kehitysmaissa. Lisäksi asetuksella pyritään huomioimaan syrjäytyneiden ryhmien erityistarpeet. EU:n taloudellinen tuki kehitysmailla seksuaaliterveyteen liittyvissä kysymyksissä on yleensä kahdenvälistä tukea paikallisesti johdetuille projekteille.

Keskeinen osa seksuaaliterveyden parantamisesta kehitysmaissa on työ Hi-viruksen leviämisen ehkäisemiseksi. EU:lla on vuonna 2005 hyväksytty HIV:n, malarian ja tuberkuloosin torjuntaa käsittelevä toimintaohjelma, ja se on tukenut näiden tautien leviämistä ehkäisevää työtä merkittäväillä summilla. Toimintaohjelmassa EU myös kiinnittää huomiota siihen, että Hi-viruksen torjuntaa voidaan tehostaa parantamalla naisten asemaa sekä yleisiä seksuaaliterveyden palveluita.

”Kehitysmaiden kokemukset osoittavat, että seksuaali- ja lisääntymisterveys on yksi nopeimpia ja halvimpia tapoja edesauttaa kehitystä. Mutta aina, kun Euroopan parlamentti käsittelee tasa-arvoa tai kehitysyhteistyötä, arvokonservatiivit ehdottavat pyyhittäväksi yli kohtaa seksuaali- ja lisääntymisterveysoikeuksista. Onneksi he ovat tähän asti olleet häviöllä.”

*Euroopan parlamentin jäsen
Satu Hassi, vihr.*

Pohdittavaa

- Ovatko jäsenmaiden erilaiset aborttilainsäädännöt ongelmallisia tasa-arvon kannalta?
- Tulisiko Euroopan unionin taata kansalaisilleen oikeus lailliseen aborttiin ja ehkäisyyn? Loukkaako näiden oikeuksien puuttuminen ihmisoikeuksia?
- Miten seksuaalioikeudet toteutuvat eri jäsenmaissa? Onko vähemmistöihin kuuluvilla samat oikeudet kuin muilla?
- Miten EU voi kehityspolitiikallaan parantaa seksuaaliterveyttä kehitysmaissa?
- Miten seksuaaliterveyden edistäminen kehitysmaissa vaikuttaa EU:n muiden kehitystavoitteiden saavuttamiseen?

Lisää seksuaaliterveydestä ja abortista:

Alkio, Paula ja Tuominen, Jenni (2006), *Seksuaalioikeudet osana ihmisoikeuksia*. Väestöliitto, Väestötietosarja 11. Kolmas tarkistettu painos.

Euroopan komissio, *Terveys-EU: Euroopan unionin kansanterveysportaali – Seksi*. <ec.europa.eu/health-eu/my_lifestyle/sex/index_fi.htm> 10.8.2008

European commission, *EU policy on health in developing countries*. <ec.europa.eu/development/policies/9interventionareas/humandev/humandevhealth_en.cfm> 11.8.2009

International Planned Parenting Association (IPPF) (2007), *Abortion Legislation in Europe*. Eight edition. Updated January 2007. <www.ippfen.org/NR/rdonlyres/2EB28750-BA71-43F8-AE2A-8B55A275F86C/0/Abortion_legislation_Eur%20ope_Jan2007.pdf> 10.8.2009

Korhonen, Elina; Lipsanen, Laura ja Yli-Räisänen, Heli (2009), *Seksuaalioikeudet kuuluvat kaikille*. Väestöliitto, Väestötietosarja 18.

Väestöliitto, *Seksuaaliterveys*. <www.vaestoliitto.fi/seksuaaliterveys> 11.8.2009

Widdows, Heather; Alkorta Idiákez, Itziar and Emaldi Cirión, Aitziber (eds.) (2006), *Women's reproductive rights*. Women's rights in Europe series. Basingstoke, England: Palgrave Macmillan.

II. Vähemmistöjen asema ja moniperusteinen syrjintä

EU:n alueella asuu useita eri vähemmistöjä. Monet eri tekijät, kuten sukupuoli, etninen tausta, kansallisuus, seksuaalinen suuntautuminen tai vamma voivat yhdessä tai erikseen johtaa syrjintään. EU:n lainsäädäntö kieltää syrjinnän työelämässä. Euroopan parlamentti valmistee parhaillaan esitystä direktiivistä, joka ulottaisi syrjinnän kiellon myös muualle yhteiskuntaan.

Vähemmistöt ja moninaisuus

Euroopan unionin alueella asuu lukuisia eri vähemmistöjä. Vähemmistöidentiteetti voi syntyä erilaisten henkilöön tai hänen alkuperäänsä liittyvien tekijöiden perusteella. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi etnisuus, kieli, uskonto, sukupuoli tai seksuaalinen suuntautuminen ja fyysinen tai henkinen vamma. Kansainvälisessä oikeudessa vähemmistöksi käsitetään ryhmä, joka muodostaa lukumääräisesti vähemmistön verrattuna valtaväestöön tai suurempiin ryhmiin, ei ole määräävässä tai lukumääräisesti hallitsevassa asemassa ja osoittaa haluavansa säilyä omaleimaisena ryhmänä.

Henkilö voi kuulua yhteen tai useampaan vähemmistöön. Useimmat vähemmistöjen edustajat kuuluvat myös johonkin enemmistöön. Esimerkiksi valkoihoinen suomalainen, ruotsia äidinkielenään puhuva lesbonainen kuuluu Suomessa kansalliseen enemmistöön etnisyytensä perusteella, mutta vähemmistöön äidinkieltensä ja seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Vähemmistöidentiteetti ei välttämättä määritä henkilöä yhtä vahvasti kaikissa tilanteissa.

Vähemmistöön kuuluminen näkyy usein päällepäin, mutta aina näin ei ole. Vähemmistöidentiteetin paljastaminen tai sen salassa pitäminen voivat olla taroituksellisia tai tapahtua ikään kuin vahingossa. Esimerkiksi homoseksuaalisuus voidaan tuoda esille, mutta myös jättää kertomatta, jolloin henkilö yleensä oletetaan heteroksi. Moniin vähemmistöihin kohdistuu yhteiskunnassa ennakkoluuloja ja negatiivisia stereotyyppioita. Syrjintää voi tapahtua suoraan tai epäsuoraan esimerkiksi työhönotossa, työuralla etenemisessä tai palveluiden tarjoamisessa. Lisäksi vähemmistöt saattavat joutua niin sanottujen viharikosten uhreiksi. Viharikokset kohdistuvat henkilön identiteettiin. Viharikoksia ovat esimerkiksi rasistinen tai homofobinen väkivalta.

Mitä on moniperusteinen syrjintä?

Moniperusteisesta syrjinnästä voidaan puhua silloin, kun yksilö joutuu syrjinnän kohteeksi monella eri perusteella. Esimerkiksi ulkomaalainen vammainen nainen voi joutua syrjityksi sukupuolensa, ulkomaalaistaustansa ja vammansa perusteella.

Syrjityksi tulemisen syyt voivat ilmetä samanaikaisesti tai eriaikaisesti. On myös mahdollista, että mikään tekijä ei yksin riittävästi määritä tilannetta syrjinnäksi, mutta yhdistyessään eri tekijät johtavat syrjintään. Syrjintä voi ilmetä aktiivisena toimintana tai yhtä lailla toimimatta jättämisenä. Se ei aina ole tahallista, mutta monet epätaroituksenmukaiset toimet voivat tosiasiasa olla syrjintää.

”Viisikymmentä vuotta sitten Euroopan integroitumisen taustalla oli vahvasti Eurooppaa jakaneiden etnisten ja kansallisten konfliktien voittaminen. Syrjinnän ehkäiseminen Euroopassa on perustavoite.”

*Aluekehitysasiantuntija
Helena Aaltonen, kesk.*

EU:n syrjinnän vastainen lainsäädäntö

EU:ssa on säädetty useita syrjinnän vastaisia direktiivejä, jotka liittyvät työhön ja ammatinharjoittamiseen. Unionin lainsäädäntö kieltää kaiken sukupuoleen, rotuun, etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, vammaan, sukupuoliseen suuntautumiseen tai ikään perustuvan syrjinnän työelämässä.

EU:n vanhin syrjinnän työelämässä kieltävä direktiivi 76/207/ETY vuodelta 1976 koskee miesten ja naisten tasapuolista kohtelua työelämässä. Ennen Amsterdamin sopimuksen hyväksymistä vuonna 1997 EU:n toimet syrjinnän torjumiseksi keskittyivät sukupuoleen ja kansallisuuteen perustuvaan syrjintään. Amsterdamin sopimuksen 13 artikla antoi unionille uusia toimivaltuuksia puuttua myös muilla perusteilla tapahtuvaan syrjintään.

Vuonna 2000 EU:n syrjinnän vastaista lainsäädäntöä täydennettiin kattamaan uusia mahdollisia syrjintäperusteita. Direktiivi 2000/43/EY kieltää rotuun tai etniseen taustaan perustuvan syrjinnän työssä, koulutuksessa, sosiaaliturvasa, terveydenhuollossa sekä tavaroiden ja palveluiden saatavuudessa. Direktiivillä 2000/78/EY kielletään syrjintä työssä ja ammatinharjoittamisessa, joka perustuu uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen. Kaikki syrjintä ei siis ole yhtä kattavasti kiellettyä unionin lainsäädännössä. Sukupuoleen, rotuun ja etnisyyteen perustuva syrjintä on kielletty useammassa tapauksissa kuin muihin perusteisiin liittyvä syrjintä.

EU:n perusoikeuskirja

Vuonna 2000 hyväksyttyyn EU:n perusoikeuskirjaan sisältyy kattava syrjinnän kieltö. Julistuksen 21 artiklassa kielletään kaikenlainen sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, etniseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, geneettisiin ominaisuuksiin, kieleen, uskontoon tai vakaumukseen, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen tai muuhun vastaavaan seikkaan perustuva syrjintä. Perusoikeuskirjasta tuli jäsenvaltioita oikeudellisesti sitova Lissabonin sopimuksen voimaantulon myötä joulukuussa 2009.

Uusi yhdenvertaisuusdirektiivi?

Parhailtaan EU:ssa on komission esityksestä käynnissä prosessi, jonka tarkoituksena on säätää kattava direktiivi uskontoon tai vakaumukseen, vammaan, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumisesta myös työelämän ulkopuolella. Direktiivi takaisi sen, että kaikki syrjintäperusteet olisivat oikeussuojakeinojen ja seuraamusten osalta samanarvoisia. Uuden yhdenvertaisuusdirektiivin voimaantulo edellyttää neuvoston yksimielistä päätöstä.

Euroopan parlamentti teki huhtikuussa 2009 tarkistuksia komission ehdotukseen uudeksi yhdenvertaisuusdirektiiviksi. Parlamentti haluaa, että tulevassa direktiivissä otetaan erityisesti huomioon syrjintä, joka perustuu useampaan kuin yhteen syyhyin. Komission ehdotuksessa direktiivi koskee koulutusta, sosiaalietuuksia, terveydenhuoltoa, asumista ja pääsyä tavaroihin ja palveluihin. Parlamentti haluaa lisätä direktiiviin myös liikennepalvelut.

Moninaisuuden puolesta. Syrjintää vastaan. -kampanja
www.stop-discrimination.info

Euroopan komissio käynnisti vuonna 2003 EU:n laajuisen tiedotuskampanjan *Moninaisuuden puolesta. Syrjintää vastaan*. Sen tavoitteena on lisätä kansalaisten tietoisuutta tasa-arvolainsäädännöstä ja tiedottaa moninaisuuden eduista työpaikoilla ja koko yhteiskunnassa. Kampanja jatkuu edelleen.

Vammaiset ihmiset EU:ssa

Euroopan unionissa on vammaisia kansalaisia yli 50 miljoonaa, eli noin 10 prosenttia EU:n väestöstä. Vuonna 1997 hyväksytyn Amsterdamin sopimuksen 13 artikla oli ensimmäinen suora vammaisten syrjimättömyyttä koskeva lauseke EU:n perustamissopimuksessa. Syrjinnän vastaisesta EU-lainsäädännöstä huolimatta vammaiset ihmiset kohtaavat syrjintää ja eriarvoista kohtelua edelleen esimerkiksi koulutuksessa ja työelämässä. Lisäksi vammaiset kärsivät esteellisessä ympäristössä, joka rajoittaa heidän liikkumistaan ja toimintamahdollisuuksiaan.

Vammaiset jäävät todennäköisemmin kolmannen asteen koulutuksen ulkopuolelle kuin ei-vammaiset, eikä kaikilla vammaisilla lapsilla ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia päästä koulutukseen. Työttömyys vammaisten keskuudessa on huomattavasti yleisempää kuin muilla. Usein vammaisten tulot ovat merkittävästi pienemmät kuin ei-vammaisten. Vammaisten naisten työllisyysaste ja palkkataso ovat matalampia kuin vammaisten miesten.

Yli 200 000 vammaista ihmistä joutuu asumaan suljetuissa laitoksissa ilman oikeutta tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Vammaiset naiset ja tytöt joutuvat muita naisia useammin väkivallan ja hyväksikäytön uhreiksi.¹⁰

EU:n toimet vammaisten aseman parantamiseksi

EU pyrkii parantamaan vammaisten asemaa pitkän aikavälin (2003–2010) strategialla, jonka tavoitteena on tarjota heille oikeudet nauttia tasa-arvoisesta kohtelusta, itsenäisestä elämästä ja täysivaltaisesta osallistumisesta yhteiskuntaan. Keskeinen osa strategiaa ovat vammaistoimintasuunnitelmat.

Vammaisten työllisyyttä EU pyrkii parantamaan osana Lissabonin kasvu- ja työllisyysstrategiaa. Komissio puolestaan on tukenut vammaisten lasten osallistumista yleisopetukseen käynnistämällä useita vammaisille tarkoitettuja koulutushankkeita. Lisäksi komissio edistää vammaisten itsenäistä asumista.

YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa vahvistetaan vammaisten henkilöiden ihmisoikeudet. EU:n jäsenvaltioista neljä on ratifioinut yleissopimuksen ja sen lisäpöytäkirjan. Suomessa ratifointiprosessi on kesken. Vammaisjärjestöt ovat painottaneet, että unionin ja sen jäsenvaltioiden tulisi sisällyttää kaikki yleissopimuksen määräykset EU:n lainsäädäntöön ja kansallisiin lainsäädäntöihin.

¹⁰ European Disability Forum (2009), *Gender Proof European Election Manifesto "Nothing about women and men with disabilities, without women and men with disabilities."*

European Disability Forum (EDF)

www.edf-feph.org

European Disability Forum on vuonna 1996 perustettu vammaisjärjestöjen eurooppalainen kattojärjestö. EDF:n tavoite on edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoisia mahdollisuuksia yhteiskunnassa, suojella heidän ihmisoikeuksiaan ja varmistaa, että vammaisia ihmisiä koskevia päätöksiä ei tehdä kuulematta vammaisten mielipidettä.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt EU:ssa

Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat homoseksuaaliset miehet ja naiset sekä biseksuaalit. Sukupuolivähemmistöillä puolestaan tarkoitetaan ihmisiä, jotka eivät ole identiteetiltään tai ruumiilliselta olemukseltaan yksiselitteisesti ”miehiä” tai ”naisia”. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin arvioidaan kuuluvan noin 5–15 % väestöstä.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat joutuvat kohtaamaan Euroopan unionin alueella monenlaista syrjintää. Syrjintää koetaan yleisesti työelämässä sekä esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen, sosiaaliturvan, koulutuksen ja muiden palveluiden saatavuudessa.

Kirjava perhelainsäädäntö

Vain harvojen jäsenmaiden lainsäädäntö tunnistaa samaa sukupuolta olevien vanhempien perheet. Kirjava kansallinen lainsäädäntö aiheuttaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville monia käytännön ongelmia. Rekisteröidyllä puolisoilla voi olla joissakin jäsenmaissa vaikeuksia saada tietoa puolisonsa terveydentilasta tai päättää hänen hoidostaan vakavan sairastumisen tai onnettomuuden yhteydessä. Myös rekisteröidyn parin lapset voivat olla muita epäsuotuisammassa asemassa esimerkiksi päivähoitossa ja koulutuksessa.

Kuitenkaan esimerkiksi parisuhteiden virallistaminen ei ole vielä mahdollista kaikissa unionin jäsenmaissa, eikä rekisteröidyssä parisuhteessa elävillä puolisoilla ole yhtäläisiä oikeuksia avioliiton solmineiden kanssa. Monissa maissa esimerkiksi oikeus perheensisäiseen tai ulkopuoliseen adoptioon on rajoitettu koskemaan vain heteroseksuaalisia pareja.

Viharikokset ja kohonnut itsemurhariski

Seksuaaliselta tai sukupuoliselta identiteetiltään enemmistöstä poikkeavat voivat joutua viharikosten uhreiksi identiteettinsä takia. Viharikoksella tarkoite-

taan rikollista toimintaa, kuten väkivaltaa tai sillä uhkailua, jonka syynä on henkilön oletettu kuuluminen tiettyyn väestöryhmään.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret tekevät huomattavasti enemmän itsemurhia kuin heteroseksuaaliset nuoret. Tähän voivat olla syynä sosiaalinen eristys, kiusaaminen sekä läheisten ja yhteiskunnan negatiiviset asenteet seksuaaliselta tai sukupuoliselta identiteetiltään valtavirrasta poikkeavia kohtaan.¹¹

EU:n toimet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien edistämiseksi

Euroopan parlamentti on toiminut aktiivisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien puolesta esimerkiksi ottamalla kantaa homofobiaa vastaan sekä syrjimättömyyden ja parisuhdeoikeuksien puolesta. Lisäksi parlamentti on painostanut komissiota edistämään ihmisoikeuksia unionin ulkosuhteiden hoidossa.

Vuonna 2002 parlamentti antoi päätöslauselman, jossa jäsenvaltioiden hallituksia kehoitetaan tarjoamaan seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvien palveluiden käyttömahdollisuuksia ilman seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai perhesuhteisiin perustuvaa syrjintää.

ILGA-Europe

www.ilga-europe.org

ILGA-Europe on kansainvälisen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia ajavan järjestön ILGA:n (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association) eurooppalainen alajärjestö. Se työskentelee seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisoikeuksien ja tasa-arvon puolesta Euroopan tasolla.

Maahanmuuttajat EU:ssa

Maahanmuuttajat kohtaavat usein etnisyyteen, uskontoon tai kansallisuuteen perustuvaa syrjintää. Myös sukupuolella on merkitystä, sillä syrjintä ja stereotyyppiat kohdistuvat miehiin ja naisiin eri tavoin. Syrjintää ja paineita sopeutua tiettyyn miehen tai naisen muottiin voi tapahtua sekä vastaanottavan yhteiskunnan että oman etnisen yhteisön ja perheen keskuudessa. Sukupuoleen ja etnisyyteen

¹¹ ILGA-Europe (2007), *Suicidality among lesbian, gay, bisexual and transgender youth*. <www.ilga-europe.org/content/download/9066/53921/file/ILGA-Europe%20LGBT%20youth%20suicide%20final.doc>

perustuvia stereotyyppioita voivat olla esimerkiksi naisten näkeminen ensisijaisesti äiteinä, vaimoina tai uhreina, tai miesten leimaaminen väkivaltaisiksi tai naisia sortaviksi.

Syrjintä ja negatiiviset stereotyyppit vaikeuttavat maahanmuuttajien työllistymistä ja pääsyä osaksi yhteiskuntaa. Muita vaikuttavia tekijöitä ovat puutteet koulutuksessa ja kielitaidossa, tai ulkomailla hankitun koulutuksen ja työkokemuksen vähäinen arvostus. Maahanmuuttajien työttömyys on EU:ssa ja Suomessa selvästi kantaväestöä korkeampaa. Maahanmuuttajanaiset ovat miehiä syrjäytyneempiä ja jäävät miehiä helpommin työmarkkinoiden ulkopuolelle. EU:ssa laillisten maahanmuuttajanaisten työllisyysaste on vain 44 prosenttia, ja heidän työttömyysasteensa on 19 prosenttia.

Kotoutuminen vaikeaa

Maahanmuuttajamiehille ja -naisille ei ole kotoutumisen edistämiseksi usein tarjolla riittävästi kieliopetusta tai tietoa vastaanottavan yhteiskunnan kulttuurista ja tasa-arvosta. Maahanmuuttajanaisten kotoutuminen on erityisen vaikeaa niissä ryhmissä, joissa lähtömaan sukupuolijärjestelmä on hyvin erilainen vastaanottavan maan tasa-arvotilanteeseen nähden. Naisten ja tyttöjen elämänpiiri jää helposti sidotuksi kotiin, jolloin yhteiskunnasta syrjäytymisen riski on suuri.

Rasistista väkivaltaa ja sen uhkaa kohdistuu sekä maahanmuuttajamiehiin että -naisiin. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta voi ilmetä myös haitallisina perinteinä kuten lapsi- ja pakkoavioliittoina, tyttöjen sukuelinten silpomisena ja kunniaan liittyvänä väkivaltana. Maahanmuuttajanaisten usein heikko palvelujärjestelmän ja omien oikeuksien tuntemus saattaa viivästyttää aktiivista avun hakemista.

EU:n toimet maahanmuuttajien aseman parantamiseksi

Vuoden 1999 jälkeen unionissa on saatettu voimaan useita direktiivejä, jotka koskevat kehitysmaista tapahtuvaa maahanmuuttoa. Sukupuoliulottuvuutta ei ole useimmissa direktiiveissä otettu huomioon, eikä EU:lla vielä ole olemassa yhteistä maahanmuuttopolitiikkaa. Sellaisen luominen on kuitenkin yksi unionin tavoitteista.

Euroopan parlamentti hyväksyi vuonna 2006 päätöslauselman naisten maahanmuutosta, jossa se tuo esille maahanmuuttajanaisten asemaan liittyviä epäkohtia EU:n alueella. Parlamentti toteaa, että maahanmuuttajien kotouttamisessa ei jäsenmaissa oteta sukupuoliulottuvuutta järjestelmällisesti huomioon. Lisäksi parlamentti kiinnittää huomiota mm. prostituutioon, ihmiskauppaan, tarpeeseen saada maahanmuuttajanaiset osallistumaan poliittiseen ja yhteiskunnalliseen elämään nykyistä enemmän, koulutuksen lisätarpeeseen ja traditioiden varjolla naisiin ja tyttöihin kohdistuvaan väkivaltaan. Päätöslauselman peruste-

luissa parlamentti toteaa, että on tärkeä huomioida myös maahanmuuttajayhteisöjen väliset erot, sillä ongelmat eivät ole kaikkialla samoja.

EU:n alueella maahanmuuttajanaiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa silloin, jos he ovat saapuneet maahan perheen yhdistämisen tai avioliiton kautta, ja heidän oikeutensa asua maassa riippuvat heidän puolisoistaan. Avioerotapauksissa tai puolison kuollessa naiset joutuvat laittomaan asemaan yhteiskunnassa. Riippuvuus puolison statuksesta on usein myös kynnys avun hakemiselle esimerkiksi väkivaltatilanteissa. Euroopan parlamentti korostaa, että jäsenvaltioiden tulee myöntää unioniin perheen yhdistämistä koskevien järjestelyiden tuloksena saapuneille naisille aviopuolisosta riippumaton oikeudellinen asema direktiivin 2003/86/EY mukaisesti.

Romanit EU:ssa

Romanit ovat Euroopan unionin suurin etninen vähemmistö. Vuosien 2004 ja 2007 itälaajentumisten jälkeen EU:n alueella asuu noin 10 miljoonaa romanina. Romaniväestö joutuu useissa maissa kärsimään sitkeänä jatkuvasta syrjinnästä, negatiivisista stereotyyppioista sekä eristyksistä ympäröivästä yhteiskunnasta.

Romanit kohtaavat Euroopan unionin alueella ihmisoikeusrikkomuksia, joiden monet luulevat kuuluvan jo historiaan. Romaninaisille on tehty pakkosterilisoiteja esimerkiksi Tshekin tasavallassa, Puolassa ja Slovakiassa. Usein pakkosterilisoinnit tehdään synnytyksen yhteydessä. Romaninaiset ovat usein harmaan talouden toimijoita ja heidän työllisyysasteensa on hyvin alhainen. Suuri osa romaninaisista kohtaa moniperusteista syrjintää sekä naisena että romanina. Paremmat asunto-olot ja terveydenhuolto voisivat parantaa romaninaisten työllistymistä ja lisätä heidän mahdollisuuksiaan säilyttää työpaikkansa pidempään.

Romanien köyhyys- ja työttömyysriski on suuri. Romaninuoorten koulutustaso on selvästi EU:n keskiarvon alapuolella. Useissa maissa romanilapset käyvät omia koulujaan, joissa opetuksen taso on muita kouluja heikompi. Romanilapset ovat yliedustettuina erityiskouluissa, joihin suuri osa on sijoitettu perusteettomasti. Lasten sijoittaminen erityiskouluun ilman syytä on syrjivää ja hankaloittaa myöhempää opiskelua ja työmarkkinoille sijoittumista.

Euroopan parlamentin työ romanien aseman parantamiseksi

Euroopan parlamentissa on hyväksytty useita romanien oikeuksia käsitteleviä päätöslauselmia. Vuonna 2009 parlamentti hyväksyi päätöslauselman romanien yhteiskunnallisesta tilanteesta ja heidän työmarkkinoille pääsemisensä parantamisesta. Päätöslauselmassa parlamentti ehdottaa useita toimenpiteitä, joilla romanien marginalisoitumista voitaisiin estää.

Vuonna 2006 parlamentti hyväksyi päätöslauselman romaninaisten tilanteesta Euroopan unionissa. Päätöslauselmassa parlamentti mm. kehottaa jäsenvaltioiden viranomaisia tutkimaan väitteitä romaninainiin kohdistuneista törkeistä ihmisoikeusloukkauksista, kuten pakkosterilisoineista, ja tarjoamaan uhreille asianmukaisia korvauksia. Lisäksi halutaan parantaa romaninaisten seksuaali- ja lisääntymisterveyden suojelua, edistää perhesuunnittelua ja tukea lapsiavioliitot korvaavia järjestelyjä. Parlamentti pyytää jäsenmaiden hallituksia myös selvittämään syitä romaninaisten huomattavan korkealle työttömyysasteelle.

Keväällä 2009 eurooppalaiset romanijärjestöt palkitsivat Euroopan parlamentin sen työstä romanien hyväksi vaalikaudella 2004–2009.

Euroopan romanien oikeuksien keskus (ERRC)

www.errc.org

Euroopan romanien oikeuksien keskus (ERRC) on kansainvälinen oikeusasioita käsittelevä järjestö, joka torjuu romanien syrjintää ja romanien ihmisoikeusloukkauksia. ERRC:n toimintatapoihin kuuluvat erityisesti strategiset oikeudenkäynnit, oikeusasioiden ajaminen kansainvälisellä tasolla, tutkimuksen ja politiikan kehittäminen sekä romaniaktivistien kouluttaminen ihmisoikeuksien alalla. ERRC on perustettu vuonna 1996.

Saamelaiset EU:ssa

Saamelaiset ovat Euroopan unionin ainoa alkuperäiskansa. Alkuperäiskansaksi määritellään ihmisryhmä, joka polveutuu tietyn alueen alkuperäisistä asukkaista ennen valtion perustamista, ja joka on säilyttänyt omia sosiaalisia, taloudellisia, poliittisia tai kulttuurisia ominaispiirteitään. Suomessa saamelaisia on noin 7 000 ja Ruotsissa 15 000–20 000. Saamelaisten enemmistö asuu kuitenkin EU:n ulkopuolella, Norjassa ja Venäjällä.

Saamelaisten kulttuurissa keskeistä on saamen kielten säilyminen. Suuri osa saamelaisista asuu perinteisten saamelaisalueiden ulkopuolella, mikä asettaa suuria haasteita kielellisten oikeuksien toteutumiselle. Tärkeää on lisäksi turvata saamelaisten mahdollisuudet harjoittaa heidän perinteistä elinkeinoaan, poronhoitoa.

”Etnisesti monikerroksinen yhteiskunta on voimavara ja rikkaus. Sen perustana on suvaitsevaisuus ja tasa-arvo. Meidän on hyväksyttävä erilaisuus. Olemme erilaisia, mutta samanarvoisia.”

*Kansanedustaja
Kimmo Kiljunen, sd.*

Alkuperäiskansan oikeudet EU:ssa

Kun Suomi, Ruotsi ja Norja neuvottelivat Euroopan unioniin liittymisestä, laadittiin Norjan aloitteesta sopimukseen saamelaisia koskeva lisäpöytäkirja. Lisäpöytäkirja on yhä voimassa, vaikka Norja ei liittynyt unioniin. Pöytäkirja velvoittaa Ruotsia ja Suomea vaalimaan saamelaiskulttuuria.

Euroopan parlamentti on kehottanut kaikkia unionin jäsenvaltioita ratifioimaan ILO:n yleissopimuksen nro 169, joka edellyttää valtioita ryhtymään erityistoimiin alkuperäiskansan kulttuurin, kielen, sosiaalisen ja taloudellisen aseman turvaamiseksi. Suomi ja Ruotsi eivät ole ratifioineet ILO:n sopimusta, vaikka ne muiden Pohjoismaiden ja EU:n tavoin tunnustavat saamelaisten aseman alkuperäiskansana. Suomen lainsäädännön ei ole katsottu vastaavan sopimuksen määräyksiä lähinnä saamelaisten maahan kohdistuvien oikeuksien osalta.

Euroopan parlamentti on ottanut kantaa alkuperäiskansojen oikeuksiin myös Euroopan unionin ulkosuhteissa.

Pohdittavaa

- Tulisiko EU:n lainsäädännössä kieltää kaikenlainen syrjintä yhtä vahvasti?
- Tarvitaanko uutta yhdenvertaisuusdirektiiviä?
- Miten yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo liittyvät toisiinsa?
- Miten EU:n tasolla voitaisiin nykyistä paremmin puuttua moniperusteiseen syrjintään?

Euroopan parlamentin yhteistyöryhmät

Euroopan parlamentin sisällä toimii useita puoluerajat ylittäviä yhteistyöryhmiä, joista osa keskittyy eri vähemmistöjen tilanteen seuraamiseen ja aseman parantamiseen unionissa ja sen jäsenmaissa. Yhteistyöryhmät mm. tekevät kannanottoja ja ehdotuksia lainsäädännön kehittämiseksi sekä tarjoavat foorumin vaihtaa kansallisen tason kokemuksia.

Yhdenvertaisuuteen liittyviä yhteistyöryhmiä ovat esimerkiksi:

Anti-Racism and Diversity Intergroup

Disability Intergroup <http://www.disabilityintergroup.eu/>

Gay and Lesbian Rights Intergroup www.lgbt-ep.eu

Intergroup on Ageing and Intergenerational Solidarity
www.age-platform.or

Lisää vähemmistöistä ja moniperusteisesta syrjinnästä:

- Henrard, Kristin; European Commission Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2007), *Equal Rights versus Special Rights? Minority Protection and the Prohibition of Discrimination*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Euroopan komissio, *EU ja romanit*. <ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=518&langId=fi> 17.10.2009
- European Commission Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2009), *Ensuring accessibility and non-discrimination of people with disabilities. Toolkit for using EU Structural and Cohesion Funds*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2009), *EU action against discrimination: activity report. 2007-2008*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2007), *Tackling multiple discrimination: practices, policies and laws*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Disability Forum (2009), *Gender Proof European Election Manifesto "Nothing about women and men with disabilities, without women and men with disabilities."* <www.disabilityvotescount.eu/media/cms/EN_EDF_Manifesto_wwd.doc> 17.10.2009
- European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (2004), *Racism and xenophobia in the EU member states: trends, developments and good practice*. Vienna: EUMC.
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2009), *Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation in the EU Member States Part I – Legal Analysis*. <www.fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA_hdgso_report_Part%201_en.pdf> 17.10.2009
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2009), *Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in the EU Member States. Part II: The Social Situation. (Updated version)*. <www.fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA_hdgso_report_Part%202_en.pdf> 17.10.2009

- Farkas, Lilla; European Commission Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2007), *Segregation of Roma Children in Education. Addressing Structural Discrimination through the Race Equality Directive*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Gynther, Päivi (2007), *Beyond systemic discrimination: educational rights, skills acquisition and the case of Roma*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Lawson, Anna and Gooding, Caroline (eds.) (2005), *Disability rights in Europe: from theory to practice. Essays in European law*. Oxford; Portland: Hart Pub.
- Ihmisoikeudet.net, *Saamelaiset*. <www.ihmisoikeudet.net/etnisia-vahemmistoryhmia/saamelaiset> 17.10.2009
- Schiek, Dagmar and Chege, Victoria (eds.) (2009), *European Union non-discrimination law: comparative perspectives on multidimensional equality law*. London; New York: Routledge-Cavendish.
- Stauber, Roni and Vago, Raphael (eds.) (2007), *The Roma: a minority in Europe: historical, political and social perspectives*. Budapest; New York: Central European University Press.
- Transgender Europe <www.tgeu.net> 17.10.2009
- Waddington, Lisa (2006), *From Rome to Nice in a wheelchair: the development of a European disability policy*. Groningen: Europa Law.

I2. Sukupuolinäkökulma taantumaa

Taantuman elvytystoimia suunniteltaessa on tärkeä arvioida paitsi niiden lyhyen aikavälin vaikutukset myös mahdolliset rakenteelliset muutokset. Jo elvytystä suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon taantuman erilaiset vaikutukset miehiin ja naisiin. Taantuma on haaste koko yhteiskunnan hyvinvoinnille, mutta sen varjolla ei saa luopua tavoitteesta lisätä miesten ja naisten tasa-arvoa työelämässä.

Pienituloiset ja pätkätyöläiset kärsivät taantumasta

Taantuma vaikuttaa eri lailla eri sosiaaliluokkien miehiin ja naisiin. EU:n naisten ja miesten tasa-arvon etenemissuunnitelmassa huomioidaan naisten katkonaiset työurat köyhyysriskiä lisäävänä tekijänä. Katkot uralla vaikuttavat mm. ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan ja eläkkeiden tasoon. Määräaikaisissa työsuhteissa olevista suurin osa on naisia, ja he ovat taantuman aikana erityisen haavoittuvassa asemassa.

Pienituloisilla on suurituloisia harvemmin säästöjä, joiden avulla talouskriisin yli voi selvitä. Naisten tulot ovat EU:ssa 17 prosenttia pienemmät kuin miesten, mikä vaikeuttaa heidän mahdollisuuksiaan selvitä kriisistä.

Lama koskettaa miehiä ja naisia eri aikaisesti

Suomessa matalasuhdanteen aikana työttömyys lisääntyy ensin miesvaltaisilla aloilla, kuten rakentamisessa ja teollisuudessa. Myös pitkäaikaistyöttömistä suurin osa on miehiä. Vaikka taantuma koskettaa ensin miesvaltaisia aloja, osuu se seuraavaksi kuntiin ja hyvinvointipalveluihin, jotka työllistävät pääasiassa naisia. Suomen 1990-luvun laman aikana kuntien verotulojen supistuminen ulotti talouskriisin myös kuntiin. Tällöin myös naisten työttömyys kasvoi. Laman aikana naisten ja miesten työttömyys kasvoi suunnilleen yhtä paljon, mutta eri aikaan.

1990-luvun lama vaikutti pysyvästi sosiaaliturvajärjestelmään ja kuntien työoloihin. Monilla naisvaltaisilla aloilla työolojen heikentyminen jäi laman jälkeen pysyväksi. Teollisuuden elvyttämisen lisäksi tärkeää on siis myös kuntien rahoituksen turvaaminen. Se on yhtä aikaa yleistä hyvinvointipolitiikkaa ja naisten työllisyyspolitiikkaa.

Monissa EU:n jäsenmaissa vuoden 2008 talouskriisin seurauksena alkaneen taantuman sukupuolivaikutukset eroavat suuresti edellisten laskusuhdanteiden vaikutuksista. Naisten työssäkäynti on lisääntynyt näissä jäsenmaissa myöhemmin kuin Suomessa, ja vastaavasti naisten tulojen osuus perheen kokonaistuloista on kasvanut myöhemmin kuin Suomessa. Kahden elättäjän perhemallin yleistyminen muuttaa myös taantuman sukupuolivaikutuksia, koska yhä useampi perhe on riippuvainen myös naisen tuloista. Myös työttömyyden, pätkätöiden ja osa-aikatöiden jakautuminen sukupuolittain vaihtelee suuresti eri jäsenmaiden välillä. Aiheesta tarvitaan lisää tutkimusta, jotta unionin elvytystoimissa osataan ottaa sukupuolivaikutukset huomioon.

EU:n elvytystoimet

EU:ssa taantumaa pyritään vastaamaan elvytystoimilla, joista sovitaan pääasiassa valtionjohtajien kesken. Toukokuussa 2009 EU:n jäsenmaiden johtajat tapasivat toisensa työllisyyttä käsittelevässä ylimääräisessä huippukokouksessa päättääkseen unionin elvytystoimista. Jäsenmaissa työttömyys oli kipuamassa kohti sodanjälkeisiä ennätyslukemia. Huippukokouksessa jäsenvaltioiden johtajat tarjosivat työttömyyden torjumiseksi erilaisia keinoja, esimerkiksi lyhyempää työaikaa. Taantuman erilaisia vaikutuksia miehiin ja naisiin ei kuitenkaan otettu huomioon elvytystoimia suunniteltaessa.

Tasa-arvopolitiikan jatkuvuus turvattava

Kriisi uhkaa EU-alueen kansalaisten hyvinvointia ja se voi uhata myös sukupuolten tasa-arvopyrkimyksiä. EU:n naisten ja miesten tasa-arvon etenemissuunnitelmassa määriteltyjen tavoitteiden saavuttaminen muuttuu taantuman oloissa haastavammaksi. Tasa-arvon tavoitteista ei kuitenkaan pidä luopua. Sen sijaan tulee varmistaa, että laman vaikutukset eivät kohdistu suhteettomasti niihin kansalaisiin, joiden työmarkkina-asema ja taloudellinen toimeentulo ovat jo valmiiksi heikkoja. Usein tämä tarkoittaa naisia.

Sosiaali- ja työvoimapolitiikka kuuluvat kansalliseen toimivaltaan, vaikka niitä ohjataan Euroopan yhteisellä sosiaalisella mallilla, työllisyysstrategialla ja -suuntaviivoilla. Sukupuolten tasa-arvo on sen sijaan kirjattu suoraan unionin perussopimukseen, joten EU:lla on vahva mandaatti edistää sen toteutumista. Jäsenmaat ovat taantumasta huolimatta sitoutuneet sukupuolten tasa-arvon edistämiseen myös monien kansainvälisten sopimusten kautta.

Taantuma voi jarruttaa kiinnostusta ja panostuksia sukupuolten tasa-arvoon. Esimerkiksi tavoite poistaa sukupuolten välinen palkkaero saattaa kärsiä. Kun taloustilanteeseen reagoidaan varovaisilla palkankorotuksilla, naisvaltaisia aloja suosivien palkankorotusten pelivara pienenee. Työpaikoilla sukupuolten tasa-arvo saattaa näyttää hyvien aikojen ylellisyydeltä, vaikka sen edistäminen on pidemmän aikavälin resurssi, joka vaikuttaa työntekijöiden motivaatioon ja tuottavuuteen sekä yrityksen imagoon.

Pohdittavaa

- Miksi sukupuolten tasa-arvon tavoitteista kannattaa pitää kiinni myös taantumman aikana?
- Miten taantumän elvytystoimissa tulisi ottaa sukupuolet huomioon?
- Suurin osa jäsenmaiden keskuspankkien työntekijöistä on miehiä. Miten uskot tämän vaikuttavan niiden elvytyspolitiikkaan?

Lisää sukupuolten tasa-arvosta ja taantumasta:

Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men. *Opinion on the Gender Perspective on the Response to the Economic and Financial Crisis*. <ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2878&langId=en> 10.7.2009

Walby, Sylvia (2009), *Gender and the Financial Crisis*. Paper for UNESCO Project. <www.lancs.ac.uk/fass/doc_library/sociology/Gender_and_financial_crisis_Sylvia_Walby.pdf> 17.10.2009

WomenWatch, *The Gender Perspectives of the Financial Crisis*. <www.un.org/womenwatch/feature/financialcrisis/> 17.10.2009

13. Sukupuoli ja ilmastonmuutos

Ilmastonmuutosta ei yleensä tarkastella sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Sen aiheuttamista muutoksista kärsivät kuitenkin kohutuottomasti kehitysmaiden köyhät naiset. Ilmastopolitiikasta sen sijaan päättävät enimmäkseen miehet. EU:n ilmastopolitiikassa sukupuolinäkökulmaa ei ole otettu kattavasti huomioon.

Ilmastonmuutos heikentää köyhien naisten asemaa

Ilmastonmuutos vaikuttaa eri tavoin länsimaiden ja kehitysmaiden ihmisten arkeen. Lisäksi sen vaikutukset kohdistuvat eri tavoin miehiin ja naisiin. Pahiten kärsivät köyhimmillä alueilla asuvat, maataloudesta tai muusta ilmastonmuutokselle erityisen haavoittuvasta elinkeinosta elantonsa saavat ihmiset. Näistä maaseutujen köyhistä noin 70 prosenttia on naisia. Erityisesti lapset, nuoret tytöt ja vanhemmat naiset ovat haavoittuvassa asemassa.

Ilmastonmuutoksen on ennustettu lisäävän kuivuutta, vaikeuttavan sateiden ennustettavuutta sekä lisäävän ääri-ilmiöitä, kuten tulvia ja hirmumyrskyjä. Tämä johtaa viljelyn, ruoan tuotannon sekä veden ja kotitalousenergian saannin vaikeutumiseen. Nämä kaikki ovat kehitysmaissa perinteisesti naisten tehtäviä. Esimerkiksi vesivarojen hupeneminen heikentää perheiden elinmahdollisuuksia ja lisää naisten ja tyttöjen työtä, jolloin he eivät mahdollisesti pysty kouluttautumaan.

Naiset ovat haavoittuvassa asemassa myös lisääntyvien luonnonkatastrofien aikana. Tutkimuksessa 141 maasta ajalla 1981–2002 huomattiin, että luonnonkatastrofeissa kuolee keskimäärin enemmän naisia kuin miehiä niissä yhteiskunnissa, joissa naisten taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia ei suojella.¹² Naisten on miehiä vaikeampi varautua ilmastonmuutokseen, koska he ovat keskimäärin vähemmän koulutettuja ja heillä on käytössään vähemmän resursseja. Lisäksi moni nainen elää valvonnan alaisena, eikä saa esimerkiksi muuttaa ilman miespuolisen sukulaisen suostumusta.

¹² Aguilar, Lorena (2009), Naiset ja ilmastonmuutos. Teoksessa *Maailman tila 2009. Lämpenevään maailmaan*. Worldwatch-instituutti. Gaudeamus, Helsinki. s. 85.

Myös miehet ja pojat muistettava

Naisten erityisen haavoittuva asema ilmastonmuutoksen seurauksena ei kuitenkaan tarkoita, että ilmastonmuutos koskettaisi vain heitä. Miehet ja pojat joutuvat myös kärsimään ilmastonmuutoksen tuomista muutoksista. Sukupuolisensitiivisen tutkimuksen tuleekin kiinnittää huomiota myös niihin tilanteisiin, joissa ilmastonmuutoksen vaikutukset kohdistuvat nimenomaan miehiin ja poikiin.

Myös elämäntilanteiden moninaisuus tulee huomioida: köyhät ja rikkaat, eri ikäiset, eri alueilla asuvat tai eri ammateissa työskentelevät miehet ja naiset kohtaavat ilmastonmuutoksen vaikutukset eri tavoin.

Sukupuoli ja ilmastonmuutos EU:n kehityspolitiikassa

Sekä ilmastonmuutos että sukupuoli ovat EU:n kehityspolitiikan läpileikkaavia teemoja. EU pyrki siis kehityspolitiikallaan sekä lisäämään sukupuolten tasa-arvoa että torjumaan ilmastonmuutosta ja parantamaan kehitysmaiden ihmisten valmiuksia selvitä sen mukanaan tuomista haasteista.

Sukupuolta ja ilmastonmuutosta ei kuitenkaan EU:n kehityspolitiikka ohjaavissa asiakirjoissa ole tarkasteltu erityisesti toisiinsa linkittyneinä teemoina. Euroopan komissio hyväksyi vuonna 2003 ilmastonmuutosta ja kehitystä käsittelevän toimintasuunnitelman. Siinä sukupuolten tasa-arvon edistäminen mainitaan ainoastaan yhtenä YK:n vuosituhattavoitteen mukaisena periaatteena, joka ohjaa unionin kehityspolitiikkaa, ja yhtenä kehityspolitiikan alana, jonka kanssa ilmastopolitiikka tulee sovittaa yhteen.

”Olen vakuuttunut siitä, että jos ilmastonmuutosta tarkastellaan sukupuolisilmälasiin lävitse, löydetään myös tehokkaammat ja halvemmat ratkaisut. Kyse on paitsi oikeudenmukaisuudesta myös tarkoituksenmukaisuudesta. Avain tähän on kehitysmaiden naisten voimaannuttaminen.”

*Euroopan parlamentin jäsen
Heidi Hautala, vihr.*

Vuonna 2007 perustettiin globaali allianssi ilmastonmuutoksen torjumiseksi (Global Climate Change Alliance, GCCA). Sen kautta EU jakaa vuosina 2008–2010 kuusikymmentä miljoonaa euroa kaikkein haavoittuvimpien kehitysmaiden kanssa toteutettaville, ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyville yhteistyöhankkeille. Allianssin perustamista käsittelevässä komission tiedonannossa sukupuolinäkökulma jää vähäiseksi, vaikka suurin osa haavoittuvimpiin ihmisryhmiin kuuluvista kehitysmaiden ihmisistä on naisia.

GCCA:n kautta on kuitenkin tuettu myös sukupuolinäkökulman huomioivaa tiedotustyötä. GCCA ja Suomen hallitus järjestivät yhteistyössä Poznanin ilmastokokouksessa naisia ja ilmastonmuutosta käsitelleen oheistapahtuman. Sukupuoli ja ilmastonmuutos on yksi Suomen kehityspolitiikan painopistealueista.

Harkitsematon kulutus ruokkii ilmastonmuutosta

Miehet ja naiset paitsi kärsivät ilmastonmuutoksen seurauksista eri tavoin, myös vaikuttavat kulutuskäyttäytymisellään eri lailla sen etenemiseen. Teollisuusmaissa naiset käyttävät miehiä enemmän julkisia liikennevälineitä. Miehet puolestaan tekevät naisia enemmän matkoja yksityisautolla. Autoilusta johtuen miesten päästökuormitus länsimaissa on keskimäärin suurempi kuin naisten.

Naisillakin on kuitenkin kulutusvalinnoillaan mahdollisuus torjua ilmastonmuutosta. He päättävät miehiä useammin kodin päivittäisistä hankinnoista. Näillä pieniltä tuntuvilla päätöksillä on ympäristön kannalta suuri merkitys. Energiapihin pakastimen, luomu- ja lähiruoan tai kulutusta kestäväen sohvan valitseminen vaikuttaa ympäristön tilaan. Naisten suosimalla kasvisruoalla on liharuokaa pienemmät päästövaikutukset.

Ilmasto-ongelmien torjuminen edellyttää siirtymistä ympäristön kannalta kestävämpään kulutukseen. Kuluttajavalistuksella ja tuotteiden energiamerkinnöillä vaikutetaan energiansäästötalkoisiin. Euroopan parlamentti hyväksyi vuonna 2009 päätöslauselman elintarvikkeiden turvallisuudesta. Päätöslauselmassa parlamentti kannattaa pakollisia merkintöjä raaka-aineiden alkuperämaasta sekä tuotteen viimeisestä jalostuspaikasta. Näin kuluttaja pystyisi aiempaa paremmin arvioimaan esimerkiksi päästöjä, joita tuotteen valmistuksessa käytettyjen raaka-aineiden kuljetus aiheuttaa.

Naiset aliedustettuina ilmastoneuvotteluissa

Naiset ovat usein aliedustettuina ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyvässä päätöksenteossa kaikilla tasoilla: paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Kansainvälisissä ilmastokokouksissa vain neljäsosa päättäjistä on naisia ja valtuuskuntien puheenjohtajista vain joka kymmenes on nainen. Erityisesti köyhien naisten ääni jää yleensä puuttumaan neuvottelupöydistä. Tällöin heidän huolenaiheensa jäävät kuulematta, ja lisäksi kansainvälinen yhteisö menettää arvokasta tietoa. Esimerkiksi alkuperäisyhteisöjen naiset tuntevat usein perinteisiä keinoja, joilla muuttuviin ilmasto-oloihin on menneisyudessa sopeuduttu.

Kansainväliset ilmastoneuvottelut Kioton pöytäkirjan jälkeisistä toimista käytiin joulukuussa 2009 Kööpenhaminassa. Kööpenhaminan kokousta valmistelemissa Balin (2007) ja Poznanin (2008) ilmastokonferensseissa naisnäkökulman ottaminen ilmastomuutoksen vastaiseen taisteluun jäi vaatimattomaksi. Balin konferenssissa annettiin kuitenkin rohkaiseva esimerkki perustamalla sukupuolinäkökulmaa korostava allianssi GGCA (Global Gender and Climate Alliance). Se on kansainvälisten järjestöjen ja YK:n toimielinten perustama yhteistyöverkosto, jonka tavoitteena on sisällyttää sukupuolinäkökohdat kaikkeen ilmastomuutosta koskevaan päätöksentekoon ja politiikkaan.

EU:n ilmastotavoitteet

Euroopan unionin ilmastopolitiikka perustuu vuonna 1996 asetettuun tavoitteeseen rajoittaa ilmaston lämpeneminen kahteen asteeseen sekä Kioton pöytäkirjassa sovittuihin päästövähennyksiin. Lisäksi neuvosto päätti maaliskuussa 2007 EU:n ilmastopoliittisista päätavoitteista vuoteen 2020 asti. Päätöksen mukaan EU sitoutuu muista maista riippumatta vähentämään päästöjään 20 prosenttia vuoden 1990 tasosta. EU nostaa tavoitteen automaattisesti 30 prosenttiin, mikäli saavutetaan kansainvälinen sopimus, jossa muut teollisuusmaat sitoutuvat vastaaviin vähennyksiin. Lisäksi EU edellyttää, että myös taloudellisesti edistyneimmät kehitysmaat osallistuvat päästöjen vähentämiseen.

EU on päättänyt myös lisätä uusiutuvien energianlähteiden osuuden yhteisestä energiankulutuksestaan 20 prosenttiin. Vaikka EU pyrkii ilmastotavoitteillaan näyttämään mallia muulle maailmalle ja olemaan ilmastopolitiikan edelläkävijä, ei sen ilmastostrategiassa ole juurikaan huomioitu sukupuolinäkökulmia.

Varautuminen ilmastomuutokseen

Naisilla ja miehillä tulee olla mahdollisuus osallistua ilmastomuutoksen torjuntaan ja varautua sen tuomiin muutoksiin heidän elinympäristössään. Jos kehitysmaiden naiset saisivat maata, luottoa, lannoitteita, tekniikkaa ja koulutusta heidän olisi helpompi varautua ilmastomuutoksen mukanaan tuomiin haasteisiin.

Naisten aseman parantaminen yhteiskunnassa yleisesti antaa heille myös paremmat mahdollisuudet sopeutua uusiin olosuhteisiin. Sukupuolten välisten suhteiden kehittyminen tasa-arvoisempaan suuntaan ei tapahdu ilman muutosta asenteissa ja ilman molempien sukupuolten tukea.

Pohdittavaa

- Miten ilmastonmuutos vaikuttaa naisiin ja miehiin Euroopassa ja kehitysmaissa?
- Millä tavoin naiset ja miehet voivat osallistua ilmastonmuutoksen torjuntaan EU:n alueella? Poikkeavatko nämä tavat toisistaan?
- Miten uskot naisten aliedustuksen ilmastoneuvotteluissa vaikuttavan ilmastopolitiikkaan?
- Miten EU:n ilmastopolitiikka ja kehityspolitiikka liittyvät toisiinsa? Tulisiko niihin sisällyttää sukupuolinäkökulma?

Lisää ilmastonmuutoksesta ja sukupuolesta:

- Aguilar, Lorena (2009), Naiset ja ilmastonmuutos. Teoksessa *Maailman tila 2009. Lämpenevään maailmaan*. Worldwatch-instituutti. Gaudeamus, Helsinki.
- Aguilar, Lorena (main author) (2008), *Training Manual on Gender and Climate Change*. Ladattavissa osoitteesta: <cmsdata.iucn.org/downloads/training_of_gender_total.pdf> 12.8.2009
- European commission, *Climate change and developing countries*. <ec.europa.eu/development/policies/9interventionareas/environment/climate/climate_en.cfm> 13.8.2009
- Ilmasto.org, *Euroopan unionin ilmastopolitiikka*. <www.ilmasto.org/ilmastonmuutos/politiikka/euroopan_unioni.html> 13.8.2009
- NIKK Nordic Gender Institute, *Gender and Climate Change*. <www.nikk.uio.no/English/Subjects/Gender_and_Climate_Change/> 15.10.2009
- Suomen UNIFEM, *Naiset ja ilmastonmuutos*. <www.unifem.fi/ilmastonmuutos.php> 15.10.2009
- Ulkoasiainministeriö (2009), *Naiset ja ilmastonmuutos*. <formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=41997&contentlan=1&culture=fi-FI> 5.8.2009
- United Nations Development Programme (2009), *Resource Guide on Gender and Climate Change*. <www.un.org/womenwatch/downloads/Resource_Guide_English_FINAL.pdf> 17.10.2009

Liite I. Euroopan parlamentin jäsenet tasa-arvon tukena

Suomea edustaa Euroopan parlamentissa 13 parlamentin jäsentä. Elokuussa 2009 Tasa-arvolehti lähetti kaikille heistä kaksi kysymystä siitä, miten he aikovat edistää sukupuolten tasa-arvoa parlamenttikaudellaan. Kyselyyn vastasi yhdeksän parlamentin jäsentä, joiden vastaukset julkaistiin Tasa-arvolehdessä 3/2009. Lisäksi kaksi parlamentin jäsentä vastasi kysymyksiin lehden julkaisun jälkeen. Osaa vastauksista on lyhennetty.

Kysymykset:

- 1. Mitä miesten ja naisten välisen tasa-arvon kannalta tärkeitä asioita aiotte parlamentin jäsenenä/ryhmänne edustajana ajaa ja nostaa esille?**
- 2. Mikä Teille Euroopan parlamentin jäsenenä on sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta keskeisintä?**

Sari Essayah

1. Molemmille sukupuolille tasa-arvon kannalta tärkeitä asioita ovat mielestäni työn ja perheen yhteensovittaminen (perhevapaat, esimerkiksi äitiysvapaan minimisäädös), työllisyys (työaikadirektiivi, samapalkkaisuuden takaaminen, yhdenvertaisuus), avioliittolainsäädännön esitykset koskien niin sanottuja ”rajat ylittäviä” avioliittoja sekä sosiaalisektorin kehittyminen parhaiden käytäntöjen kautta. Laajasti ajatellen myös yleiset talouskysymykset ovat tasa-arvokysymyksiä, koska ne muun muassa vaikuttavat heikommassa työmarkkina-asemassa olevien mahdollisuuteen työllistyä taantuman aikana.
2. Aivan perusarvot eli jokaisen ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittamisessa on EU:ssakin vielä tekemistä. Kunniamurhia, perheen sisäistä väkivaltaa, tai esimerkiksi sharia-lakia ei tule hyväksyä osana kulttuuria, vaan elämää suojelevien perusarvojen tulee sitoa kaikkia.

Carl Haglund

1. Perhevapaisiin ja samapalkkaisuusasioihin liittyvät asiat ovat päällimmäisenä minun ”tasa-arvoagendallani”. Perheväkivaltaan liittyvät asiat ovat mielestäni myös ongelma, josta on syytä keskustella myös eurooppalaisella tasolla.
2. Keskeisintä on se, että koko Euroopan unionin toiminta on valtavirtaistettu niin, että tasa-arvoperiaate ja ajattelu näkyvät ja huomioidaan kaikessa toiminnassa.

Satu Hassi

1. Esimerkiksi äitiys/vanhempainvapaan vähimmäispituuden nostaminen 20 viikkoon ja uuden syrjäntäkieltodirektiivin säätäminen. Nykyinen direktiivi kieltää syrjinnän esimerkiksi sukupuolen, iän, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen, etnisen taustan perusteella vain työelämässä. Uusi direktiivi ulottaisi syrjäntäkiellon muuallekin. EU:n nimityksiin olen vaatinut tasa-arvoa, muun muassa sitä, että huippuvirkoihin (komission puheenjohtaja, parlamentin puemies, ”presidentti” eli neuvoston pysyvä puheenjohtaja ja ulkoministeri) nimitettäisiin molempien sukupuolten edustajia.

2. Näiden lisäksi keskeisenä pidän sellaisen ajattelutavan edistämistä, että tasa-arvosta on iloa kaikille, niin naisille kuin miehillekin. Tasa-arvoinen elämä on yksinkertaisesti hausempaa ja mukavampaa kuin sellainen, joka perustuu alistamiseen ja alistumiseen.

Heidi Hautala

1. Naisten oikeuksien puolustaminen tulee olemaan yksi tärkeimmistä läpileikkaavista teemoista, joita tulen edistämään unionin ulkosuhteissa toimiessani ihmisoikeuksista vastaavan alivaliokunnan puheenjohtajana. Naisten syrjäntä on huolestuttavasti lisääntynyt islamististen pyrkimysten myötä. On tarpeen kiinnittää huomio tasa-arvonäkökulmaan myös ilmastonmuutoksen kaltaisissa kehityshaasteissa. Unionin kriisinhallinnassa on nostettava esiin naisten asema konflikteissa ja niiden rauhanomaisessa ratkaisemisessa. Unionin sisäisessä toiminnassa gender-näkökulma on saatava mukaan kaikkeen toimintaan, esimerkiksi talousarvion laadintaan. Haluan myötävaikuttaa työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamiseen muun muassa edistämällä vanhempainvapaiden tasaisempaa jakautumista miesten ja naisten kesken.

2. On harmillista, että naiset eivät ole nousseet unionin johtotehtävissä korkeisiin asemiin. Jo lähiaikoina tulee tilaisuus muistuttaa komission puheenjohtajaksi todennäköisesti nimitettävää Jose Manuel Barrosoa siitä, että naisten ja miesten oikeudenmukainen edustus komissiossa on hyvin tärkeää. Olen jo kauan ajanut unionin nimitettyihin toimielimiin kiintiöitä. Mitään uusia lakeja ei tarvita. Riittää, että tiedostetaan, että unioni ei voi lunastaa kansalaisten silmissä luottamusta niin kauan kuin sen nimissä näkyvät lähinnä miehet.

Ville Itälä

1. Koska en istu itse näitä asioita käsittelevässä valiokunnassa, en suoranaisesti varmaankaan tule aiheeseen liittyviä asioita nostamaan esille. Kaikki raportit tulevat kuitenkin keskusteluun ja äänestyksiin täysistunnossa ja siellä perinteisesti suomalaiset ovat tasa-arvoa edistävien asioiden puolella. Aion myös kertoa mielipiteeni omassa ryhmässäni, jossa joidenkin maiden näkemykset joskus saattavat olla melko vanhakantaisia.

2. Keskeisintä on tasa-arvon toteuttaminen äänestämällä ja puhumalla tasa-arvon puolesta.

Liisa Jaakonsaari

1. Perhepolitiikkaan ja julkiseen sektoriin liittyvät asiat ovat tärkeitä naisten aseman kannalta. Esimerkiksi perhevapaat ja päivähoido jakavat mielipiteitä. Pelkään pä, että konservatiivien vaalivoiton myötä vanhat ajatukset ”naisen paikasta kotona” vain vahvistuvat. Velkaantuvat kansantaloudet pyrkivät supistamaan julkista sektoria, mikä on myös naisten työllisyyden kannalta kohtalokasta.

2. Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen. Esimerkiksi laadukas lasten päivähoido on tasa-arvoa edistävä asia. Panostaminen julkiseen liikenteeseen on sekä ympäristö- että tasa-arvokysymys. Se on jokaisen jäsenvaltion asia, mutta Euroopan tasollakin on keinoja edistää julkista liikennettä.

Anneli Jäätteenmäki

1. Palkkatasa-arvo ja kaikki työelämän tasa-arvoon liittyvät asiat. EU:n yksi perusarvo on naisten ja miesten välinen tasa-arvo, mutta toistaiseksi se toteutuu vain paperilla ja juhlapuheissa. Komissiota asia ei juuri kiinnosta eikä se valvo palkkatasa-arvon toteutumista. Naiset saavat kaikkien EU-tilastojen mukaan huonompaa palkkaa kuin miehet. EU ei korvaansa lotkauta eikä komissio ole kiinnostunut tekemään asialle mitään. Naisten ja miesten epäoikeudenmukaiset palkkaerot on poistettava ja EU:n on oltava johtavassa roolissa tässä asiassa.

2. Naisten määrä EU:n johtotehtävissä on vähäinen. Olen toiminut ja toimin edelleen aktiivisesti, jotta naisia saataisiin EU:n johtoportaaseen. Tärkeitä on myös EU:n kehitysavun kohdentaminen erityisesti naisten ja tyttöjen koulutukseen ja terveydenhoitoon. Erityisen häpeällistä on lapsiprostituutio ja lasten tuominen EU-maihin seksitöihin.

Eija-Riitta Korhola

1. Olen tukenut tasa-arvoa edistävää lainsäädäntöä, joka koskee etenkin työmahdollisuuksia, samapalkkaisuutta, äitiyden suojelua, vanhempainvapaata, sosiaaliturvaa ja ammatillista itsenäistä ammatinharjoittamista koskevia direktiivejä. Sisämarkkinavaliokunnassa meillä on varapuheenjohtajien kesken vastuulla myös sen valvominen, että tasa-arvoasiat näkyvät läpileikkauksena kaikessa tekemässämme lainsäädännössä. Lisäksi olen kiireellisiä ihmisoikeuspäätöslausemia laativan ryhmän jäsen, jonka kautta puutemme usein naisiin kohdistuneisiin ihmisoikeusrikkoksiin. Olen työstänyt näitä asioita jo edellisellä kaudella ja aion ehdottomasti jatkaa kyseistä työtä.

2. Vaikka sukupuolten välillä on vielä epätasa-arvoa ja erot jäsenmaiden välillä ovat

suuria, EU:ssa on yleisesti ottaen edistytty tällä alueella paljon viime vuosikymmenten aikana. Tämä johtuu ennen muuta lainsäädännöstä, joka edellyttää yhdenmukaista kohtelua, ja tasa-arvoperiaatteen hyväksymisestä eri aloilla sekä erityistoimista, joilla on edistetty naisten asemaa. En ole vannoutunut kiintiöiden kannattaja, vaan näen keskeisempänä taistella sellaisten lakien puolesta, jotka takaavat esim. samapalkkaisuuden ja syrjimättömyyden, ja edistävät sellaista eurooppalaista arvopohjaa, mihin sukupuolten välinen tasa-arvo luonnollisesti kuuluu.

Sirpa Pietikäinen

1. Nyt on ajankohtaista pitää esillä vaatimusta siitä, että niin komissaareiksi kuin uusiin luotaviin EU:n korkeisiin virkoihin, nimitetään tasapuolisesti naisia ja miehiä. Olen naisten oikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon valiokunnan varajäsen. Yksi itselleni keskeisimmistä valiokunnan mietinnöistä on säännöstö, jolla säädettäisiin kaikkia EU-maita koskeva äitiysvapaan minimipituus. Näiden lisäksi samapalkkaisuus ja sen edistäminen on minulle tärkeä teema. Keinoja palkkatasa-arvon saavuttamiseksi on jo olemassa, nyt on aika laittaa ne todella käytäntöön. Työn vaatimusten arvioimisen tulisi olla pakollista ja sen pohjalta tulisi määritellä palkka. Työnantajille tulisi asettaa sanktiot, jollei työpaikalle ole laadittu kunnollista tasa-arvo-ohjelmaa. Palkkatietojen julkisuus, vaikka onkin kiistanalainen kysymys, auttaisi osaltaan palkkatasa-arvon saavuttamisessa.

2. Keskeisintä on työskennellä sellaisen yhteisen lainsäädännön ja pelisääntöjen puolesta, jotka takaavat molemmille sukupuolille tasa-arvoisen aseman yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. Tasa-arvoinen yhteiskunta ja paremmat oikeudet naisille takaavat paremman yhteiskunnan kaikille. Demokratia ja sen pohjalta luodut lait ja palvelut ovat tehokkain heikomman suoja ja tasa-arvon edistäjä. Vahva EU, tasa-arvoa edistävä parlamentti ja sen eteen työtä tekevä oma MEP ovat työn parhaat ystävät.

Mitro Repo

1. Miesten ja naisten välisen tasa-arvon kannalta keskeisintä on työelämän yhdenvertaisuus ja perheen sekä työn yhteensovittaminen. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa päivähoitopalveluiden ja isyysvapaisiin kannustavan vanhempainvapaajärjestelmän kehittämistä kaikissa EU-maissa pohjoismaisen mallin mukaisesti tasa-arvoa ja osallistuvaa isyyttä tukevaksi. Näihin asioihin liittyviä kysymyksiä tulen ajamaan ja edistämään osaltani parlamentissa.

2. Miesten ja naisten välisen tasa-arvon kannalta keskeisintä on juuri työelämän yhdenvertaisuus ja perheen sekä työn yhteensovittaminen. Varsinkin nyt vallitseva taloudellinen taantuma kiihdyttää eriarvoisuutta sukupuolten välillä.

Hannu Takkula

1. Minulle tärkeintä on tasa-arvon toteutuminen niin, että aina erilaisiin virkoihin tai työtehtäviin valittaessa pääpaino olisi pätevyudessa, ei esimerkiksi sukupuolessa. Katson itse kuuluvani siihen sukupolveen, joka on kasvanut tasa-arvoajatteluun. Olin vuosina 1983–1987 koti-isänä, ja vaimoni oli työelämässä, koska hänellä oli silloin parempi koulutus ja sitä kautta paremmat mahdollisuudet huolehtia perheen taloudellisesta tilanteesta. Kotihoidon tuki oli jo tuolloin kotiin jäävälle vanhemmalle sama, sukupuolesta riippumatta.

2. Minulle on tärkeää, että jokaisen ihmisen ehdoton ihmisarvo tunnustetaan ja toteutuu. Tällä hetkellä suurimmat tasa-arvo-ongelmat kohdistuvat vammaisten oikeuksiin eli siihen, että kaikissa EU maissa vammaisia ei kohdella ihmisarvoisesti! Olen jo lupautunut mukaan EU-parlamentin sisällä toimivaan vammaisverkostoon (Disability Intergroup).

Euroopan parlamentin poliittiset ryhmät

Euroopan parlamentissa toimii seitsemän poliittista ryhmää. Ryhmän perään sulkuihin on merkitty mihin ryhmään parlamentin suomalaisjäsenet kuuluvat.

- *Euroopan kansanpuolueen ryhmä* (Sari Essayah, Ville Itälä, Eija-Riitta Korhola ja Sirpa Pietikäinen)
- *Euroopan parlamentin sosialistien ja demokraattien ryhmä* (Liisa Jaakonsaari ja Mitro Repo)
- *Euroopan liberaalidemokraattien liiton ryhmä* (Carl Haglund, Anneli Jäätteenmäki, Riikka Manner ja Hannu Takkula)
- *Vihreät / Euroopan vapaa allianssi -ryhmä* (Satu Hassi ja Heidi Hautala)
- *Euroopan konservatiivit ja reformistit*
- *Euroopan yhtyneen vasemmiston konfедераatioryhmä/Pohjoismaiden vihreä vasemmisto*
- *Vapaa ja demokraattinen Eurooppa* (Timo Soini)

Liite 2. Tasa-arvodirektiivit

75/117/ETY OJ 1975 L 45

Naisten ja miesten samapalkkaisuutta koskeva direktiivi.

76/207/ETY OJ 1976 L 39

Tasa-arvoista kohtelua työssä, ammatillisessa koulutuksessa ja työoloissa koskeva direktiivi (muutettu vuonna 2002).

79/7/ETY OJ 1979 L 6

Tasa-arvoista kohtelua sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä koskeva direktiivi.

86/378/ETY OJ 1986 L 225

Tasa-arvoista kohtelua työeläkejärjestelmissä koskeva direktiivi (muutettu vuonna 1996).

86/613/ETY OJ 1986 L 359

Itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivien miesten ja naisten tasa-arvoista kohtelua ja itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivien äitien suojelua koskeva direktiivi.

92/85/ETY OJ 1992 L 348

Raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden tai imettävien naisten turvallisuutta ja terveyttä koskeva direktiivi.

96/34/EY OJ 1996 L 145

Neuvoston direktiivi UNICE:n, CEEP:n ja EAY:n tekemästä vanhempainvapaata koskevasta puitesopimuksesta.

97/80/EY OJ 1998 L 14

Todistustaakkaa sukupuoleen perustuvissa syrjintätapauksissa koskeva direktiivi.

2002/73/EY OJ 2002 L 269

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/73/EY miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY muuttamisesta.

2004/113/EY OJ 2004 L 373

Tavaroiden ja palveluiden saatavuutta ja tarjontaa koskeva direktiivi.

2006/54/EY

Yhtäläisiä mahdollisuuksia ja yhdenvertaista kohtelua työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa koskeva direktiivi (uudelleenlaadittu toisinto).

Liite 3. EU-sanasto

Asetus

Asetus on EU:n säädös, joka velvoittaa jäsenvaltioita sellaisenaan heti voimaan tultuaan. Se astuu voimaan kaikissa jäsenmaissa samanaikaisesti, eikä sitä tarvitse kansallisesti panna täytäntöön. Asetuksen voivat antaa perustamissopimuksessa asetetuin edellytyksin Euroopan parlamentti ja neuvosto yhdessä tai joko neuvosto tai komissio yksin.

Daphne-ohjelma

Daphne on lapsiin, nuoriin ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä sekä väkivallan uhrien ja riskiryhmien suojelemista koskeva Euroopan unionin erityisohjelma. Se perustettiin vuonna 1997. Kolmas Daphne-ohjelma kattaa vuodet 2007–2013. Daphne-ohjelman kautta tuetaan julkisia hankkeita ja voittoa tavoittelemattomien järjestöjen projekteja, jotka edistävät naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä.

Direktiivi

Direktiivi on Euroopan unionin jäsenvaltioille annettu sitova lainsäädäntöohje. Se ei astu voimaan sellaisenaan, vaan jokaisen valtion lainsäätäjän velvollisuus on saattaa direktiivi voimaan kansallisessa lainsäädännössä. Kukin jäsenvaltio voi valita toteuttamisen muodon ja keinot. Direktiivin voivat antaa tapauksesta riippuen Euroopan parlamentti ja neuvosto yhdessä tai joko neuvosto tai komissio yksin.

Euroopan komissio

Euroopan komissio on jäsenvaltioiden hallituksista riippumaton toimielin, jonka tehtävänä on ajaa koko unionin etua. Komissiolla on yksinoikeus tehdä lakialitteita ja se esittää ehdotuksensa uudesta lainsäädännöstä Euroopan parlamentille ja neuvostolle. Komissio vastaa myös unionin yhteisten politiikkojen täytäntöönpanosta ja valvoo perussopimusten noudattamista. Lisäksi se hallinnoi unionin talousarviota ja toimintaohjelmia. Komissio koostuu 27 jäsenestä eli komissaarista, joita on yksi jokaisesta jäsenvaltiosta. Jokainen komission jäsen vastaa tietystä EU:n politiikan osa-alueesta.

Euroopan parlamentti

Euroopan parlamentti edustaa unionin kansalaisia. Kunkin jäsenmaan edustajien lukumäärä määräytyy pääasiassa maan väkiluvun mukaan. Jäsenet valitaan

viiden vuoden välein suorilla vaaleilla. Parlamentti päättää unionin laeista ja budjetista yhdessä neuvoston kanssa. Se hyväksyy kansainväliset sopimukset ja unionin uudet jäsenmaat. Parlamentin tehtävänä on myös EU:n toimielinten poliittinen valvonta. Se valvoo EU:n toimintaa kirjallisilla ja suullisilla kysymyksillä, joita se voi esittää komissiolle ja neuvostolle. Parlamentin roolia unionin päätöksenteossa on kasvatettu 1970-luvun puolivälistä lähtien yhä kiihtyvällä tahdilla.

Euroopan sosiaalirahasto (ESR)

Euroopan sosiaalirahasto on yksi EU:n rakennerahastoista, joka perustettiin vähentämään jäsenvaltioiden välisiä ja alueellisia eroja elinoloissa sekä taloudellisessa hyvinvoinnissa. Rahaston avulla pyritään edistämään sosiaalista yhteenkuuluvuutta, taloudellista hyvinvointia ja työllisyyttä kaikilla unionin alueilla. Merkittävä osa EU:n tuesta jäsenvaltioille kanavoidaan ESR:n kautta. Sen toimenpideohjelmien toteuttamiseen osallistuu laaja joukko sekä julkisia että yksityisiä organisaatioita.

Euroopan unioni (EU)

Euroopan unioni on 27 jäsenvaltion muodostama poliittinen ja taloudellinen liitto. Unioni perustettiin sopimuksella Euroopan unionista Maastrichtissa vuonna 1992. EU voi toimia vain niillä aloilla, joilla jäsenmaat ovat luovuttaneet sille toimivaltaa. Unioni on perustettu edistämään taloudellista, sosiaalista ja kestävä kehitystä Euroopassa. Sen tavoitteena on luoda alue, jossa ei ole sisäisiä rajoja. Euroopan unioniin sisältyy lisäksi talous- ja rahaunioni. Unionin kansalaisia ovat sen jäsenmaiden kansalaiset. Lissabonin sopimuksen myötä unionista tuli oikeushenkilö, joka voi tehdä kansainvälisiä sopimuksia ja liittyä kansainvälisten järjestöjen jäseneksi.

Euroopan unionin neuvosto (ministerineuvosto)

Euroopan unionin neuvosto on unionin tärkein päätöksentekoaikana. Neuvosto edustaa jäsenvaltioita ja muodostuu niiden ministeritason edustajista. Neuvostolla on ministereiden kokouksia varten yhdeksän eri kokoonpanoa. Osallistuva ministeri määräytyy sen mukaan, mitä aihepiiriä käsitellään. Neuvosto käyttää yhdessä parlamentin kanssa lainsäädäntö- ja budjettivaltaa. Neuvosto johtaa unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja koordinoi talouspolitiikkaa. Useimmiten neuvosto tekee päätöksensä komission ehdotuksesta yhteispäätöksellä Euroopan parlamentin kanssa. Neuvosto tekee päätökset määräenemistöllä, ellei perussopimuksessa määrätä, että päätös on esimerkiksi tehtävä yksimielisesti.

Euroopan unionin ulkoasiainedustaja

EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan virka perustettiin Lissabonin sopimuksella. Korkea edustaja toimii kahdessa tehtävässä: hän hoitaa EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa neuvoston valtuuttamana ja ulkosuhteita komission varapuheenjohtajana. Hän toimii EU:n jäsenvaltioiden ulkoasiainministerien kokousten puheenjohtajana ja osallistuu ehdotuksillaan politiikan valmisteluun. Lisäksi hän edustaa unionia kansainvälisillä ulko- ja turvallisuuspolitiikan foorumeilla.

Euroopan yhteisö (EY)

Euroopan yhteisö on ensimmäisiä Euroopan yhdentymishankkeita. Se perustettiin kuuden eurooppalaisen valtion toimesta Rooman sopimuksella vuonna 1957. Yhteisön päätarkoitus oli toteuttaa laajat yhteismarkkinat ilman sisäisiä rajoja. Lissabonin sopimuksen myötä ero Euroopan unionin ja Euroopan yhteisön välillä katosi.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin valvoo, että Euroopan unionin toimielinten ja jäsenvaltioiden antamat säädökset ovat unionin perustamissopimusten mukaisia. Se myös antaa kansallisten tuomioistuinten pyynnöstä lausuntoja yhteisön oikeuden tulkinnoista. Tuomioistuin on perustettu vuonna 1952 Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamissopimuksella. Siinä on tuomari jokaisesta unionin jäsenvaltiosta.

Eurooppa-neuvosto

Eurooppa-neuvostolla tarkoitetaan unionin jäsenvaltioiden tai niiden hallitusten päämiesten säännöllisiä kokouksia. Sen tehtävänä on antaa virikkeitä Euroopan unionin kehittämiseksi ja määritellä sen laajoja poliittisia suuntaviivoja. Eurooppa-neuvostosta tuli Lissabonin sopimuksen myötä unionin toimielin. Sen tehtävät pysyvät kuitenkin entisellään. Eurooppa-neuvosto kokoontuu vähintään kahdesti vuodessa. Päätökset tehdään konsensusperiaatetta noudattaen. Eurooppa-neuvostossa tehdyn työn tulokset kirjataan päätelmiin, jotka julkaistaan istunnon päätteeksi. Lissabonin sopimuksen myötä perustettiin Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan virka. Puheenjohtaja valitaan kerrallaan kaksi ja puoli vuotta kestäväksi kaudeksi. Hänen päätehtävänä on valmistella Eurooppa-neuvoston kokouksia, huolehtia sen toiminnan jatkuvuudesta sekä edistää yhteisymmärrystä ja sopua.

Mietintö (Euroopan parlamentin mietintö)

Mietintö on Euroopan parlamentin jäsenen laatima selvitys jostakin tietystä aiheesta. Valiokunnassa jokaiselle säädösehdotukselle ja aloitteelle nimitetään esittelijä. Esittelijä laatii aiheesta mietinnön, josta keskustellaan, jota tarkistetaan ja josta äänestetään valiokunnassa. Valiokunnasta mietinnöt lähetetään parlamentin täysistunnon käsiteltäviksi. Täysistunnossa keskustellaan ja äänestetään asiasta mietinnön pohjalta.

Ohjelma

EU rahoittaa hankkeita ohjelmien kautta, joille on asetettu yhteiset päämäärät ja tavoitteet. Ohjelmat käsittelevät mm. nuoriso-, kulttuuri- ja koulutushankkeita, tutkimusta ja teknologista kehitystä, alue- ja rakennepolitiikkaa sekä yhteistyötä Euroopan unionin ulkopuolisten alueiden kanssa. Ohjelmia hallinnoivat pääsääntöisesti kansalliset viranomaiset.

Perusoikeuskirja

Perusoikeuskirja kokoaa yhteen unionissa voimassa olevat perusoikeudet. Se julkaistiin Eurooppa-neuvostossa Nizzassa vuonna 2000. Perusoikeuskirjassa määritellään Euroopan unionin kansalaisten ja kaikkien unionin alueella asuvien henkilöiden ihmisarvoon, vapauksiin, tasa-arvoon, yhteisvastuuseen, kansalaisten oikeuksiin ja lainkäyttöön liittyvät perusoikeudet. Oikeudet perustuvat kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jäsenvaltioiden valtiosääntöperinteeseen ja EU:n sopimuksiin. Perusoikeuskirjasta tuli jäsenmaita oikeudellisesti sitova Lissabonin sopimuksen astuttua voimaan joulukuussa 2009.

Perussopimukset

Perussopimuksia ovat Euroopan unionin ja Euroopan yhteisön perustamissopimukset sekä niitä muuttaneet sopimukset. Ensimmäinen perussopimus, Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamissopimus, allekirjoitettiin vuonna 1951. Sen ja vuoden 2009 Lissabonin sopimuksen välillä on allekirjoitettu yhteensä 17 perussopimusta. Myöhemmissä sopimuksissa on muutettu alkuperäisten perussopimusten tekstiä ja niihin on lisätty uusia osia.

PROGRESS-ohjelma

Progress on EU:n ohjelma työllisyyden ja sosiaalisen yhteisvastuun edistämiseksi Euroopan unionissa. Ohjelma jakautuu viiteen osa-alueeseen, jotka ovat työllisyys, sosiaalinen suojele, työolot ja työoikeus, syrjinnän torjunta ja monimuotoisuus sekä sukupuolten tasa-arvo. Ohjelman avulla rahoitetaan lähinnä Euroopan tason toimia, jäsenvaltioiden välisten hyvien käytäntöjen vaihtoa sekä tiedottamista. Siten ohjelma eroaa jossain määrin Euroopan sosiaalirahastosta

(ESR), jonka avulla tuetaan työllisyyden ja sosiaalisen yhteisvastuun edistämistä jäsenmaissa. Progress-ohjelma on toiminnassa vuoden 2007 alusta vuoden 2013 loppuun. Komissio vastaa ohjelman hallinnoinnista yhdessä jäsenvaltioiden edustajista koostuvan ohjelmakomitean kanssa.

Puitepäättös (neuvoston puitepäättös)

Puitepäättöstä käytetään jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämiseen. Sitä voi ehdottaa komissio tai jäsenvaltio, ja se on hyväksyttävä yksimielisesti neuvostossa. Se velvoittaa jäsenvaltiot saavuttamaan tietyn tuloksen, mutta antaa kansallisten viranomaisten päättää, missä muodossa ja millä tavoin tulos saavutetaan.

Päätös (neuvoston päätös)

Päätöstä käytetään muihin tarkoituksiin kuin jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämiseen. Tällainen päätös on sitova. Neuvosto toteuttaa määräenemmistöllä ne toimenpiteet, jotka ovat edellytyksenä kyseisen päätöksen täytäntöön pänemiseksi unionin tasolla.

Päätöslauselma (Euroopan parlamentin päätöslauselma)

Euroopan parlamentin täysistunnon hyväksymiä tekstejä kutsutaan päätöslauselmiksi. Parlamentin valiokunnat hyväksyvät mietintöjä, joihin sisältyy päätöslauselmaesityksiä. Täysistunto käsittelee mietinnöt ja halutessaan hyväksyy esitykset parlamentin päätöslauselmiksi.

Suositus

Suositus on säädös, mutta se on luonteeltaan kehoitus, joka ei ole sitova. Suosituksen avulla unionin toimielimet voivat antaa ohjeita jäsenvaltioille tai toisille toimielimille tavalla, joka ei ole velvoittava.

Tasa-arvon etenemissuunnitelma

EU on laatinut etenemissuunnitelman naisten ja miesten tasa-arvon edistämiseksi ajanjaksolla 2006–2010. Etenemissuunnitelma sisältää yhtäältä erityistoumia ja toisaalta edellyttää, että tasa-arvokysymykset otetaan huomioon kaikissa EU:n toimissa valtavirtaistamisperiaatteen mukaisesti. Etenemissuunnitelmassa on määritelty kuusi priorisoitua tavoitetta EU:n toiminnalle sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi.

Tiedonanto (komission tiedonanto)

Komissio antaa aloiteoikeutensa perusteella tiedonannon halutessaan esittää omia näkemyksiään ajankohtaisesta aiheesta. Tiedonannolla ei ole oikeusvaikutuksia.

Valiokunnat (Euroopan parlamentin valiokunnat)

Euroopan parlamentissa on valiokuntia parlamentin työn valmistelemiseksi täysistuntoja varten. Näissä valiokunnissa tehdään parlamentin lainvalmistelutyön tärkein osa. Kussakin valiokunnassa toimivat parlamentin jäsenet valitaan vaalikauden alussa ja puolivälissä poliittisen ryhmän ja asiantuntemuksen perusteella. Parlamentin jäsenet päättävät parlamentin valiokuntien lukumäärästä ja tehtävistä. Pysyvien valiokuntien päätehtävänä on keskustella komission tekemistä uusista säädösehdotuksista ja laatia niistä mietintöjä.

Yhteispäätösmenettely

Yhteispäätösmenttely on yksi Euroopan unionin lainsäädäntömenettelyistä. Se otettiin käyttöön Maastrichtin sopimuksella. Yhteispäätösmenttelyssä sekä Euroopan parlamentin että Euroopan unionin neuvoston tulee hyväksyä säädös. Menettely lisäsi Euroopan parlamentin toimivaltaa. Amsterdamin sopimuksella yhteispäätösmenttelystä tuli pääasiallinen menttelytapa hyväksyä Euroopan unionin lainsäädäntöä.

Lähteet

Euroopan komissio, Euroopan oikeudellinen verkosto. *Sanasto*. <ec.europa.eu/civiljustice/glossary/glossary_fi.htm> 2.9.2009

Europa, Euroopan unionin portaali. *Lissabonin sopimus. Sopimus 2000-luvun Euroopalle*. <europa.eu/lisbon_treaty/index_fi.htm> 21.11.2009

Europa, Euroopan unionin portaali. *Sanasto*. <europa.eu/scadplus/glossary/index_fi.htm> 2.9.2009

Ruonala, Marko (2008), *EU-perusteos*. Ulkoasiainministeriö, Eurooppatiedotus. Ulkoasiainministeriö, Eurooppatiedotus. <<http://www.eurooppatiedotus.fi/>> 2.9.2009

Liite 4. Tasa-arvosanasto

CEDAW-sopimus

Yhdistyneitten kansakuntien yleissopimus kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamisesta. Vuonna 1979 solmitussa sopimuksessa valtiot sitoutuvat kaikin asianmukaisin keinoin työskentelemään naisia syrjivien lakien, käytäntöjen ja tapojen poistamiseksi.

Epäsuora (välillinen) syrjintä

Kohtelu, jossa näennäisesti neutraalilla lainsäädännöllä, politiikalla tai käytännöllä on suhteettoman epäedullinen vaikutus toisen sukupuolen edustajiin ilman, että toiminnalle on olemassa hyväksyttävä tavoite.

Feminismi

Sukupuolten tasa-arvoon ja naisten yhteiskunnallisen aseman parantamiseen tähtäävä aate.

Ihmiskauppa

Ihmiskaupalla tarkoitetaan naisten, miesten ja lasten kuljettamista ja myymistä hyväksikäyttötarkoituksessa esimerkiksi prostituutioon, pakkotyöhön tai elinten siirtämiseksi. Ihmiskauppa on järjestäytyntä rikollista toimintaa, jossa uhri on alistussuhteessa tekijään. Se voi olla rajat ylittävää tai tapahtua valtion sisällä.

Moniperusteinen syrjintä

Eri syrjintäperusteiden mahdollinen yhteisvaikutus yksilötasolla. Yksilö saattaa joutua syrjityksi monella eri perusteella. Kun ihminen kuuluu samanaikaisesti useaan epäedullisessa asemassa olevaan ryhmään, on näillä perusteilla yhdessä tapahtuva syrjintä moniperusteista.

Naisiin kohdistuva väkivalta

Naisiin kohdistuvalla väkivallalla tarkoitetaan sukupuoleen liittyvää väkivaltaa, joka voi olla fyysistä, henkistä tai seksuaalista. Sen ilmenemismuotoja ovat muun muassa parisuhteessa ja perheessä tapahtuva väkivalta, seksuaalinen häirintä verbaalisista huomautteluista ei-toivottuun kosketteluun ja raiskaukseen saakka. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on myös naisilla käytävä kauppa, prostituutioon pakottaminen, tyttöjen sukupuolielinten silpominen, ns. perheen kunniaan perustuvat pahoinpitelyt ja murhat sekä naisiin kohdistuva fyysinen ja seksuaalinen väkivalta sodissa ja konflikteissa.

Palkkaero

Sukupuolten välisellä palkkaerolla tarkoitetaan naisten ja miesten välisen bruttotuntipalkan keskimääräistä eroa koko talouden piirissä.

Palkkakartoitus

Palkkakartoitus on erittely naisten ja miesten sijoittumisesta eri tehtäviin tietystä organisaatiossa sekä kartoitus naisten ja miesten tehtävien luokituksista, palkkoista ja mahdollisista palkkaeroista. Palkkakartoituksen tarkoituksena on varmistaa, ettei työpaikoilla esiinny perusteettomia palkkaeroja sukupuolten välillä.

Pekingin sopimus ja toimintaohjelma

YK:n neljännessä naisten maailmankonferenssissa Pekingissä 1995 hyväksyttyä sopimuksessa ja toimintaohjelmassa pääosassa on sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen. Toimintaohjelman hyväksyneet valtiot sitoutuvat ottamaan sukupuolinäkökulman huomioon kaikessa toiminnassaan ja arvioimaan päätösten vaikutukset naisiin ja miehiin kaikilla aloilla.

Positiiviset erityistoimet

Positiiviset erityistoimet tarkoittavat toimenpiteitä, jotka on suunnattu tiettyä ryhmää kohtaan ja joiden tarkoituksena on poistaa ja estää syrjintää. Positiivisia erityistoimia tarvitaan epätasa-arvoisten lähtökohtien tasoittamiseksi. Ne ovat tarpeen silloin, jos henkilö on ilman erityiskohtelua vaarassa jäädä eriarvoiseen asemaan.

Rakenteellinen syrjintä

Rakenteellinen syrjintä liittyy yhteiskunnan rakenteisiin, kuten käytäntöihin, sopimuksiin, lainsäädäntöön ja palveluihin. Esimerkiksi se, että naiset jäävät miehiä useammin kotiin hoitamaan sairasta lasta, voi johtaa naispuolisten työntekijöiden syrjintään työhönotossa.

Samapalkkaisuus

Samapalkkaisuus on samanarvoisesta työstä maksettava sama palkka, johon ei liity mitään syrjintää sukupuolen tai siviilisäädyn perusteella, kun otetaan huomioon kaikki palkkaan tai muihin korvauksiin liittyvät seikat.

Seksuaalinen häirintä

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä. Sanaton ja sanallinen seksuaalinen häirintä voi ilmetä sukupuolisesti vihjailevina eleinä ja ilmeinä, härskeinä puheina, kaksimielisinä vitseinä sekä

huomautuksina, jotka koskevat henkilön pukeutumista tai vartaloa. Fyysinen seksuaalinen häirintä voi ilmetä kosketteluna sekä ehdotuksina tai vaatimuksina sukupuoliyhteyteen tai muuhun sukupuoliseen kanssakäymiseen. Vakavimmillaan seksuaalinen häirintä voi johtaa raiskaukseen tai sen yritykseen.

Sukupuolikiintiö

Sovittu määrä paikkoja, joka on varattu miehille tai naisille tietyssä hallintoelimestä. Kiintiöillä pyritään varmistamaan molempien sukupuolten edustus päätöksenteossa. Euroopan unionin hallintoelimeissä ei ole käytössä sukupuoliikiintiöitä.

Sukupuolinen häirintä

Sukupuolisella häirinnällä tarkoitetaan henkilön sukupuoleen liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista. Tällainen häirintä voi ilmetä esimerkiksi toisen sukupuolen alentamisena tai halventavana puheena.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on tärkeimpiä strategioita, jolla tasa-arvoa pyritään edistämään. Sillä tarkoitetaan tasa-arvonäkökulman sisällyttämistä kaikkeen päätöksentekoon ja tasa-arvon edistämistä kaikilla toiminnan tasoilla. Tasa-arvon edistäminen ei näin ollen jää pelkästään omaksi erilliseksi osiokseen päätöksenteossa.

Sukupuolisensitiivisyys

Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa sukupuolinäkökulman huomioimista. Sen vastakohta on sukupuolisokeus.

Sukupuolisokeus

Sokeus tasa-arvokysymyksille. Oletus, että esim. jokin käytäntö, politiikka tai laki kohtelee naisia ja miehiä samalla tavalla, vaikka näin ei välttämättä ole.

Sukupuolistereotypia

Sukupuolistereotypiat ovat yksinkertaistettuja ja usein vanhakantaisia uskomuksia siitä, minkälaisia miehet yleensä ja naiset yleensä ovat. Ne vaikuttavat naisiin ja miehiin sekä tyttöihin ja poikiin kohdistettuihin erilaisiin odotuksiin. Naisten odotetaan täyttävän 'oikeanlaisen' naiseuden ja miesten 'oikeanlaisen' mieheyden kriteerit. Sukupuolistereotypiat vähättelevät yksilöiden eroja kummankin sukupuolen sisällä. Ne ohjaavat ja rajoittavat yksilöllisiä valintoja ja mahdollisuuksia. Tyypillistä on lisäksi, että miehiksi miellettyjä ominaisuuksia arvostetaan yhteiskunnassa enemmän kuin naiselliseksi miellettyjä.

Sukupuolivaikutusten arviointi eli suvaus

Lakiesitysten ja lainsäädännön arviointi siltä kannalta, miten se vaikuttaa naisten ja miesten asemaan. Lainsäädännön valmistelussa, budjetoinnissa ja muussa päätöksenteossa naisiin ja miehiin kohdistuvat vaikutukset otetaan huomioon jo etukäteen. Tämän perusteella voidaan tehdä korjaavia ehdotuksia niin että syrjinnän vaikutukset poistuvat tai jäävät mahdollisimman vähäisiksi.

Sukupuolten tasa-arvo (naisten ja miesten tasa-arvo)

Sukupuolten tasa-arvo tarkoittaa, että kaikki ihmiset ovat vapaita kehittämään henkilökohtaisia kykyjään ja tekemään valintoja ilman tiukkojen sukupuoliroolien asettamia rajoituksia. Naisten ja miesten erilaista käyttäytymistä, haluja ja tarpeita arvostetaan tasa-arvoisesti. Se sisältää muodollisen tasa-arvon lisäksi tosiasiallisen tasa-arvon. Sukupuolten välinen tasa-arvo tai sen puuttuminen vaihtelee historiallisesti ja kulttuurisesti. Tasa-arvo on ihmisten toiminnan tulos, jonka saavuttamiseksi, ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi on toimittava jatkuvasti yhteiskunnan eri tasoilla.

Suora (välitön) syrjintä

Välitön syrjintä tarkoittaa sitä, että henkilöä kohdellaan avoimen eriarvoisesti. Välitöntä syrjintää on esimerkiksi se, jos naiselle maksetaan samasta työstä vähemmän palkkaa kuin miehelle, vaikka hän olisi työhön yhtä pätevä.

Syrjintä

Syrjintää on eroava, haitallinen kohtelu, joka liittyy ikään, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen, etniseen taustaan, vammaisuuteen tai muihin vastaaviin tekijöihin, eikä yksilön omiin ansioihin. Sukupuoleen perustuva syrjintä on yksi syrjinnän osa-alue, jolla tarkoitetaan naisten ja miesten asettamista eri asemaan sukupuolen tai siihen liittyvän syyn (esim. raskaus) vuoksi. Sukupuoleen perustuvaa syrjintää on myös sukupuolinen häirintä tai ahdistelu. Syrjintä voi olla suoraa, epäsuoraa tai rakenteellista.

Työmarkkinoiden eriytyminen sukupuolen mukaan

Työmarkkinoiden eriytymisellä tarkoitetaan naisten ja miesten keskittymistä erilaisiin ja eritasoisiin ammatteihin. Horisontaalilla eriytymisellä tarkoitetaan naisten ja miesten jakautumista työmarkkinoilla eri sektoreille ja ammattialoille, esim. miesten teollisuuteen ja naisten hoiva-aloille, tai miesten yksityiselle ja naisten julkiselle sektorille. Vertikaalilla eriytymisellä tarkoitetaan naisten ja miesten erilaista jakautumista esimies- ja johtotehtäviin sekä muihin työntekijöihin. Naiset ovat yleensä yliedustettuina alemmilla tasoilla ja vastaavasti miehet johtopaikoilla. Horisontaalinen ja vertikaalinen eriytyminen eriarvoistavat

sukupuolia, sillä ne ylläpitävät rakenteellisia palkkaeroja naisten ja miesten välillä. Naisvaltaisia ammatteja arvostetaan tilastojen mukaan palkkauksellisesti vähemmän kuin miesvaltaisia, vaikka ammatit olisivat edellyttäneet haltijaltaan yhtä paljon koulutusta.

Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen

Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisella tarkoitetaan sen huomioimista, että työ, vapaa-aika ja perhe eivät ole ihmisten arjessa erillisiä sektoreita. Erilaisessa elämäntilanteessa olevat naiset ja miehet ovat erilaisessa asemassa yrittäessään täyttää perheen ja työn asettamia vaatimuksia. Työelämän ja perhe-elämän yhteensovittaminen on pitkään nähty lähinnä lastenhoidon järjestämiseen liittyvänä naisten asiana ja sitä on pyritty helpottamaan sosiaalipolitiikan keinoin. Työn ja perheen yhdistäminen on kuitenkin paitsi sosiaalipoliittinen, myös työn organisoimiseen ja työyhteisöjen käytäntöihin liittyvä kysymys, jossa tulee huomioida myös esim. vanhoja vanhempiaan tai sairasta puolisoaan hoitavien naisten ja miesten tarpeet.

Työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen

Työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen on työn ja perhe-elämän yhteensovittamista kattavampi käsite, jolla huomioidaan perhettä laajempi elämänpiiri. Myös perheettömillä voi olla ongelmia työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamisen kanssa.

Voimaannuttaminen

Voimaannuttaminen on käännetty englanninkielisestä käsitteestä empowerment. Sitä käytetään strategiana sukupuolten epätasa-arvosta kärsivien, yleensä naisten, aseman parantamiseksi. Naisille halutaan lisää valtaa ja voimaa yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä oikeudellisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja perheen sisällä.

Lähteet

Suomen UNIFEM (2006), *Hyvä budjetti – tasa-arvoisen talousarvion käsikirja*. Helsinki.

Sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamisen perussanasto. <www.eurofem.net/valtavirtaan/sanasto.html> 21.8.2009

Yhdenvertaisuus.fi (2005), *Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys: käsitteitä ja määritelmiä*. <www.yhdenvertaisuus.fi/suomi/yhdenvertaisuus/kasitteita_ja_maaritelmiä> 21.8.2009

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) toimii naisten ja miesten välisen yhteiskunnallisen tasa-arvon edistämiseksi. TANE on pysyväluonteinen, parlamentaarinen neuvottelukunta, joka perustettiin vuonna 1972. TANElla on neuvoa antava rooli valtionhallinnossa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta voi perustaa jaostoja ja erilaisia työryhmiä. Vaalikaudella 2007–2011 neuvottelukunta on perustanut kaksi jaostoa: Sukupuoli ja valta -jaoston sekä Miesjaoston.

Sukupuoli ja valta -jaosto

Sukupuoli ja valta -jaosto selvittää ja valmistelee TANELLE tasa-arvopoliittisia kysymyksiä liittyen sukupuolen, vallan ja valtarakenteiden kytköksiin yhteiskunnassa. Jäsenistönsä kautta jaosto toimii tasa-arvopoliittikan, akateemisen sukupuolentutkimuksen ja kansalaisjärjestöjen kohtaamispaikkana.

Miesjaosto

Miesjaosto toimii foorumina, jossa miesten ja naisten asemasta eri tavoin ajattelevat kohtaavat ja tekevät yhteistyötä. Jaosto kiinnittää huomiota niihin tasa-arvon epäkohtiin, joihin ei vielä ole kohdistunut toimenpiteitä. Se valmistelee TANEn miehiin liittyvää tasa-arvopoliittikkaa ja toimii yhteiskunnallisen miespoliittisen keskustelun herättäjänä. Ensimmäinen Miesjaosto perustettiin vuonna 1988. Miesjaosto lienee ainoa näin pitkään yhtäjaksoisesti toiminut, tasa-arvoasioita miesnäkökulmista käsittelevä asiantuntijataho.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta
Postiosoite: PL 33, 00023 VALTIONEUVOSTO
Katuosoite: Kirkkokatu 14, 00170 Helsinki
Puh. (09) 16001
Faksi (09) 160 74167
Toimisto/tilaukset: (09) 160 74460
Sähköpostiosoite: tane@stm.fi

www.tane.fi

www.tasa-arvovaalit.fi

TANE-julkaisuja (2009) 13

ISSN 1459-0069

ISBN 978-952-00-2922-7 (nid.)